

Auditor Fousová
179/2VX

**AKSAKOVSKÁ TRAGEDIE
(PLUKOVNÍK ŠVEC)**

Vánoce 1938.

The logo consists of the letters 'L' and 'K' in a stylized, light blue font, set against a dark blue square background.

Kniha byla převedena do formátu PDF v rámci činnosti zapsaného spolku Legionářská knihovna. Kniha byla pořízena z finančních prostředků získaných z mládežnických dotačních výzev Napříč krajem s mládeží a Mládež kraji, které probíhaly na území Moravskoslezského kraje a statutárního města Ostravy.

AKSAKOVSKÁ TRAGEDIE

(PLUKOVNÍK ŠVEC)

**NAPSAL
JOSEF KUDELA**

DRUHÉ VYDÁNÍ.

1932

**VYDAL MORAVSKÝ LEGIONÁŘ V BRNĚ
TISKL JOS. ŠIMEK VE SLAVKOVĚ U BRNA**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

540 EAST 58TH STREET

CHICAGO, ILL. 60637

TEL: 773-936-3200

FAX: 773-936-3200

WWW.CHICAGO.EDU

1999

00000000000000000000

00000000000000000000

00000000000000000000

00000000000000000000

00000000000000000000

Úvodní poznámka.

V druhé polovici října 1918 byl jsem účastníkem těžkých událostí v Aksakovu, jež předcházely dobrovolné smrti plukovníka Josefa Švece. Vydal jsem ještě na Sibiři jeho válečné zápisky a také po návratu do vlasti se trvale zabývám jeho osudem; psal jsem o něm i přednášel.

Na počátku roku 1929 jsem byl požádán, abych veřejně vyložil svůj názor o pohnutkách, které bratra Josefa Švece přivedly k osudnému rozhodnutí. Tato žádost byla v souvislosti s dramatem R. Medka Plukovník Švec, jež mělo premiéru na podzim 1928. Vyhověl jsem po jistém váhání. Byl jsem pak o tu přednášku požádán s mnoha míst naší republiky; skoro padesátkrát jsem vypravoval (zpravidla před posluchačstvem velmi početným) o příčinách Aksakovské tragédie. V auditoriu bývali téměř vždycky legionáři, kteří v oněch dobách byli v rajoně Aksakova nebo vůbec v naší povolžské skupině; po přednášce vykládali mi své vzpomínky, ve kterých se často našla cenná podrobnost. Někteří je také napsali a uveřej-

nili. Můj pohled do smutné doby se tím rozšířoval a prohluboval. Velmi platně mi přispěly některé současné úřední dokumenty z archivu Památníku osvobození a z pozůstatosti plukovníka Švece. Později jsem měl možnost přečíst rukopisné práce dvou důstojníků 1. pluku, kteří v oněch měsících byli Švecovi dosti blízko.

S několika stran jsem byl vyzván, abych svou přednášku napsal a vydal tiskem. Nemohl jsem se k tomu odhodlat, čekal jsem ještě na některá svědectví, dávno slíbená, a chtěl jsem si některé podrobnosti doplnit anebo ověřit v archivu P. O. Ale v těchto dnech jsem zase četl věty o plukovníku Švecovi a našich vojácích z jeho skupiny, které mne přivedly k názoru, že přece jen je třeba, abych přišel také já se svým svědectvím a výkladem.

A tak jsem svou přednášku napsal. Jistě je hodně rozšířena proti tomu, co jsem mluvil v různých městech, kde jsem krátkostí času býval nucen některé části omezovat a vynechávat, někdy snad i na škodu celku.

Jsem si vědom nedostatků svého výkladu. A chtěl bych jím povzbudit druhé účastníky tragédie aksakovské — není jich málo — aby své zápisky a vzpomínky učinili přístupnými, aby pomohli doplnit a osvětlit obraz oné doby. Děkuji všem, kteří mi v tom směru

dosud pomohli, a prosím je a také druhé o další radu (třeba v podobě námitek) a přispění.

V našich zvláštních poměrech není snad zbytečno poznamenat ještě, že mne k mým přednáškám ani k napsání této brožury nevedly důvody agitační, organizační nebo nějaké podobné.

J. K.

V Brně 25. října 1931.

Hrdina tragédie.

Josef Švec byl syn rolníka z malé vsi Čenkova u Třeště na Českomoravské vysočině. Kraj a rod dal mu zdraví a sílu; dědictvím selského původu byl jasný rozum a smysl pro povinnost; od otce se učil chápat potřeby celku a pracovat pro ně.

Velmi brzo vstoupilo do jeho života sokolství: v Pelhřimově, když tam studoval na gymnasiu, ale zejména v Třebíči, kde pod vedením Jana Máchala nejen vospěl v znamenitého borce a cvičitele, ale také se najoil myšlenkovým obsahem odkazu Tyršova. Sokolství spojuje se s myšlenkou slovan- skou, kterou v něm pěstovali někteří učitelé na střední škole, a vede ho za učitele tělo- cviku do Ruska. Za několik let, jež tam Švec prožil (v Jekatěrinodaru na severním Kav- kaze), hodně vospěl; nové prostředí naň působilo silně — mladý nadšenec si upřímně zamiloval Rusko a ruský národ. Když v létě 1914 je Rusko strženo do války a Švec do- brovolně vstupuje do České družiny v ruské armádě, odůvodňuje své rozhodnutí pře- devším slovan- sky: „je to boj za vítězství Slovanstva, speciálně pro mne pak a nás Čechy za svobodu ujařmené vlasti.“¹⁾

Svědomitě konal své povinnosti jako pro- stý voják, při výcviku i na frontě; byl dobrým instruktorem a vůdcem party na rozvědkách; stav se důstojníkem, obezřetně

vodil vojáky při smělych podnicích na frontě, staral se o jejich hmotné potřeby, snažil se je duševně posilovat a vychovávat. Jeho velká osobní statečnost byla prostá, samozřejmá, vyplývající z vědomí povinnosti. Ve slavné bitvě u Zborova žene se do útoku v čele své roty a proráží nepřátelskou frontu.

Vojáci ho mají rádi; představení si cení jeho klidné rozvahy a důsledné rozhodnosti. Byl volen do plukovního komitétu; velitelství mu svěřovalo odpovědné úkoly hospodářské i bojové — když v druhé polovici února 1918 naše první divise nastoupila cestu na východ, byl Švecův 3. prapor 1. pluku určen za zadní voj severní kolony; již druhý den pochodu odráželi nájezd německých obrněných automobilů.

V březnu 1918 byli skoro všichni ruští velitelé z našeho vojska propuštěni a na jejich místo ustanoveni důstojníci českoslovenští. Poručík Švec byl určen za pomocníka velitele u 1. pluku, ale sám rozhodně na ten úřad doporučoval jiného. Nedovedl se hlásit o hodnost anebo místo; spíše ustupoval do pozadí. Nazývá se to skromností; správněji bychom měli mluvit o ušlechtilé hrdosti citlivé duše.

Švec byl povaha velmi citlivá, letory vznětlivé. Jeho druhové a vojáci zpravidla vypravují o naprostém klidu, jež u něho pozorovali při plnění velitelských úkolů, zejména na frontě. Byl to klid vychovaný, plod dvojí tuhé kázně, sokolské a vojenské.

Byl nesporně dobrý voják. Vrozené vědomí povinnosti, střízlivý úsudek, oddanost k naší věci, láska k vojákům, školské vzdělání a

životní zkušenost, vychovatelská praxe, osobní statečnost, to byly cenné přednosti, jež v několikaleté stálé praxi na frontě, doplňované pozorováním ruských velitelů a příležitostným studiem příruček, umožnily mu vyrůst v jednoho z nejlepších důstojníků našeho vojska na Rusi. To se ukázalo v těžkých bojích na Volze.

*

Z České družiny, do níž Švec vstupoval na podzim 1914, vyrostla v r. 1916 Československá brigáda, jež se za ruské revoluce rozvinula v československý armádní sbor. Skoro všichni jeho vojáci prošli vražedným ohněm rakousko-uherské fronty a smutným otroctvím ruského zajetí; namnoze po léta byli vzdáleni rodného kraje a klidného života v spořádané rodině; všichni byli vystaveni strhujícímu vlivu revolučních hesel a ohrožení rostoucím rozvratem myšlenkovým i mravním. A přece československé vojsko rostlo a udržovalo svou vnější jednotu i vnitřní sílu — ostrov v bouři.

Chtělo pomáhat ruskému lidu, bránit s ním jeho mladou svobodu. Avšak jménem bývalého Ruska se uzavírá mír, ba nedávní nepřátelé se zvou do země. Československé vojsko, zůstávajíc věrno svému boji a svým Spojencům, nastupuje dalekou cestu na novou frontu. První divise přes čtrnáct dní pochoduje v jarní plískanici, s obou stran ohrožena postupujícím nepřítelem; třikrát odráží jeho útoky, u Bachmače stěží se vyrve z rozevřených kleští. Potom její vlaky, pro delší pobyt naprosto nedostatečně zařízené,

hlemýždím tempem popojíždějí dále do Ruska. Více stojí, po celé týdny, na stanicích, v jejichž okolí není co jíst, nelze nic koupit; z jednostranné stravy vznikají choroby, hrozí hlad. Kvapem roste nedůvěra k sovětské vládě: že zdržuje naši dopravu, ztěžuje zásobování a podporuje české komunisty, kteří bezohlednou agitací — sliby, hrozbami, lži, provokací — usilují naše vojáky přetáhnout k sobě.

Stále více tísní vojáky nejistota o zítřku. Nervy jejich jsou napjaty k prasknutí. Rodí se nedůvěra k vlastnímu politickému vedení. Vyskytuje se myšlenka, že si vojáci musí pomoci sami. V tom duchu rozhodují pak sjezdoví delegáti na předběžných poradách v Čelabinsku — za účasti zástupců 1. divise a s plným souhlasem jejich vojáků (i důstojníků). V Penze naši vojáci začali obranný boj sami. Bez vědomí velitelů obsadili vlak s pancéřovými automobily, jenž právě vjel do stanice, a překazili bolševikům vyvézt automobily do města²).

Od Penzy do Ufy.

Když na konci května 1918 československé vojsko na Rusi bylo donuceno k obrannému boji proti bolševikům, ocitla se v nejhorším postavení a největším nebezpečí jeho západní skupina. Tvořily ji tři pluky — dva polní, jeden náhradní — a některé menší útvary. Náhradní pluk již odevzdal zbraně, první je má složený ve vagonch připravené k odevzdání, 4. pluk se ještě nedostal do

Penzy. Dělní není. Naše skupina v Penze a okolí je úplně osamocena; nejbližší československé útvary jsou až v rajoně Čelabinska, za Uralem — poskytnout jí pomoc naprosto by nemohly.

Naše vlaky stojí v Penze na nádraží. Nad nimi za řekou se zdvíhá velké gubernské město, na místě, jež před stoletím bylo pro svou polohu zvoleno pro pevnost proti Tatarům. Jeho sověť má ohromné zásoby zbraní; Penzou projely již více než tři čtvrtiny československého armádního sboru a všechny jeho útvary tam odevzdávaly svou výzbroj: desítky děl, stovky kulometů, tisíce pušek, miliony nábojů a pod. K nim sověť úsilovně formoval nové a nové oddíly rudé gardy a socialistické armády, z ruských komunistů i z bolševických zajatců, také československých. Penza je železniční křižovatka, nepřiliš vzdálená od Moskvy a jiných velkých měst středního Ruska (Samary, Saratova), odkud mohla snadno dostatí pomoc.

Tak to vypadalo, když naše penzenská skupina byla donucena postavit se na svou obranu. Její vedení bylo v rukou štábu 1. československé divise, jenž nevylučoval možnost ozbrojené srážky s bolševiky a připravoval plán obrany. Ale když bylo zřejmo, že dnes anebo zítra se začne střílet, tu velitel divise, ruský generál, i jeho náčelník štábu, ruský plukovník, prohlásili, že nemohou převzít odpovědnost za boj v situaci, jaká tam byla, protože jej pokládají za předem prohraný. Není možné — říkali — dobýt Penzy. A kdyby se přece ten zázrak

stal, máte na další cestě před sebou vele-
tok Volhy, přes nějž se nedostanete. A za
Volhou ještě stovky verst by vás oddělovaly
od skupiny čelabinské, zase řeky — a hory,
celá šířka Uralu. Za takových okolností by
naš boj s bolševiky byl šílenstvím. Je nutno
se jim podrobit . . . Tak soudili odpovědní
odborníci; oba pak opustili svá místa a vů-
bec odešli z našeho vojska.

Ale vojáci byli nezvratně přesvědčeni, že
jde o bytí naší revoluční armády, že boj
je naprosto nutný, že jediná záchrana je ve
vítězství. Velení bylo svěřeno poručíku Šve-
covi. Nestalo se to hlasováním vojáků, nýbrž
přítomní zástupci politického vedení — mí-
stopředseda Odbočky Čs. národní rady R.
Medek a její plnomocník ve štábu 1. divise
dr. J. Lenfeld — zbavili oba ruské důstoj-
níky velitelství a svěřili je poručíku Jos.
Švecovi — ovšem za naprostého souhlasu
našich důstojníků i vojáků³).

Poručík Švec tehdy velel 3. praporu 1.
pluku. Velitelem pluku byl ruský důstojník,
kapitán Stěpanov; ten i s vlakem plukovního
štábu odejel již dříve na východ — chtěl
ještě před odjezdem z Ruska pobýt u své
rodiny v Ufě. Protože ve štábním vlaku byl
i pomocník velitele pluku, převzal Švec za-
tímně velení 1. pluku, a jak jsme viděli, také
velení 1. divise. Za rozhodných příprav k o-
brannému postupu proti Penze přijel z Če-
labinska poručík Čeček, jenž byl na před-
poradě sjezdových delegátů zvolen do
zatímního výkonného výboru a poslán k zá-
padní skupině, aby řídil její operace, nutné
k odjezdu na východ. Ten tedy převzal ve-

litelství skupiny. Švec zůstal zatím veli-
telem 1. pluku.

Připomeňme si: když se konaly volby na
vojenský sjezd, zvolil důstojnický sbor 1.
pluku svým delegátem poručíka Švece. On
však — z nechuti k takovým institucím ve
vojsku — volby nepřijal. A nebyl tedy na
předporadě v Čelabinsku, když byli voleni
vojenští odborníci do výkonného výboru a
přidělovány jim úlohy.

Poručík Švec s novým velitelem skupiny
dokončil přípravy a vedl útok na Penzu.
V dlouhém a těžkém boji naši vojáci města
dobyli. Tím uvolnili si cestu, a hned druhého
dne naše vlaky jely na východ, aby se do-
staly za Volhu, k Uralu a přes něj, aby do-
sáhly spojení s bratry na Sibíři. Sověty,
které měly v Povolží několik velkých střě-
disk a nedaleko Moskvu, houževnatě se
bránily. Švec byl velitelem předního voje,
tedy toho klínu, který penzenské skupině
prorážel cestu. Víme o jeho účasti v zoufalé
bitvě u Lipjač, známe smělý plán, podle ně-
hož úderníci 1. pluku dobyli mostu přes
řeku Samarku a tím rozhodli o pádu bol-
ševické Samary. Chtěli bychom vědět co
nejvíce podrobností z této snad nejslavnější
doby jeho života, kdy se svými vojáky šel
od úspěchu k úspěchu — kdy se s nimi těšil,
že se ruský národ zdvíhá proti bolševické
tyranii a hlásí se o svobodu. Důstojníci a
vojáci, kteří mu tehdy byli blízko, kteří
s ním pracovali, měli by nám o tom povědět
co nejvíce, o způsobu jeho práce, o jejím
významu v určitých případech atd.

Velké úspěchy Švecova předvoje a všech

ostatních skupin našeho vojska byly ovšem placeny těžkými oběťmi: byli mrtví, ranění; hlásila se občas únava, protože na odpočinek nebylo kdy. Ale na to zapomínali — velitel i vojáci — neboť se šlo vítězně vpřed za cílem jasným a nutným, jímž byla záchrana československého revolučního vojska.

V prvním týdnu července byla vzata Ufa a brzo potom se spojil Švecův předvoj s četnými vlaky naší skupiny čelabinské — cíle bylo dosaženo.

Zpět na Volhu.

Cíle bylo dosaženo. Tak aspoň se v první chvíli zdálo. Ale brzo viděli vojáci penzenské skupiny, že tomu tak není. Pluky československého armádního sboru ani zdaleka nebyly ještě spojeny. Naše skupina středosibiřská postupovala na Irkutsk, za níž jí pak čekaly skoro dva měsíce krutých a nebezpečných bojů o bajkalské tunely. Přes tři tisíce kilometrů — více než půl ohromné Sibíře — ji dělilo od Tichého oceánu, kde teprve týden před tím se zdvihla naše skupina vladivostocká, aby postupovala vstříc bratřím, probíjejícím se ze západu.

A tedy ani vlastního našeho cíle nebylo tehdy ještě dosaženo; cesta z Ruska nebyla volná. Ale kromě toho naše boje v Rusku a na Sibíři dostaly zatím už také druhý cíl: pomoci ruské demokracii v jejím boji proti bolševikům, v její snaze obnovit ve státě principy lidovlády a zařadit Rusko zase do

společné spojenecké fronty proti ústředním mocnostem.

Vyvinulo se to samo sebou. Kamkoli přišly naše vítězné oddíly, všude je obyvatelstvo nadšeně vítalo jako osvoboditele a snažilo se jim dokázat svou vděčnost, hledělo jim pomáhat. Nebyly to jen bohaté vrstvy měšťácké, nýbrž i muzíci a dělníci. Tak na příklad velmi účinnou pomoc nám prokázali ruští železničáři. Nebo dělníci ivaščenkovských závodů odevzdali našemu velitelství svou továrnu s ohromnými sklady třaskavin, které snadno mohly zničit celou naši penzenskou skupinu. Atd. Vznikaly nevelké dobrovolnické oddíly, kozácké, důstojnické, ale také jiné, které se někde hned účastnily boje po boku našich vojáků.

Když naši vojáci porazili bolševické vojenské útvary, sovět se skoro všude rozutekl, a správu obcí, okresů atd. přejímaly obyčejně zase demokratické orgány (obecní rady, okresní správy a podobné), zvolené v prvních měsících revoluce a bolševiky rozežnané. Vznikaly také zatímní vlády pro území osvobozená od bolševiků: v Samaře komitét členů všeruského ústavodárného shromáždění, v Omsku zitímní vláda sibiřská atd. Všeruský ústavodárný sněm byl zvolen na podzim podle naprosto demokratického volebního řádu (v lednu jej bolševici rozežnali); omská vláda odvozovala svůj původ od sibiřské oblastní dumy, také bolševiky rozežnané.

Tyto vlády a různé jiné orgány veřejného mínění prohlašovaly, že neuznávají brestli-

tevského míru a že chtí jménem Ruska obnovit společnou frontu proti Rakousko—Uhersku a Německu. Všichni naléhavě žádali, aby jim naše vojsko pomohlo, než překonají počáteční těžkosti, než také vojensky zesílí. Věřili, že činem takové pomoci již je, když penzenská skupina, zabezpečujíc si záda, znovu obsadila Syzraň (na pravém břehu Volhy), a chráníc si boky, dobývala Stavropolu (na sever od Samary) a Buzulukku (na trati k Orenburgu).

V československém vojsku bylo dosti nálady pro takovou pomoc. Už z vděčnosti za jejich vlídnost, ochotu a podporu. A z jakéhosi rytířství; vždyť ti bolševici by je po našem odjezdu všechny pobili. Vykládalo se o tom, jak demokratické Rusko by mohlo přispět nám a celému Slovanstvu při jednání o mír. Z velkých, nečekanych úspěchů vyrůstala v mnoha srdcích víra, že synové malého slovanského národa jsou osudem určeni k tomu, aby pomohli k obrodě pokrevnému velikánu, přechodně zesláblému, víra v messiánské poslání našeho vojska. S ní splýval lákavý sen o slavném pochodu na Moskvu a přes Rusko do osvobozené vlasti. Vývoj událostí příliš brzo ukázal, jak ta víra byla naivní a ten sen fantastický. Ale nevydávají nepříznivé svědectví o mladých duších, v nichž rostly a žily.

Bylo však i mnoho vojáků opačného názoru, kteří soudili a prohlašovali, že po vítězství v našem obranném boji nemáme v Rusku co dělat, že se nesmíme míchat do jeho vnitřních věcí, že tím bojujeme proti

ruskému lidu, proti ruské revoluci atd. — Poukazovalo se také na psychologii našeho vojáka. Zástupci plukov. výboru 1. pluku⁴⁾, kteří po spojení se Sibiří přijeli do Čelabinska, radili na sjezdu, aby se nezůstávalo v Rusku, nýbrž odjelo hned do Francie. Neboť — říkali — pokud máme úspěchy a vítězíme, je dobrá nálada ve vojsku; jakmile přijde sebemenší neúspěch, poklesne nálada i bojová schopnost.

Avšak na sjezdu a v jeho výkonném výboru bylo již rozhodnuto. Platně k tomu přispěla zpráva, že Spojenci se rozhodli zakročit v Rusku, že schvalují obnovení ruské fronty proti Němcům a Rakušanům a že budou na ní československé vojsko vojensky podporovat.

A tak den potom, co se penzenská skupina spojila s bratry na Urale, oznamuje její velitel vojákům, že „na základě rozhodnutí sjezdu československého armádního sboru, v souhlase s naší Národní radou i po dohodě se všemi Spojenci náš sbor určen jako předvoj spojeneckých sil, a že instrukce, vydané štábem armádního sboru mají účel — vybudovati protiněmecký front v Rusku ve spojení s celým ruským národem a našimi Spojenci“.⁵⁾ Toho dne již oddíly 1. pluku braly Bugulmu, daleko na druhé trati od Uralu k Volze.

Poručík Švec nepochybně souhlasil i s tím novým cílem; toužil pomoci ruskému lidu k lepší budoucnosti, již si pod vládou bolševiků nedovedl myslit, a věřil, že s pomocí Spojenců ten nový úkol splnit dokážeme.

Byl tehdy ještě zatímním velitelem 1. pluku. Ale v polovici července přišel do pluku kapitán Stěpanov, o němž víme, že se štábním vlakem odejel z Penzy k příbuzným; když byl jeho vlak z Ufy poslán dále, nejel s ním; za bojů se skrýval na vesnici a objevil se teprve, když naši vzali Ufu. Pak dovedl si vymoci — rozhodovala proň i přízeň vojáků — že byl ponechán velitelem 1. pluku⁶).

Tohoto důstojníka kdysi Švec objevil, získal pro naše vojsko a vyprosil z 2. divise pro 1. pluk; postavil se zaň — ještě na Ukrajině — v jeho osobním sporu se zatímním velitelem 1. divise. Zatím se již hodně zklamal v jeho lidských vlastnostech i velitelských schopnostech. Ale poslušen rozkazu odevzdává mu 15. července velitelství pluku.

Postup od Uralu k Volze — po dráze Volgobugulminské ve směru na Simbirsk — nebyl nijak snadný. Bojovalo se o město Bugulmu, u stanice Jutazy, o městečko Melekes, u Brandina atd. Poručík Švec je sice později jen pomocníkem velitele pluku, ale ve skutečnosti vede pluk dále; neboť Stěpanov je zároveň velitelem skupiny.

Byl jasný cíl a vítězilo se; vojáci odhodlaně a statečně šli z boje do služby a ze služby do boje. A 22. července vtáhli do Simbirsku, jenž byl současně napaden s druhé strany oddíly lidové armády. Velký úspěch, dosažený tu s účinnou pomocí ruského vojska, vyvolával nové naděje a povzbuzoval k dalším činům.

Kazaň.

Za jejich cíl se označovalo velké a bohaté město Kazaň. Jsou v něm rozsáhlé zásoby zbraní, munice a jiných válečných potřeb. Sovětská vláda tam soustředila velkou část zlatého pokladu. Od vojenských organizací protibolševických přišli odtud poslové se zprávou, že sami vezmou město, jakmile se Čechoslováci k němu budou blížit.⁷)

Velitelství povolžské fronty zprvu, zdá se, také s výpravou na Kazaň souhlasilo. Ale v poslední chvíli, kdy snad už některé parníky s vojskem vypluly, přišel ze Samary rozkaz, aby celá skupina, v níž kromě našich vojáků byly oddíly ruské pod velením plukovníka Kappela, přijela do Samary; měla býti poslána na jih, kde hrozilo nebezpečí na frontě nikolajevské. Na dotaz velitele skupiny byl rozkaz jasně opakován a důrazně potvrzen. Ale proveden nebyl.

Stalo se to tak. V Simbirsku byl tehdy plukovník Vladimír Lebeděv, člen samarské vlády (zástupce ministra vojenství). Tomu se podařilo přesvědčit velitele skupiny, kapitána Stěpanova, že rozkaz velitelství fronty je neodůvodněný, chybný, a že je nutno, aby se na Kazaň táhlo. Opíral se při tom snad o svou autoritu bývalého ministra vojenství ve vládě Kerenského, ale jistě se odvolával na pozoruhodný úspěch, jehož dobytí, když nedávno s nevelkými oddíly projel územím nepřátelským a nečekaně vpadl do Simbirsku ze západu.

Ve svých vzpomínkách z té doby⁸) vypravuje Lebeděv, že poručík Švec, ač věděl

o rozkazu velitelství fronty, přece souhlasil s výpravou na Kazaň. Není, myslím, důvodu jeho zápiskům tu nevěřit⁹). Ale ovšem, kdyby byl Švec zůstal velitelem 1. pluku — a tím by byl i velitelem skupiny — byl by rozkaz velitele fronty splnil; na Kazaň by se nebylo táhlo.

Kazaně bylo — máme-li na mysli velké možnosti její obrany — dobyto poměrně snadno. Ale přece ne tak snadno, jak se mohlo čekat podle vzpomenutých zpráv a slibů. Z města účinně pomohl jen prapor Srbů.

Lebeděv ještě před vzetím Kazaně dělal plány, jak hned potáhnou dále na Nižnij Novgorod a pak vezmou Moskvu⁸). Avšak brzo se ukázalo, že sama obrana Kazaně bude příliš těžkým úkolem. Pro sovětskou vládu bylo dobytí tohoto velkého města těžkým úderem, jenž jí živě představil velikost a blízkost hrozícího nebezpečí. Horečně sbírá a tvoří nové a nové oddíly, které posílá ke Kazani. Proti nim stojí jen dva prapory našeho 1. pluku, jejichž početní stavby byly předešlými boji hodně zeslabeny (a nedoplněny). Ruské oddíly, které s našimi připluly ze Simbirsku, brzo po dobytí Kazaně se vrátily do Samary, aby tam byly reorganizovány a doplněny. V druhé polovici srpna přišla posila: tři roty a některé jiné oddíly (služby) 2. československého pluku, dohromady asi 700 mužů.

Naděje na vydatnou vojenskou pomoc z Kazaně samé úplně zklamala. Před dobytím města oznamovali Čechoslovákům, že jedna tamní protibolševická vojenská organizace

se skládá ze 6.000 důstojníků, většinou spolehlivých, druhá že má k dispozici 1.200 pušek, 43 kulometů atd.¹⁰). Ale po vzetí města jen několik set důstojníků se dobrovolně přihlásilo na frontu; byly z nich utvořeny dva prapory, početně velmi slabé, jež našim vojákům pomáhaly odrazet houževnatý nápor mnohonásobné přesily. Několik set druhých se sice také hlásilo k účasti v zápase proti bolševikům, ale ti již nešli s puškou do boje, nýbrž hledali pro sebe nějaké místo, které by bylo ve shodě s jejich hodnotami. A tak vznikaly v Kazani štáby, úřady, služby, které oplývaly zdravými důstojníky, ale nedovedly nic udělat pro posílení a zabezpečení fronty.

Většina důstojníků zůstala vůbec stranou. Tak jako občanské obyvatelstvo města: mělo z velké většiny radost, že bolševici byli vyhnáni, snažilo se žít jako před jejich režimem, obnovovalo také své dřívější záležitosti (i koňské dostihy byly konány).

Pamatovalo se, pravda, i na ty vojačky před branami města; byl uspořádán velkolepý vojenský den, při němž se tancovalo, pilo a utrácelo „ve prospěch raněných Čechoslováků a vojáků ruské armády“ — o tom s projevy uznání psaly místní noviny, v nichž to četli českoslovenští vojáci, stojící po týdny bez vystřídání proti nepříteli, stále neklidnému, skoro stále útočícímu. Není sporu, kazanští se o svou frontu zajímali; vycházeli k soboru (katedrále) a pozorovali, jak se kde střílí; byla to zvědavost málo zúčastněných diváků, kteří žijí v jakési podivuhodné jistotě, že obranu města zastanou

„čudobogatyri“ (zázrační hrdinové) Čechoslováci, kterým přijdou na pomoc „slavnyje rebjata“ (výborní hoši) z oddílů plukovníka Kappela.

Celá obrana velkého města a jeho rozlehlého rajonu ležela tedy na bedrech několika československých rot, jimž pomáhala hrstka místních dobrovolníků a zpočátku prapor Srbů (do hrdinské smrti jejich velitele majora Blagoťice). Ruský štáb se později pokoušel o částečnou mobilisaci a oddíly takto sehnané posílal bez výcviku na frontu, kde ovšem spíše překážely a škodily. Ruské štáby nedovedly své vojáky slušně zásobovat, nedovedli opatřit dostatečnou dělostřelbu atd.

Jak v tom žili a trpěli českoslovenští vojáci, o tom nechť nám poví několik vět ze současných hlášení poručíka Švece¹¹), posílaných (zpravidla) do štábu 1. pluku:

23. srpna. Na vesnici Vorobjevku a na zastávku (hlavní polní stráž) č. 3. ...nastupují v hustých řetězích červení. Síly jejich jsou daleko větší našich, takže mně nutno, abych udržel posici, užít posledních rezerv.

Dnešní nástup červených se nepodařil. Ačkoli jich bylo jako much, přece jen našim nepatrným silám šťastným obchodným manévrem (obejitím) jejich pravého flangu (křídla) podařilo se je rozehnat do morkvašských lesů.

24. srpna. Právě jsem se vrátil z fronty. Červených je při nejmenším desetkrát více než našich... Naše linie jsou řídké jako potrhaná síť... Stav zoufalý. Nevím, udržím-li

se ještě den při hrozné únavě lidí, kteří nespí a nejedí, poněvadž ve dne se nemůže nic podvéztí.

25. srpna. Nutně potřebuji kulometčíků, jichž mnoho u nás raněných a mnoho trpí nemocemi, hlavně chrlením krve... Nové oddíly červených přijely na povozkách a automobilech... Zdá se, že ještě zítra budeme mít dělo (co dělat) s nimi. Je jich jako kobylek a lezou jako tarakani (švábi).

Opětovně volá Švec po posilách — marně. Stále si stěžuje na nedostatek dělostřelecké palby.

23. srpna dopol. Náboje do 42 linej. vzvodu (četa 105 mm kanonů) už skoro všechny vyšly. Nutno co nejdříve poslat.

23. srpna v poledne. 42 lin. vzvod už nemá vůbec žádných nábojů a naděje na obdržení není. Je nutno tento vzvod zaměnit jiným.

23. srpna večer. Naše artilerie mlčí.

24. srpna. Vůbec jejich artilerie řadí zle, zatím co naše má pořád nějaké zádržky. Stav zoufalý.

25. srpna: 42 lin. vzvod nemá nábojů... Objevily se nepřátelské oddíly v rayoně výšin 86,9 a 81,9, jež jsme musili opustit pro prudké soustředění palby nepřátelské artilerie. Rád bych to likvidoval, ale z nedostatku artilerie nemohu.

26. srpna. Prosím, aby co možná nejdříve byl vydán rozkaz poslat náboje pro četou třípalcové baterie a četou šestipalcové na Nižním Usloně. —

Ruské štáby z Kazaně nedovedly dát obraně nezbytný počet děl a nábojů, ačkoli obojího bylo v Kazani velmi mnoho. Ale ne-

dovedli se starat ani o vlastní vojáky. Švec (25. srpna) žádá hlavní štáb, aby okamžitě bylo upraveno zásobování a doplněna výstroj tří rot 1. kazaňského dobrovolnického pluku, poslaných na jeho úsek.

Jako na boží smilování čekal Švec — a též celá Kazaň — na příchod posil ze Samary, vedených plukovníkem Kappellem. Připravil pro něho nástin situace na svém úseku (datovaný 26. srpna), v němž psal: „Poslední dny nepřítel velkými silami se snažil rozbít náš střed...., ale vždy byl odražen, při čem měl velké ztráty. My jsme zachvátili za ty dva dny 6 kulometů a massu přeběhlíků; takže nepřítel je strašně demoralisován a naladěn panicky. Snadno by se mi podařilo je načisto rozbít, ale protože (moji) lidé jsou příliš unaveni a vyčerpáni (v ruském originále: pereutomleny i zamučeny) nestálými boji, nechci jich ještě více unavovat, a proto jsem se rozhodl zaujmouti pasivní úsek.“

Ale z rukopisu této zprávy je vidět, že „pereutomlen i zamučen“ byl tehdy také velitel těch vojáků. Švecovy raporty jsou skoro vždy bez škrtnutí, a pokud byly ruské, tedy psány gramaticky správně; ve zprávě pro Kappela však je škrtnuto a zůstalo v ní několik vážných pravopisných chyb. —

Tehdy již bolševici jižně od úseku hájeného Švecem pronikli k Volze a tím vlastně přeřízli spojení po vodě ze Simbirskem a Samarou (dráhy z Kazaně do Samary není). Avšak Kappel očekávané pomoci nepřinesl. Ani přímo do Kazaně nepřitáhl, nýbrž podnikl — snad i bez dohody s velitelstvím

kazaňské skupiny — výpravu proti Romanovskému mostu (na západ od Kazaně), po němž se dovážely bolševikům posily a zásoby. Obsazení nebo poškození mostu bylo by obranu Kazaně značně ulehčilo. Avšak odvážná operace se nezdařila; skupina Kappelova, jež měla přes dva tisíce vojáků, byla odražena a rozbita¹²). A tato výprava Kappelova do týlu bolševiků ani trochu nezviklala jejich frontu proti Kazani; již z toho je vidět, jak ohromné síly — ve srovnání s našimi — tam bolševici měli. Kazaň tedy byla zas odkázána na těch několik československých rot a hrstku ruských dobrovolníků.

Pocelou tu dobu Švec osobně vedl zoufalou obranu na pravém břehu: Vrchní Uslon, Nižní Uslon, Vorobjovka atd. Dne 28. srpna převzal velitelství úseku na levém břehu (se štábem v Karovajevu), kde se tehdy bolševici úporně pokoušeli se severu a severovýchodu proniknout k městu a do něho.

Ke konci srpna a začátkem září je pětidenní mezera v hlášení Švecových, již vysvětluje tento jeho raport ze 3. září: „Hlásím, že jsem dnes vyzdravěl a odjíždím na frontu“¹³). Nemoc byla zřejmě následkem vyčerpání; v těch dnech se patrně stalo, co napsal o Švecovi František Langer, jenž byl v Kazani jako plukovní lékař 1. pluku: „Odeběře se na (loď) Karamzin a spí tam ve své kabině bohatýrským spánkem po čtyřicet osm hodin. Takovým hlubokým zdravým spánkem, jakým spalo mnoho našich hochů v této době. Kolem jeho okénka, vedoucího na palubu, kdo šel, šel po špičkách.

Nemocní i zdraví na lodi jako by střežili jeho spánek.“

Ty věty jsou z Langrova historického obrazu „Za cizí město“, jež napsal i vydal ještě na Sibíři¹⁴); v němž přesvědčivě zachytil své vzpomínky a dojmy, tehdy čerstvé, z bojů a utrpení našich v Kazani, vojáků i jejich velitele, tam vyložil také, jak se chovali ruští důstojníci a ostatní obyvatelstvo města.

Pro poslední dny pobytu našeho vojska v Kazani máme ještě jeden vzácný současný pramen: dopis samého plukovníka Švece, psaný na pochodu z Kazaně¹⁵). Dne 27. srpna byl Švec povýšen na plukovníka a 31. srpna jmenován velitelem 1. pluku — oboje snad trochu posílilo jeho rozhodnost vůči panstvu z kazaňského štábu, jak vidíme z dopisu:

„5. září jsem byl pozván do štábu, kde mě prosili, držeti ještě aspoň den účastek, by se mohla provést aspoň částečná evakuace Kazaně a všech raněných i nemocných. — 6. září v noci se měla Kazaň opustit. Souhlasil jsem se vším, poněvadž nebylo naděje na nějakou radikální pomoc. Hoši však už se nedali udržet, chtěli samovolně pustit posici; nezbývalo než s napjetím všech sil, působením na jejich morálku a čest českého vojáka je udržeti ještě den, se slibem, že 7. v noci potichu Kazaň opustíme. Romanovský (ruský generál, náčelník štábu severní skupiny) však 7. ráno ujel, a místo něho dostavil se k Stěpanovu (veliteli severní skupiny a obrany města) — starosta kazaňský, který jej uprosil, aby se Kazaň neo-

pouštěla, že prý všechny mobilisované síly a všechno, co v městě bude schopné držet zbraň v rukách, se vyšle na front a na směnu nám Čechům, kteří několik dní měli si odpočinout, aby potom zase šli se bít za ospalou, požitkářskou Kazaň.

Tedy místo odchodu z Kazaně jsme dostali směnu. Kdybys to byl viděl, řekl bys hned, že Kazaň padne snad ještě tu noc. Šli lidé v civilu, neumějící v rukách držet vintovku, vymlouvající se na to, že nejsou specialisti, prý nikdy neválčili, a oznamovali mnozí z nich jen civilní zaměstnání, kterým prý by mohli i nyní snad pomoci vojínům na frontě, jen aby sami tam nemuseli. Přišlo také 25 kontrrozdědků, kteří, jak mně řekli, měli „ujednáno“ za Kazaň válčit pouze 5 dní. Kolik v té chamradi bylo bolševiků, to jsem nemohl vyjasnit, ale že jich bylo více než polovina, je fakt. Jedni z nich nadávali na nás, Čechy — prý kdybychom nebyli přišli do Kazaně, nemuseli by oni na front; druzí se umlouvali ubít své náčelníky—důstojníky, kteří jim bránili utíkat z fronty. V noci ze 7. na 8. září nás tedy směnili v rajoně západně Porochové Slobody.

8. září se nestalo tam nic tak zvláštního, než že ty stovky ozbrojených lidí, směnivších prořídle naše řady, v panice začaly utíkat před nastupujícími červenými ve vzdálenosti 2 verst. Díky artilerii se červení zastavili a odešli do původní posice. Zato na Ústí, kde šťastnou náhodou stála 1. rota (2. pluku) a „Kultivator“ (Kutlvašer, velitel 3. praporu 1. pluku) s částí naší 2. roty i 9. rotou, se vysadilo asi 30 námořníků,

před nimiž kazaňská ochrana „vzala draka“, a nebýt „Kultivatora“, byli by vnikli do města. Odpoledne 9. září nastupovali červení zase na Poročovou Slobodu, a všechny ty massy, které tam byly, začaly v panice prchat; s bídou několika důstojníkům se podařilo zastavit z nich hrstku na Kazaňce. Však také ten den přišla očekávaná pomoc z jihu ze Samary — batalion stavropolského pluku — 400 lidí. Po cestě do Kazaně se jich 150 rozběhlo a přišlo jich 250 s děsnou „ranou“. Ani 80 proc. neumělo zacházet s vintovkou. Ti měli to vytrhnout!

V štábu rozumní lidé věděli, že je zle, zvláště když na Ārském účastku prorvali krásní (bolševici) front, jež zase musela „vozstanovit“ (obnovit) 9. a 11. rota jdoucí na oddych. Vidělo se, že jedině Češi aspoň na čas mohou zachránit situaci. Přišla francouzská (vojenská) misse, probudivší se ze sna, přišla deputace gorodská (městská), — všechno to lítalo jako splašené, nabízeli hory doly — vše pro Čechy, spirt, jídlo atd. Myslili, že to tím spraví, že se Čecháčci najedí, napijí a zase půjdou pro ně umírat. K večeru 9. září nepřátelská flotila děsně prala do města a přiváděla všechno do paniky. Sešla se porada, při níž jsem po prvé měl hlavní slovo, jež vyznělo v ten smysl, že Kazaň musíme pustit, čím dřív, tím líp. Uvedl jsem všechny argumenty, které jim, proneseny ve formě výčitek, padaly jako žhavé uhlí do nečistého svědomí. Vyčetl jsem jim celoměsíční ospalost a vše, co za tu dobu prospali, řekl jsem, že sami zdemoralisovali vojsko i národ. V době, kdy mělo

se jednat o úpornou obranu Kazaně, uspořádají si „páni“ koňské dostihy, žijí šantány, vyhazují se zbytečně peníze (a ještě se o tom v novinách píše!), a naši hoši spí na poli v dešti a v neustálém nervovém napjetí a prolévají za ně svou krev. Resumé: Kazaň dnes padla, a ty tisíce ozbrojenců, poslaných na front, hladových a panicky naladěných, situaci nezachrání. Naopak. Proto jsem radil tolik: Opustíme-li Kazaň včas, bude to tragedie, pakli zůstaneme déle, čekajíce na takové posily, jaké nám ze Samary posílají, dočkáme se katastrofy, která vznikne při prvním proniknutí bolševiků do města. Budeme střílet jeden druhého, přítele i nepřitele. Vždyť všichni nově sformovaní neměli jediného znaku, kterým by se mohli lišit od nepřitele. Bylo to shluknutí bandy nespořádané, jež by se pomlátila mezi sebou — byl by to chaos — a to si nemůžeme vzít na svědomí.

Bylo však mnoho zastánců bránit Kazaň do posledního. Ovšem byli to chytráci, chtěli to udělat pomocí našich Čechů. Byl to Savinkov, dr. Grigorjev a mnozí jiní. Já však kategoricky oznámil své veto. Až potud a ne dále. Jsem odpověden za svoje lidi — a za takové město, jako je Kazaň, nedopustím, abych zničil poslední zbytky svých umořených, zdecimovaných lidí. — Prý sta nemocných i raněných budou nám vyčítati, že jsme dopustili, aby zůstali na milost a nemilost krvežíznivému nepříteli, poněvadž prý se nevyvezou za noc, řekl Grigorjev (lékař). Vytkl jsem mu, že se o ně mohl postarat už 7. září, kdy bylo rozhodnuto Kazaň vzdát. —

Tak se tedy panstvo ještě po poradě důstojníků generálního štábu s generálem Romanovským (který se vrátil 8. září ráno do Kazaně) rozhodlo Kazaně pustit. —

Obešlo se to bez incidentu a mohu říci, v dosti dobrém pořádku. Co asi říkali ti, kteří v městě zůstali, to nevím. Jistě prokleli v prvé řadě nás, Čechy, a potom místní představitelstvo.“

Ke konci dopisu píše o stavu 1. pluku: „Pluk potřebuje oddych, nový výcvik kulometčků, jejichž ztráty nejsou nahrazeny, a skomírá to, ač je to nejdůležitější komanda pak výcvik druhých komand, jako okopných děl atd. Je toho mnoho, co se musí uvést do pořádku.“

Tento dopis byl psán 12. září, dva dny po ústupu z Kazaně; nebylo možno, aby se v něm Švec nezmínil o příčinách kazaňského neúspěchu. Napsal to tak: „Myslím, že Sibiř na nás páchala hřích. Když jsem od Mašina slyšel, co tam je vojska, hlavně kavalerie — kozáků, kteří neměli co dělat, a když si vzpomenu na některé z momentů našeho válčení pod Kazaní a pod Svijažskem, který jsme mohli dvakrát po bojích u Morkvaši vzít, jen kdyby bylo kavalerie, tak dostávám zlost. Zrovna tak je to s doplněním. Zřizují tam na Sibiři české bataliony s různými názvy, vylouvají se, že nemají pro ně vinťovek a vůbec dělá to na mě dojem, že jsou tam hodně pohodlní — nechvátají, a my zde na západě si to vypíjíme.“ Vina je na vedoucích činitelích týlu: „Ale je to poučení pro ty pány, kteří si na sebe vzali takovou odpovědnost a kteří snad nyní poznají, že

jejich nerozhodnost a slabost povede k dalším neúspěchům.“ Není jasno, zdali tu míní československé vedení (politické a vojenské) či vládní orgány ruské — myslím, že oboje; někdy také bylo mezi nimi těžko rozlišovat.

Rovněž nebylo možno, aby nezauvažoval o postavení našeho vojska v Rusku: „My, vojáci, jsme došli dnes k tomu přesvědčení, že můžeme se spoléhat jen na sebe, jen na své české síly a na nikoho jiného. Zklamal Kappel, zklamali Srbi, o Kazancích už ani nemluvím.“ Zdá se mu, „že konečně přece jen dojde k tomu, že zde budeme museti sehrát s naším vojskem velikou politickou úlohu, ovšem budeme-li na to stačit. Kdybychom se mohli věnovat čistě jen uspořádání vnitřních poměrů ruských, pak ano, ale budeme-li musit při tom bojovat, pak je to absurd.“

Dopis uzavírá: „Je na čase, aby už konečně ty svěží síly, o kterých se mnoho mluví, podejely a na jistou dobu nás vystřídaly. Konečně je nutno, aby se tu objevili už Spojenci, jinak opravdu jim s tím praštíme — poněvadž jsou to opravdu páni příliš pohodlní.“

Obsáhlý dopis plukovníka Švece podává jasný a výrazný obraz poměrů: v kazaňských bojích početní stavy našich útvarů byly velmi oslabeny, vojáci tělesně i duševně vyčerpáni; naše vojsko nezbytně potřebuje odpočinku a chce jej. Ani slovem se však autor dopisu nezmiňuje o tom, jak se cítil on sám. A přece též on potřeboval odpo-

činku, snad více než mnohý z jeho podřízených.

Hned po odchodu z Kazaně povolal Švec k sobě důstojníky a rotné důvěrníky, jimž vykládal o situaci pluku. Po návratu k rotě jeden z nich (jeho krajan Fr. Fanta z Třebíče, tehdy desátník 10. roty) prý pravil: „Hoši, ten Švec se mně nelíbí.“ A když se ho ptali, proč, říkal: „Zestaral nějak tady u Kazaně — a budete vidět, že se někdy zastřelí.“¹⁶⁾ — Jeden z důstojníků 1. pluku (Hladůvka) upozorňoval Švece, aby si odpočinul a vzal si sebekratší dovolenou¹⁷⁾.

Samara.

Naše vojsko nemohlo z Kazaně ustoupit touze cestou, kudy přišlo, to jest na lodích po Volze, protože její břeh jižně od města byl v rukou nepřítel; skoro současně (12. září) také naše málo početná posádka v Simbirsku musila po těžkých bojích ustoupit na levý břeh Volhy.

A tedy rotý prvního pluku odcházejí z Kazaně pěšky, tvoříce zadní voj, ochranu celé severní skupiny, s níž táhnou velké zástupy nešťastných uprchlíků.

Směr a cíl ústupu udával plukovník Švec na oné poradě takto: Jdeme do Nurlatu, kde nás budou čekat naše vlaky; zmocní-li se nepřítel té stanice dříve, než my tam dorážíme, potáhneme dále na východ, do Bugulmy, a třeba do Ufy...

Po převezení přes Kamu a několikadenním pochodu (je to na půldruha sta kilometrů)

spatřili vojáci 22. září své ešelony na stanici Nurlatu. Tam také dostaly rotý doplnění; byli to dobrovolníci z nového náboru, prováděného za cesty do Francie a za bojů s bolševiky, většinou starší lidé, nezřídka ženatí. Dostali se na naši frontu zrovna, když končila doba našich úspěchů — křest ohněm dostali v nešťastných bojích o Simbirsk.

Po třech dnech odjíždějí oba prapory 1. pluku z Nurlatu. Na oddych. Ale do Samary, tedy přes Čišmy zpět k Volze, k frontě. Říká se jim, že v Samaře bude na sv. Václava velká slavnost na počest Čechoslováků — jedou tedy takřka na posvícení. Některé oddíly a skupiny se pak také té slavnosti zúčastnily.

Ale hned po ní zase do boje: ke Kamennému Brodu, k Ivaščenkovu a jinam, zachraňovat bratry, umožňovat evakuaci. Neboť u Samary to nevypadalo jinak než u Kazaně. Byla tehdy zle obbrožena se dvou stran, od jihu a od západu.

Na jih se rozkládala tak zvaná fronta nikolajevská. Na rozlehlé stepi bylo po vesnicích několik našich rot (od 4., 9. a 1. pluku), jež bojovaly proti velkým oddíl. bolševiků, namnoze dobře ozbrojeným a odborně vedeným. Jednotná fronta tam nemohla být vytvořena, protože nebylo dosti sil; bojovalo se o vesnice, se střídavým úspěchem. Nezřídka naše rotý musily narychlo a s velkými ztrátami ustupovat, protože ruské oddíly v sousedních obcích pod tlakem bolševiků (nebo pod dojmem poplašných zpráv) v noci odešly, takže naši byli napadeni z bo-

ku, ba i zezadu. Rozhodné rány, jež by tu nepřítele — aspoň na delší dobu — učinila neškodným, nebylo mu možno zasadit; nebylo sil. Město Nikolajevsk bylo sice prudkým útokem 20. srpna vzato; ale ještě téhož dne musilo být opuštěno — 24 našich vojáků od 4. pluku při tom padlo v boji a 48 zůstalo nezvěstných (většinou padli do rukou bolševiků a byli umučeni), 75 bylo raněno¹⁸). Také v ostatních bojích na frontě nikolajevské jsme měli značné ztráty. Na příklad osmé rotě 1. pluku velel ke konci září mladičkový praporčík K., protože velitel roty i druhý důstojník byli v dřívějších bojích raněni. V ústupovém boji 27. září praporčík K. zešlel. Bylo nutno ho z boje odvést, a protože to byl poslední důstojník v rotě, převzal její velení důstojnický zástupce¹⁹).

A již v polovici srpna hlásil velitel praporu 4. pluku: „Nálada ve vojsku je tak špatná, že budeme-li ustupovat tak jako dnes, nemohu za nic ručit. Dnešní ústup ubil ve vojsku veškerý entusiasm.“²⁰)

Velitelství volžské fronty chtělo na počátku srpna skupinu simbirskou poslat na nikolajevskou frontu, aby tam bolševické oddíly byly rozbity. Avšak ona skupina se vypravila na Kazaň; tím naše fronta na Volze byla příliš roztážena a její obrana — při naprosto nedostatečném počtu vojáků — nesmírně ztížena.

Také na druhých jejích úsecích — na „frontě“ inzenské, syzraňské a j. — dělo se podobně. Malé oddíly našich vojáků, nedostatečně podporované slabými hloučky rus-

kých dobrovolníků, všude bojovaly proti rostoucí přesile houževnatého nepřítele, jenž asi od polovice srpna na všech stranách zahajuje vytrvalou a vydatnou ofensivu.

Na celé té volžské frontě, jež od Kazaně až po Volsk se táhla přes 750 km, byly naše tři pluky: 1., 4. a 1. náhradní, proměněný pak přejmenováním na 9. pluk; v druhé polovici srpna přibyla k nim část 2. pluku a o měsíc později roty 11. pluku. Ve stálých bojích jsou bolestné ztráty: mrtví, ranění, nemocní. Oddíly řídnu a doplnění nepřichází. Z 650 mužů 2. praporu 1. pluku, kteří 24. srpna odjížděli na nikolajevskou frontu, se jich na počátku října vrátila jen třetina.²¹) Nejinak bylo v jiných útvarech. Ruské dobrovolnické oddíly byly početně slabé; ruské útvary, vytvořené z mobilisovaných vojáků, byly — nejen v Kazani — málo vycvičené a nespolehlivé. Proti našim slabým rotám bojovaly silné nepřátelské pluky.

Bylo nutno ustupovat: z Kazaně, ze Simbirska, z Volska (na jižním konci volžské fronty), u Syzraně. V úseku nikolajevském se bojiště nebezpečně přiblížilo k Samarě. Bylo rozhodnuto Samaru opustit; dříve ovšem nutno provést evakuaci tohoto velkého města, jež bylo střediskem a zásobovací základnou volžské fronty i sídlem protibolševické vlády. S evakuací se započalo pozdě, posuzujeme-li věci jen s vojenského hlediska. Ale naše velitelství bylo vedeno vírou v brzkou vojenskou pomoc Spojenců, pro něž chtělo udržet aspoň část fronty na Volze; a podléhalo patrně vlivu samarské

vlády, jež cítila, že pád hlavního města nebezpečně oslabí její postavení a že bude mít nepříznivý vliv na boj protibolševický vůbec. Po pádu Kazaně, Simbirsku a Volska bylo v Samaře pro zachování klidu vydáno 15. září uklidňující prohlášení, jež sestavil dr. Fr. Vlasák, plnomocník Odbočky Československé národní rady u samarské vlády²²⁾, a spolu s ním podepsali velitel volžské fronty generál Čeček a náhodou tehdy v Samaře přítomný kapitán Medek, správce vojenského odboru Odbočky; v tomto prohlášení se také pravilo: „Nechť nás Spojenci, kteří už nám přinášejí podporu, najdou sjednocenými. Kazaň a Simbirsk jsou poslední úsilí nepřítelů, jenž je blízek pádu. Již není daleka doba, kdy na evropském obzoru se zjeví paprsky šťastného míru. Více mužnosti, občané, více klidu, bratři, více oddanosti a lásky k vlasti. Prohlašujeme vám, občané, že Kazaň i Simbirsk budou vzaty co nejdříve zpět a opět budou v našich rukou, ale tentokrát už navždy, protože tentokrát bude Kazaň vzata na rozkaz československého velení...“²³⁾ Podobný účel uklidňovat a povzbuzovat měl i svátek národů, pořádaný v Samaře 28. září (na nějž jel 1. pluk).

V září přistupoval pro naše vedení nový důvod, aby naše podpora protibolševickým Rusům byla také dále účinná. Konečně se nám podařilo dostat dohromady zástupce těch různých vlád, jež se vytvořily na území Ruska osvobozeném od bolševiků. A v druhé polovici září byla na státních poradách v Ufě vytvořena společná zatímní vláda.

Avšak na samarské frontě se naše posta-

vení stále horšilo, takže již 30. září její velitel oznámil, že se v Samaře můžeme udržeti ještě pět, nanejvýše deset dní.²²⁾

Do této předústupové situace, ne nepodobné posledním dnům Kazaně, přijížděli vojáci 1. a 3. praporu 1. pluku na odpočinek. Místo něho byli zase posláni do boje. U Kamenného Brodu se nikolajevská fronta asi na 10 kilometrů přiblížila k dráze, vedoucí na západ k Volze a Syzrani, kde tehdy ještě byly naše oddíly; v Ivaščenkově se vzbouřili dělníci tamního muničního závodu a přerušili tuto trať. Plukovník Švec již před Samarou dostal zprávu, že Voženílek, velitel nikolajevské fronty, je nepříteli obklíčen. „Hezkou chvíli chodil po nádraží, jako bez sebe, strašně rozrušen.“²⁴⁾ Na obě místa byl nucen poslat vojáky, které vyvedl z Kazaně. Řekl jim při tom: je třeba jít vyručit (zachránit) bratry, kteří jsou ohroženi; doufá, že je to naposled; má zprávy, že přijde směna; „pak si odpočineme.“²⁵⁾

*

Opožděný počátek evakuace způsobil, že pak měla průběh překotný a zmatený. Její vedení bylo vrženo na bedra plukovníka Švece, jenž naprosto nutně potřeboval odpočinku, dovolené. Generál Čeček odejel 1. října na frontu k Bugulmě, kde také propukla nespokojenost v řadách našeho vojska, a odevzdal mu zatímně velitelství 1. divise. Když pak 3. října byl na celém území prohlášen válečný stav, připadlo Švecovi i rozhodování ve věcech občanských. A kdyby byl mohl aspoň sám rozhodovat. Ale to mu

k pomoci vytvořili poradní sbor ze zástupců různých úřadů a činili horlivá opatření k záchraně situace, jež se již zachránit nedala. Na společné schůzi městské a okresní samosprávy všechny politické strany se prohlásily pro nutnost obrany Samary a slibovaly všestrannou pomoc k tomu; strana socialistů-revolucionářů provedla mobilisaci všech svých členů.²²⁾

Skoro jako v Kazani před koncem. S tím ovšem rozdílem, že z Kazaně nevedla na jih dráha, po níž by se mohlo odjíždět od fronty, kdežto zde mnozí a mnozí Samaršané především usilovali dostat se vlakem na východ. Uplatňovali při tom své vysoké hodnoty i peníze. To pak evakuaci podstatně ztěžovalo.

Ještě horší závadou byla neochota, nepřítelství mnohých železničářů. Na počátku našich bojů s bolševiky ruští železničáři velmi platně pomáhali našim vojákům. Ale nyní naše vojsko odchází, za pár dní tu budou bolševici; živly jim nakloněné nabyly odvahy a snaží se nám překážet a škodit. Následkem toho jsou četná železniční neštěstí (i srážky vlaků s mnoha oběťmi).

Slyšel jsem vypravovat tuto epizodu: V době, kdy ze samarského nádraží byl odeslán vlak za vlakem, nastalo zdržení — jeden vlak se nehýbá; lokomotiva nepracuje. Švec příběhne, zjistí, že místo nafty (kterou se stroje vytápěly) nalili do ní vody — v největším rozčilení vytrhne pistoli a zastřelí topiče . . .²⁶⁾

Důstojník, který byl tehdy neustále v blízkosti plukovníka Švece, nazývá evakuaci Samary a ústup nejkritičtější dobou a výraznými větami to dokazuje.²⁷⁾

*

Evakuace Samary byla jakž takž provedena, a 8. října padlo město do rukou bolševiků. Téhož dne již zase generál Čeček vydává rozkaz divisi: přikazuje plukovníku Švecovi, aby ve svých rukou soustředil zadní voj: 11. pluk, 1. pluk, ženijní rotu a 2. baterii (1. dělostřeleckého pluku); „až arriergard převezme lidová armáda, budou Tvé části soustředěny mezi Buguruslanem a Čišmami.“²⁸⁾ Jak to vystřídání dopadlo a jaké vůbec byly poměry na tom úseku, vypravuje sám Švec v dopise, jež napsal generálu Čečkovi dva dny po pádu Samary.²⁹⁾ Je to zajímavá obdoba k dopisu, psanému po Kazani; tento dopis je však do značné míry stylisován jako hlášení vyššímu veliteli, jenž může a má vymáhat nápravu.

Hlásil tedy plukovník Švec 10. října toto: „Včera ještě byli jsme v Kinělu, odkud se horečně evakovalo. Části 1. pluku chránily stanici s jihu, k západu byly části Národní armády (ruské). Proti těmto se k polednímu objevily nepřátelské rozvědky a za chvíli začala střelba i artilerie. Stalo se, že tyto části nejenže bez boje utekly, nýbrž i dvě roty jejich se úplně vzdaly — jedna s bílým, druhá s červeným praporem. Kromě toho jakási část buďto z oddílu (plukovníka) Machina anebo generála Potapova uhnala stádo dobytka, asi 500 kusů, nále-

žejícího kynělským (železničním) zřízen-
cům, kteří chtěli zastaviti práci, čímž by-
chom byli přišli do úzkých, takže jsme s na-
pjetím všech sil v atmosféře nabitě rozkla-
dem, nespokojeností a demoralisací snažili
se evakuovat, což stálo práce přímo nad-
lidské. Národní armáda se úplně rozložila,
vojáci se částečně rozběhli, částečně přešli
k červeným, a těch několik, co zůstalo, hla-
doví, protože není peněz a intendanstva.
Tyto instance, které se mají starati o svoje
části, se evakovaly, kam, nikdo neví, a na
telegramy, kde se nacházejí, nepřicházejí
odpovědi. Náčelník 1. samarské divise, kte-
rou jsi ke mně přidělil, generál Potapov,
je absolutně neschopný, a divise jeho kromě
štábu skoro neexistuje. Artilerie, kterou měl,
se částečně zachraňuje pochodným pořá-
dem, malou její část nakládám zde v Kro-
tovce. Prázdných vlaků není a dostati od-
nikud nemůžeme, protože trať je hrozně
zafarasena. Zatím vše, co je mezi námi ba-
lastem, odesílám do Buguruslanu, snad se
jim tam podaří už spíše dostat vagony a
odejíti někam dále na východ.

A mezi tím bahnem zůstaly české části,
vysílené a skleslé duchem. Ariergard, sesta-
vující broněvý (pancéřový) vlak, který jsem
narychlo zformoval pod velením prapor-
číka Bureše, inženýrná (ženijní) rota a III.
batalion 1. pluku, nachází se na stanici Tur-
geněvce, já jsem v Krotovce s 1. batalionem
(1. pluku) a batalionem 11. pluku. Poslal
jsem po linii (po trati) telegram, kde který
český vlak po linii do Buguruslanu se má
zastavit, aby chránil stanici a přimykající

rozjezdy (zastávky). Přikázal jsem také vésti
rozvědky po křídlech, abychom aspoň čás-
tečně vešli v kontakt s nepřítelem a znali
jeho pohyb. Ale nevím, podaří-li se nám to,
poněvadž jsou lidé dnes tak ustrašení, že
utíkají před pouhou rozvědkou. Rozklad
ruských vojsk hrozně naše vojáky zdemo-
ralisoval a způsobil, že bojová schopnost
lidí klesla pod nulu. Válčit venku jeví se
nemožností, poněvadž si kluci zvykli tak
na ty „škatulky“, že se v nich cítí jako
doma, ačkoliv i při tom často mrznou. A
pak, teplého oděvu není, což je také hodně
vážná okolnost. Vůbec zraky všech obrá-
ceny ne na západ, nýbrž na východ, odkud
čekají všichni spásu.

Hleděl jsem udržeti některé části Národní
armády, ale marně; přímo se mně odkázaly
(odmítly poslušnost) — ku příkladu baškyr-
ský batalion, důstojnický batalion a jiní, a
to víš, když naši lidé vidí, že vlastní národ
ve své zemi nechce ji chránit, pak i u našich
lidí se zapustila myšlenka, že válčí se za
cizí interesy, a proto ten chvat odejíti od-
tud. — Zajisté mne chápeš, a doufám, že na
příslušných místech uvedeš vše, co naše lidi
tlačí, a (že) jiní jsou to nyní vojáci. Jsem
přesvědčen, že nedáš se uchvátiti optimis-
mem; vylič jen pravdu, a jak se věci mají.
Já jsem toho mínění, že záchranu našim
klukům může přinést pouze aspoň dvou-
měsíční odpočinek, ale ne ve vagoněch, ný-
brž v garnisoně, kde by se vše dalo do
pořádku a zvyklo by se více přírodě. Ovšem
směnu by musili nám dát Spojenci, jestli
to míní vážně, a to čím dříve, tím lépe;

jinak může být pozdě a nastane katastrofa. A nám přece musí záležet na tom, abychom zachránili svoje vojsko!"

Krise.

V útvarech naš ípovolžské skupiny se tedy již asi od polovice srpna objevují vnitřní nesnáze. Velké úspěchy, kterých naše oddíly dobývaly v prvních týdnech bojů s bolševiky, přestávají; naráží se na tvrdší odpor; dostavují se nezdary, nutno ustupovat. Tak je tomu zejména na severním a jižním křídle naší fronty na Volze: u Kazaně a v úseku nikolajevském.

Náš vítězný postup na západ se docela zastavil; nepřítel zahajuje na všech stranách úpornou ofensivu, již naše početně slabé útvary sotva zadržují. Hned tehdy, když se vlaky povolžské skupiny obracely k Volze, bylo upozorněno na ten povahový rys v duši našeho vojáka, že při neúspěchu nemá dost vytrvalosti. To se nyní ukazuje.

Naše řady řídnu, doplnění nepřichází. Slibuje se pomoc ruská a spojenecká, ale vojáci na ni čekají marně. Zatím nezdarů přibývá; rostou z nich neúspěchy: Kazaň, Simbirsk, Volsk v prvn ípolovici pod tlakem nepřítel opuštny. Odcházíme z nikolajevského úseku, vyklízíme Syzraň a hned po ní Samaru. Na celé linii fronty ustupujeme od Volhy. Ústup nepřitelem vynucený vždy působí nepříznivě na náladu vojska a na jeho morálku.

A náš úspěch od Volhy znamenal v očích

vojáků neúspěch celého tažení. Vypravili jsme se za velkým cílem: přispět ruskému národu k osvobození a obrodě, zařadit Rusko znovu do koalice demokratických národů, obnovit východní frontu proti Německu a Rakousko-Uhersku. Pro tento vznešený sen, jenž u velké většiny vojáků skoro splynul v jedno s naším bojem za národní svobodu a jednotu, rvali jsme se po čtyři měsíce, den za dnem. V každém boji několik bratří padlo a bylo raněno; brzo jsou v rotě desítky ztrát, jež pomalu, ale neodvratně rostou ve stovky. S nimi ubývají často z oddílů nejlepší vojáci, kteří tvořili jejich mravní páteř oddílu. Také ti, kterých nepřátelská rána ušetřila, mají ve svém organismu následky námah a útrap, stálého napětí, nevyspaných nocí. Ale věří ve věc, za niž jdou v boj, věří v nutnost tohoto boje, jsou přesvědčeni o jeho konečném úspěchu — ta víra násobí a stále obnovuje jejich síly. Je to právě dobrovolnická armáda, která ve svatém zanícení pro svou věc dovede vykonal činy skoro nadlidské.

Ale ta víra byla u našich vojáků na Volze otřesena. Především víra v možnost úspěchu. Naše síly na další vítězný boj proti bolševikům nestačí, ruské útvary jsou naprosto slabé a zpravidla nespolehlivé, spojenecká pomoc nepřichází.

Brzo se dostavují pochyby vůbec o nutnosti našeho boje v Rusku. Vždyť ti Rusové, kterým jsme chtěli a chceme tu pomáhat, sami nedělali pro svou věc vlastně nic. Nedovedli se sjednotit ve společném úsilí; vytvořili několik vlád, jež se div nedostaly do

války samy mezi sebou; stranické zájmy jsou jim nad obecný prospěch společného boje. Frontě se vyhýbali co nejvíc a nyní namnoze se hledí dostat co nejdále do týlu. Ba mnozí z nich říkají, že tady v Rusku nemáme co dělat. Jak ti mobilisovaní v Kazani nadávali na Čechoslováky, že pro ně musí jít na frontu! Jak nás mnozí a mnozí proklínali, když se pak město opouštělo! A nebylo jinak při našem odchodu ze Simbirsku, ze Samary a z jiných měst. Mají dost občanské války; chtějí mír — mnozí i pod knutou bolševiků.

Někteří, zejména dělníci, již zřejmě straní a jistě pomáhají bolševikům proti nám. Ukazují našim vojákům, že svými boji a obětmi jsme jen pomohli a pomáháme ruské buržoasii a reakci. Ostatně naši vojáci sami vidí, jak se na příklad v ruském vojsku zbytečně obnovují „pogony“ (nárameníky s odznaky hodnosti), pokládané levými kruhy za symbol carského režimu, jak vůbec mezi ruskými důstojníky je silný směr monarchistický.³⁰) Nesloužíme snad opravdu reakci?

K sluchu našich vojáků pronikají ještě jiné hlasy: naše vojsko se prý stalo slepým nástrojem západoevropských imperialistů a kapitalistů proti ruskému lidu, proti jeho svobodě a právu na sebeurčení. Jsou to hesla bolševická — pronášejí je zčásti patrně bolševičtí agitátoři, kteří se skryli na počátku bojů a nyní vystrkují hlavy stále směleji, nebo byli posláni s druhé strany fronty. Ale vojáci zase vidí, že ti Spojenci slibovali Rusům pomoc, že nás docela prohlašovali za svůj přední voj na obnovené

ruské frontě, a nyní vojska neposílají, ačkoli na východě je již spojení přes Vladivostok proraženo a nějaké vojsko spojenecké se tam již vylodilo.

Nač jsme se tedy na té Volze rvali? Nebylo celé to tažení — útrapy, námahy, boje, ztráty — nebylo to všechno pochybeno? Naším úkolem přece je boj za naši samostatnost.

Dobrovolnické vojsko seskupila a vytvořila určitá myšlenka. Dobrovolníci, když do něho vstupovali, zavazovali se bojovat za ni — jen za ni — až do jejího vítězství. Proto více než vojáci pravidelné armády nějakého státu hledí na cíl svého boje. A brání se, mají-li být posláni bojovat za věci jiné, které s jejich cílem nejsou nutně spojeny. Naši vojáci šli zpět k Volze v přesvědčení, že boj na ní je také bojem proti našim starým nepřítelům za náš revoluční cíl. Nyní však vznikají v nich pochybnosti, zdali nebojují za věci cizí . . .

Ale vzpomeňme, že také v armádě říšsko-německé nastal vnitřní rozklad, když vojáci ztratili víru v úspěch a smysl dalšího bojování.

*

Do příliš velikém vypjetí sil v prvních měsících bojů s bolševiky nastává přirozená ochablost, dostavuje se pocit únavy, jenž dává vystupovat následkům útrap. Poslechněme lékaře:³¹) „Kromě ztrát v bojích poklesá i zdravotní stav mužstva. V prvé řadě působila depresivně všeobecná situace na ducha vojáků... Začínají se objevovat zjevy

všeobecné nervosy i případy neurasthenie. Druhou příčinou obecného poklesu zdraví byl nedostatečný a špatný spánek . . . Stávalo se, že raněný usnul na operačním stole. Docházející k lékařským prohlídkám spali na chodbě, sedíce nebo ležíce na zemi. Třetí příčinou byla nemožnost pravidelného zásobování teplou stravou. O péči a čistotě nebylo možno mluvit; objevuje se zavšivení, svrab a lišeje. K nim se pojí místní malarie, bronchitidy, gastroenteritidy, anginy, malá epidemie influenzy. Často se objevuje neurasthenie s poklesem sil až do prostrace. Ambulantního ošetření vyhledávalo denně 150—250 lidí (z osmi rot a tří služeb 1. pluku, jedné lehké baterie, z intendantstva a některých oddílů 2. pluku) z počtu asi 2000 lidí. U 4. pluku se denně hlásilo k lékařské prohlídce 130, z nichž skutečně nemocných bývala třetina až čtvrtina.³²⁾ Nebylo mezi nimi opravdových simulantů; byla to ochablost nervů z přepětí sil.

Právem se ukazuje, že je nutno naše vojáky vystřídat, a volá se po odpočinku. Ale vystřídat není čím, a proto odpočinku dát nelze.

Často se mluví a píše o tom, že přijde pomoc, vojenské útvary ruské, spojenecké. Někdy o nich slyší vojáci zpráv velmi určitých: jsou již tam a tam, je jich tolik a tolik, budou tu za pár dní. Ale nepřijede nic — vojáci vidí, že je kdosi klame, „houpá“. A přestávají takovým zprávám věřit.

Odkud dostávají vojáci tyto zprávy? Jednak od svých velitelů a jejich prostřednictvím od vrchního velitelství a politického

vedení, jednak z novin a od různých činitelů ruských. Politické vedení i vrchní velitelství, myslím, vydávaly zprávy, které došly od spojeneckých představitelů a ruských úřadů — snad je přijímaly příliš důvěřivě, ale sotva si něco vymýšlely, aby vojáky „houpaly“. Avšak než taková zpráva doběhla z ústředí k vojákům na frontu, snadno prodělala značnou změnu, obzvláště šířila-li se ústním podáním jako „důvěrná“. Také zde „pověst rostla cestou“; všeobecná nárážka se vykládala co nejpříznivěji — přání bývá otcem myšlenky. Ale mezi vojáky se někdy dostávaly zprávy, které vůbec neměly věcného podkladu. Tak asi v první polovici září 1918 se prý na Volze slibovalo pro nejbližší dobu 70 vlaků se spojeneckým vojskem a docela se pro ně již vyklizovaly stanice.³³⁾ Nebo 24. července 1918 na lodi cestou z Nikolajevska na Amuru do Vladivostoku zachytili prý naši „radiohoupačku, že Spojenci vylodí ve Vladivostoku 70.000 mužů.“³⁴⁾

Snadno najdeme prameny některých zpráv. Ruský dobrovolník vypravuje: Do kazaňského štábu „přijel představitel francouzské misse kapitán Bord a vytáhnuv z aktovky telegram z Omska, přečetl: „Spojenecká vojska vystupují z lodí ve Vladivostoku; po magistrále k Volze jede dvacet vlaků Japonců; a zástupce Francie žádá Čechoslováky, aby rozšířili svůj nástup.“ A připojil, že „spojenecká vojska budou v Kazani za 7 až 10 dní.“ Generál Romanovskij k tomu „prohlásil, že úředně dostal zprávu, že Volgda byla vzata Angličany, přišedšími od

Archangelska.³⁶⁾ Generál K. V. Sacharov slyšel prý v polovici září (1918), jak studentka, jedoucí z Buzuluku na universitu do Samary, tvrdila, že na Volhu se posílá pět japonských divisí, že do Samary již přijelo tři sta Japonců-ubytovatelů.³⁶⁾“

„Houpání“ všemi od desátníka nahoru, „houpali“ jsme se navzájem, že co nevidět přijdou „sojuzníci“ (ruský název pro Spojence) — tak napsal ve vzpomínkách z Kazaně voják 2. pluku.³⁷⁾ Byl by měl ještě říci, že „houpali“ také lidé mimo řady našeho vojska, a to, jak patrno z hořejších příkladů, velmi divoce.

Ale ovšem prostá psychologie vojákova původ veškerého „houpání“ viděla — jak ukazuje citát — nahoře, u velitelů, ve vrchním velitelství a u politických představitelů. Rostla z toho k nim nedůvěra.

Byla posilována zprávami, jež se do vojska na frontu dostávaly o tom, jak se prý žije v našem týlu: v Jekatěrinburgu, sídle Odbočky, v Čelabinsku, sídle štábu. Tak třeba do 1. roty 1. pluku přišel na počátku října 1918 dopis kapitána, přiděleného tehdy ve vojenském odboru Odbočky; v něm byly takové věty: „V týlu kvete znamenitá ulejvárna. Různí mluvkové z řad delegátů zabírají invalidům místa v kancelářích a pobírají slušné platy, kdežto invalidé živoří s 50 rubly měsíčně. Některé osobičky, které ani nevědí, jak český dobrovolc správně vypadá, chtějí točit vojskem, bijí do vojenského odboru.“ — Po přečtení těchto vět ozvalo se svorně: „Vybílit!“³⁸⁾ Podobné a ještě horší zprávy přinášeli kurýři, kteří

občas od pluku jeli ke štábu vojska nebo k Odbočce.

Zpravidla se tu přehánělo, často se ojedinělé případy zevšeobecňovaly. Pravda je však, že také vojáci a důstojníci, přidělení službou k našim ústředním orgánům, podléhali vlivům ruského prostředí — jako vojáci a důstojníci frontových útvarů, když se přechodně dostali do posádky. V týlových městech při delším pobytu byly ty vlivy větší. Nezřídka nebyly prospěšné.

Někteří velitelé slibovali svým vojákům odpočinek, jehož potřebovaly jejich oddíly plnou měrou. Snad někde byl takový slib dán trochu ukvapeně. Ale ve většině případů jistě ne. Sledujme na příklad plukovníka Švece. Za posledních dnů Kazaně odvedl roty s fronty na oddech, ale v zápětí je musil vybízet a přemlouvat, aby tam šli zase. Z Kazaně je vedl na odpočinek do Samary, avšak musili jít do nových bojů u Kamenného Brodu, u Ivaščenkova a potom zůstat v zadním voji ustupující skupiny samarské. Švec jim slib dal a nedodržel ho. Pravda, nemohl dodržet . . . Kolik asi podobných slibů dali vojákům jiní velitelé a kolik jich pak nemohli splnit? A tedy roste a zesiluje nedůvěra také k slovům velitelů. Konečně — usuzuje se — oni vlastně za to nemohou: jsou podřízeni, podávají zprávy a plní rozkazy, které dostávají shora.

V tomto ovzduší nedůvěry docházejí sluchu podivné pověsti, rodící se jako jedovaté houby v zahnívajícím půdě. Profesor Masaryk je prý mrtev, jeho rozkaz armádnímu sboru československých dobrovolníků v Ru-

sku je podvržen a pod.³⁹⁾ (Tento rozkaz byl otištěn v Československém denníku, č. 192 ze 2. října 1918; je v něm věta: „Vlivem okolností musíte zůstat v Rusku a postupovat společně se Spojenci.“ Bude o něm ještě řeč.)

*

Naši vojáci v opětovných nezdarech, sdružujících se v obecný neúspěch, ztratili víru v cíl a smysl svého boje, přestávali důvěřovat svému politickému vedení i svým velitelům, ztratili především důvěru sami ve své vlastní síly. Tu a tam zmocňovala se jich skoro panická nálada. Zase vyplývala z trpkých zkušeností. Stávalo se na frontě nezřídka, že náš oddíl se ocital v těžkém, ba zoufalém postavení, protože ruské útvary, jež měly spolu s ním pracovat, svých úkolů nesplnily. Především mladé útvary Lidové armády, ale někdy též oddíly kozácké jízdy. Nepřítel se dostal našim do boku i do zad; v zoufalém boji nebylo vždy možno odnésti raněné, které — podle obecného přesvědčení vojáků — v bolševickém zajetí čekala nejen potupná smrt, ale před ní strašné mučení. V seznamu ztrát na frontě nikolajevské vykazuje 4. pluk 62 nezvěstných.⁴⁰⁾ U 2. praporu 1. pluku za měsíc bojů na téže frontě bylo pohřešováno 7 vojáků.⁴¹⁾ Smutný osud těchto nešťastných bratří stále tanul na mysli všem, kteří mu ještě unikli.

Již v Kazani se prý v našich oddílech stále hovořilo o zradě; vypravovaly se příběhy, které toto podezření potvrzovaly.⁴²⁾ Za ústupu od Samary naši vojáci sami viděli,

jak některé oddíly Lidové armády přešly k bolševikům.

A tak mezi našimi vojáky víc a více roste touha dostat se z těchto zmatků: chtěli by klidně vydechnout, trochu si odpočinout, rozhlédnout se po poměrech ve světě — a půjdou-li znova na frontu, tedy vidět, že je na ní ruské a spojenecké vojsko a že to bude opravdu fronta, kde budou zabezpečena křídla, kde bude dostatečně postaráno o munici, zásobování atd.

Ukázkou těchto nálad je resoluce mužstva III. praporu 1. pluku, jež byla 29. září 1918 podána dru. V. Najbrtovi, zástupci Odbočky Čs. národní rady v 1. divisi.⁴³⁾

„V poslední době jsme se přesvědčili, že nemůžeme důvěřovati nikomu. Všechno, co se podniká, děje se bez našeho vědomí a zprávy, jež se nám dodávají, bývají tendenční a nepravdivé. Každý pohlíží na věc se strany horší, podezřívá se, odpadá chuť a roste odpor.

Byli jsme pět neděl v Kazani, den ze dne v bojích; nespali jsme klidně, nejedli jsme pořádně, zažili jsme takové úzasy jako nikdy před tím, ztratili jsme velké procento nejlepších bratří, a vše to bylo bezúčelné. Kazan sama byla nám úplně nepotřebnou, a brali jsme ji jen proto, že se to někomu líbilo. Ji, nehledě na tolik naší krve, jsme opustili, dělali jsme 140verstový pochod, pak posadili nás do vlaků a vezli do Samary — prý na oddych — a my zatím dobře víme, že místo zaslouženého oddychu půjdeme v několika dnech opět na frontu, neboť oddych v Samaře, kde fronta je jen několik

verst, není oddychem. Každou chvíli můžeme jít opět na front, slabí fysicky a úplně demoralisovaní.

Neodkazujeme se od služby ať v poli nebo v garnisoně, ale budeme sloužit jen tehdy, budeme-li vědět,

1. že jsme silní fysicky i morálně,
2. že bojujeme za naši věc a ne z nějakého slovanského romantismu nebo k vůli prospěchu jednotlivce,
3. že nevykrvácíme všichni, neboť tak, jak bojujeme v poslední době, vykrváceli bychom všichni.

Je sice pravda, že je jedno, prolejeme-li svoji krev na kterémkoliv místě zeměkoule za naši svobodu, ale musíme mít záruku, že bojujeme skutečně za svobodu naši a ne nějakého druhého národa.

Prosíme, aby nám byl dán zasloužený oddych; jinak není zaručeno, že naši lidé budou se odkazovat a nastane tak rozklad našeho vojska. A doba toho není daleka; naše trpělivost je vyčerpána, protože nikde nevidíme posily, nám tak dlouho slibované, a protože všechna tíha spadá jen na nás. Vidíme, že nejsme s to bez náležitého odpočinku držeti posici tak, jak se na českém vojákovi žádá, a proto rozkaz jít na posici byl by naším rozbitím, a toho český velitel nemůže chtít.

Ten rozkaz, jak již víme, pak opravdu přišel. A tu (jak vypravuje rotný časopis) „...když jsme vycházeli, bylo nás (z jedné roty) celkem — 52, ostatní našli si již nějakou omluvu... A když potom musilo se

utíkat z Kamenného Brodu, utekla ještě polovina z těch, již šli...“⁴⁴⁾

Docházelo k formálním „odkazům“ (odepření poslušnosti). Koncem září v Melekesu část 4. pluku nesplnila rozkaz, aby vystřídala jiný náš útvar; vojáci kategoricky žádali, aby byli ihned odesláni na východ. Účastník vypravuje:⁴⁵⁾ „...Po celodenním pochodu v pozdních hodinách nočních docházíme do městečka Melekes... a za skleslé nálady nasedáme do vlaku... Na rozkaz velitele celé naší ustupující části měli jsme vyměnit stráž 10. pluku, který měl i s ostatní částí našeho praporu odejít dále v týl. A tu právě pod dojmem ústupu, neúspěchů došlo po prvé k odepření rozkazu. Deputace žádala, že nevyhýbáme se bojům v zájmu celku, že však týl ruských vojsk chránití náleží opět jim samým, abychom byli přiděleni opět ku svému částem, k svému pluku. Snad byl i odeslán telegram od generála Čečka, abychom vyplnili rozkaz, ale nálada a bojeschopnost byly úplně podlomeny.“ (Generál Čeček, jak víme, na počátku října — patrně pro takové zjevy — odejel ze Samary k Bugulmě a Melekesu.)

Podobně se projevovalo smýšlení vojáků také v některých jiných útvarech.⁴⁶⁾ Tato nálada se počíná organisovat: jednotlivci vyslovují, co dav cítí, stávají se tlumočníky jeho myšlenek a citů; nevyvolali jich svou agitací, ale patrně je svou formulací trochu usměrnili a posílili. Napsal jsem o nich na Sibiři, že nebyli vůdci davu, nýbrž ukazateli jeho nálad.⁴⁷⁾

V tom názoru byli posilováni událostmi,

kteří naše vojsko prodělalo na jaře toho roku (1918). Tehdy vojáci došli k jednomyslnému přesvědčení, že politické vedení (Odbočka Československé národní rady) i velitelství (štáb našeho armádního sboru) jednají s bolševiky nesprávně, že jim příliš ustupují, že tím je ohrožena přímo existence našeho vojska — že je nutno vystoupit rozhodněji, ostřeji, říznout do toho, a poněvadž Odbočka a na ní závislé velitelství se k tomu nemohou odhodlat, že si musí vojáci pomoci sami. Naděje se tehdy upjaly k sjezdu volených delegátů, kteří se právě scházeli v Čelabinsku; ti také své porady zahájili jednomyslným rozhodnutím o ráznějším postupu — tím se nejen vojsko zachránilo z postavení, jež se skoro zdálo bezvýchodným, nýbrž i vyšlo na dráhu skvělých vítězství a velkých úspěchů.

A tedy na podzim toho roku se mnohým zase zdálo, že naše vojsko se dostalo do slepé uličky, z níž si opět musí pomáhat samo. Politické vedení patrně dalo nějaké závazky Rusům nebo spojeneckým vládám a nemůže jich porušit — musíme tedy, my vojáci, jednat sami. Až to provedeme, budou nám ti naši páni nahoře ještě vděční. Jako na jaře.

V povolžské skupině ostatně vojáci měli od počátku svůj vlastní politický orgán. Hned v Penze byl vytvořen — z volených zástupců — výkonný výbor Penzenské skupiny jenž pracoval s jejím velitelem; vydával také vlastní (litografovaný) „Věstník“. Když povolžská skupina dosáhla spojení s našimi na Sibíři, byl v polovici července

její výkonný výbor zrušen a Věstník zastaven. Nyní se na ně začíná vzpomínat a žehrá se na jejich likvidaci. V 2. rotě 1. pluku slouží bývalý člen výkonného výboru Penzenské skupiny;⁴⁸) jeho výklady nabývají tím větší váhy, k němu se obracejí zraky mnohých.

V našich útvarech vedla se tedy agitace. Z největší části bezděčná, nejasněná, vyjadřující se nadáváním a jinými projevy pokleslé, skoro zoufalé nálady. Ale rostla též agitace vědomá; jednotlivci, kteří ji prováděli, byli zčásti přesvědčeni, že pracují pro záchranu vojska, zčásti snad použili větru, jenž je nesl vzhůru, k slunci oblíbenosti a vlivu. Byli mezi nimi bolševici? Myslím, že ne. Aspoň by se byli velmi rozhodně — a docela poctivě — bránili proti tomu, kdyby je byl někdo chtěl prohlašovat za bolševiky. Je ovšem možné, že někdy vyslovovali a hájili názory bolševické nebo bolševikům blízké. Takové názory vyplývaly z tehdejších poměrů v Rusku a ve světě, vnikaly mezi naše vojáky z prostředí, ve kterém žili; jen z docela malé části byly přímým plodem činnosti bolševických agitátorů (kteří ovšem vystupovali pod cizími maskami).

Je třeba ještě říci, že tito delegáti byli často noví lidé — ne rotní důvěrníci a členové plukovních zastupitelstev, kteří byli zvoleni podle řádu, vypracovaného vojenským sjezdem. Viděl jsem pak u 4. i u 1. pluku, že plukovní zastupitelstvo i sjezdoví delegáti úplně ztratili půdu pod nohama — z vojenské masy se vyzdvihli noví tlumočníci a hlasatelé jejich nálad a tužeb.

Od počátku bojů s bolševiky bylo naše vojsko v Rusku odříznuto frontami od ostatního světa. Když na počátku září bylo dosaženo spojení s Vladivostokem, oznámil Československý denník⁴⁹⁾ radostnou zvěst, že „Spojenci uznali Československou národní radu zákonným vládním orgánem československého státu“. Tato nepřesná zpráva byla brzo doplněna spolehlivými údaji o uznání Spojených států amerických, Anglie, Japonska, Číny atd. Vojáci namnoze přeceňovali význam těchto projevů; domnívali se, že v nich je již uskutečněn náš revoluční cíl. A tím byli posíleni v úsudku, že jejich další účast na frontě v Rusku není již bojem za naši svobodu, nýbrž za cizí zájmy. Přibyl tedy nový důvod pro to, aby se domáhali odeslání s fronty na odpočinek.

Tato bolestná vnitřní krise dostupovala vrcholu na ústupu od Samary. Prapor 4. pluku vynutil si projezd Kinělem na východ, ačkoli byl určen do zadního voje.⁵⁰⁾ Při tom došlo k trapné scéně vůči veliteli povolžské fronty, jehož vlak musil počkat, až odejel onen prapor.⁵¹⁾ Podobné zjevy se vyskytly též u jiných útvarů, ukazující na hluboký úpadek vojenské kázně. Velitelé ztráceli autoritu.⁵⁰⁾ Nervosa zesílila, stala se všeobecnou, přecházela v davovou psychosu.

Plukovník Švec, jenž celé povolžské tažení prodělával ve zcela blízkém styku s vojáky, napsal již po kazaňské tragedii, že „opravdu tím praštíme“, neobjeví-li se tu brzo Spojenci. Na ústupu ze Samary však velmi váž-

ně vyslovuje obavu, že „může být pozdě a nastane katastrofa.“

Aksakovo.

Za takových asi poměrů byl plukovník Švec 17. října 1918 jmenován velitelem 1. československé střelecké divise. Jeho předchůdce, generál St. Čeček, byl i velitelem povolžské fronty. Ale po jeho odchodu bylo velitelství povolžské fronty — neboli samarské skupiny, jak se tehdy již říkalo — také 17. října svěřeno generálu S. Vojcechovskému, ruskému důstojníku v našich službách; z části proto, že frontu na tom úseku měly stále více přejímat útvary ruské. (Náš 2. a 10. pluk asi v polovici října byly již odeslány do armádní zálohy.)

Od něho dostal plukovník Švec rozkaz, aby v městě Belebeji (spojeném krátkou místní drahou se stanicí Aksakovem na trati ze Samary na Sibiř) soustředil tři naše pluky, 4., 1. a 11., a podnikl s nimi ofensivu k zpětnému dobytí Bugulmy. Toto město leží na druhé trati, vedoucí od Volhy (ze Simbirska) na východ, jež se spojuje v Čišmách, před Ufou, s tratí samarskou. Bolševická skupina, jež se v polovici října zmocnila Bugulmy, vážně ohrožovala evakuaci a ústup po trati samarské. Proto ji chtěl generál Vojcechovskij rozbít a vrhnout zpět, aby se mohlo ve větším klidu provést přeskupení, spojené s dalším odjezdem některých našich útvarů do týlu⁵²⁾). Soudil, že tento plán se dá lehce provést, protože máme

v tom úseku poměrně více sil než bolševici. V dalším vývoji zamýšlel nepřítele zadržet asi na čáře Bugulma—Buzuluk.

Plně tento rozkaz nařídil plukovník Švec 19. října, aby pluky do této skupiny určené vystupovaly na stanici Aksakovo a pochodovaly do Belebeje, prázdné vlaky pak aby byly rozloženy na stanicích dále na východ.⁵³⁾ Ale zároveň se vojáci dověděli též o druhé části rozkazu. (Takovou dobrovolnou zpravodajskou službu obstarávali telefonisté, telegrafisté, písaři, kurýři a pod.). V chorobné náladě, jež tehdy vojenskou massu ovládala, vzbudila taková zpráva veliké vzrušení; místo odpočinku, tak zaslouženého a tolikráte slibovaného, znova na frontu, hned zase do bojů? Agitace — zejména ve 4. pluku, jenž už byl soustředěn v Aksakově a Belebeji — nabyla určitější podoby: vojáci se navzájem přesvědčovali a utvrzovali, že rozkazu splnit nemohou a nesplní; jednotlivé oddíly se na tom usnášely a domáhaly se, aby fronta byla přeložena aspoň za řeku Bělou (to jest k Ufě); byla snad docela stanovena lhůta, do kdy se tak má stát — jinak prý pluk odjede na východ proti vůli velitelství, „vlastním pořádkem“, jak se říkalo na počátku bojů s bolševiky. To bylo docela oficiálně oznámeno veliteli pluku, jímž krátce před tím byl jmenován podplukovník Miloš Žák (od úderného praporu). Stěží se podařilo přimět vojáky k tomu, aby počkali na příjezd a rozhodnutí nového velitele divise⁵⁴⁾, jemuž velitel 4. pluku 20. října ráno telegraficky hlásil: „Protože včerejší události se večer tak přiosvěřily,

že možno očekávat ještě horší, je krajně nutno — a já velmi naléhavě prosím — aby plukovník Švec přibyl do Aksakova nejpozději dnes v poledne.“⁵⁵⁾

Tehdejší poměry v pluku charakterisuje tato vzpomínka: „Po našem příjezdu do Aksakova někteří nespokojenci z těchto tří rot (týká se 9., 10. a 11. roty) měli ve stanici Aksakově na telefonním vedení připojený drát, který vedli do jednoho svého vagonu a pomocí telefonního aparátu kontrolovali všechen rozhovor velitelství pluku s Belebejem.“⁵⁶⁾

Plukovník Švec byl tehdy v Ufě.⁵⁷⁾ Přijel jsem také do Ufy v sobotu 19. října k poledni cestou na frontu.⁵⁸⁾ Nebyl jsem tam vyslán jako zástupce Odbočky Československé národní rady (jejímž členem jsem byl), nýbrž jel jsem z vlastního popudu jako správce propagačního odboru Odbočky⁵⁹⁾; nedlouho před tím jsem přijel z Vladivostoku a myslil jsem, že zprávy, které vojákům budu moci podat, přispějí k jejich uklidnění.

S plukovníkem Švecem jsem mluvil hned v poledne. A ještě týž den jsem slyšel tlumočníky názorů a nálad vládnoucích ve vojsku. Večer přišla ke mně deputace 3. praporu 1. pluku, (jehož samarskou resoluci již známe); v jejich výkladu byly ostré útoky na vedení politické i vojenské. Zároveň s nimi byl u mne však i jednatel plukovního zastupitelstva 1. pluku, jenž popíral správnost jejich informací a útočil na členy delegace. Měl jsem dojem, že delegace odcházela uklidněna.⁶⁰⁾

Podobné zprávy dostal plukovním Švec; působily na něho drtivě. Důstojník z „Orlíku“, jenž k němu tehdy v Ufě zašel na přátelskou besedu, takto zachytil, co mu z ní zbylo ve vzpomínkách⁶¹): „Již po výměně několika slov o obrněném vlaku pozoroval jsem, že br. plukovník chodí rozčileně po vagoně. Položil jsem mu proto přímou otázku: „Copak jsi tak smuten, bratře plukovníče?“ — On se zastavil, učinil jakýsi prudký pohyb rukou a odvětil: „Prosím tě, teď, v takovém bardáku, mně dají divisi. Já tam přijdu, mládenci (roty) se mi odkážou, a já buďto někoho zastřelím nebo zastřelím sebe.“ Slova tato si pamatuji velmi jasně, nevím pouze, řekl-li mládenci nebo roty, ale ten smysl to mělo. Učinilo to na mne tím větší dojem, že jsem nebyl příliš zasvěcen do poměrů a smýšlení v plucích divise, neboť na „Orlíku“ jsme neměli žádných nedorozumění a duch byl velmi dobrý mezi důstojníky i vojáky.⁶¹)

Z Ufy mohl plukovník Švec vyjeti teprve v neděli 20. října odpoledne — dvě železniční neštěstí na trati vpředu zdržela dopravu. (Abych doplnil obrázek tehdejších poměrů na dráze, připojím, že z Čelabinska do Ufy — 450 km — jsem jel skoro 2 dny.) Odjížděl jsem na frontu týmž vlakem jako štáb 1. divise.

Do Aksakova jsme přijeli v pondělí 21. října odpoledne. Hned ke mne přišel Roček, předseda plukovního zastupitelstva a plnomocník Odbočky ve 4. pluku, celý zmořený a ztrápený, a vykládal o hrozné náladě v pluku. Potvrdil zprávy o usnesení pluku

neposlechnout rozkazu, vůbec nevystupovat z vagonů a hned odejet za Bělou. Pak přišli ke mně dva bratři, žádající, abych ihned šel do schůze rotních delegátů 4. pluku. Řekl jsem jim: „Přijdu tam, ale jsem právě zván k plukovníku Švecovi“. — Opakovali svou žádost se zvláštním důrazem: „Ale my teď žádáme, abys ty šel k nám ihned.“ Odešli teprve po několikerém naléhání.⁶²)

Po krátké poradě u plukovníka Švece jsem šel s velitelem pluku na jejich schůzi. Začal jsem podávat obsáhlý referát o naší mezinárodní situaci — nedali mi ho dokončit, že prý ty věci jich nezajímají. A na mou výzvu začali s otázkami: Proč jsme tady v Rusku, proč bojujeme proti bolševikům? Válčíme zde proti vůli ruského lidu. — Odpovídal jsem obšírně a uspokojivě. Ale pak teprve přišlo to pravé: Pluk nevěří vedení politickému (Odbočce Čs. národní rady) ani vojenskému; oboje se ukázalo neschopným a oboje je klamalo sliby. Proto pluk žádá, aby byla fronta pošinuta za řeku Bělou; tím se zkrátí a bude možno některým útvarům dát odpočinek. Zde se necítí bezpečni, protože jsou sami unaveni, mají proti sobě nepřátelskou přesilu a vedle sebe nespolehlivé ruské oddíly, takže stále je nebezpečí, že budou obklíčeni. Nejsou škurníci (nebojí se o svou šкуру, kůži), jen žádají, aby se ihned začalo s pohybem našich útvarů na východ, kdežto nyní odjíždějí prý jen útvary ruské a buržui—běženci. Odpovídal jsem: To je věc vojenská. Velení dalo rozkaz, jež váš velitel má vyplnit; co já vám říkám, má jen ten smysl, aby ten rozkaz podepřelo odůvod-

něním jeho nutnosti. Ke konci pak, když se již zdálo, že jsem všechny přesvědčil, a když jsem chtěl říci závěrečné slovo, prohodil kdosi: „Ale dosud jsme nedostali odpovědi, kdy vlastně odtud pojedeme.“ Nové výklady. O plukovníku Švecovi, o svém veliteli pluku i o mně se vyslovili velmi pěkně; a rozešli jsme se v nejlepší shodě (přes to, že místy byla debata dosti pohnutá). Ale poslední slovo jejich byla otázka: „Tak co, pojedem?“⁽⁶²⁾)

Delegáti se zřejmě cítili tlumočníky míně- ní sjednocené massy a proto tvrdošijně stáli na svém.

S velitelem 4. pluku jsme pak šli k plukovníku Švecovi a všechno mu vyložili. Po dlouhé poradě se rozhodl, že se vzdá úlohy brát Bugulmu, poněvadž by za takových poměrů byla z toho hrozná ostuda; ale bude trvat na tom, aby se pluky vysadily z vlaků a ubytovaly v Belebeji — aby byl vyplněn rozkaz, jež již vydal. Splnit jejich volání po okamžitém odjezdu odtud naprosto nemohl. Chtěl jim tedy dát aspoň přechodný odpočinek „v garnisoně, kde by se vše dalo do pořádku a zvyklo by se více přírodě“ (jak psal před několika dny Čečkovi); chtěl pravidelným zaměstnáním přivést vojáky na jiné myšlenky; myslil, že již soustředěním tří pluků v Belebeji se vytvoří silná pěst, schopná se bránit i zasazovat rány.

Ovšem po tomto svém rozhodnutí musil plukovník Švec hlásit do Ufy velitelství skupiny, že uloženou operaci se svou divisí zatím provést nemůže. Velitel skupiny, náčelník štábu i jiní důstojníci v jejím štábu

byli Rusové — tím větší ranou to bylo pro hrdého Švece.

Dále se Švec rozhodl udělat 4. pluku ten ústupek, že mu slíbí postarat se o brzké vystřídání; řekne to zítra vojákům před celým plukem. To jim slíbit může; požádal velitelství, aby mu poslali 3. pluk, jenž patří k jeho divisi, ale byl dosud na jekatěrinburské frontě, a dostal zásadní souhlas.

Plukovník Švec ovšem nechtěl, aby z jeho jednání ve 4. pluku byl „miting“. Měl příliš smutné vzpomínky z ruské fronty v roce 1917. Ale v ruské armádě (ještě podle starého služebního řádu) byla forma, které se dá použít: při inspekční návštěvě vyššího velitele býval „opros pretensij“, kdy každý voják měl právo předstoupit a přímo vyššímu veliteli přednésti svou stížnost nebo žádost. Tedy Švec přijde k pluku, jako nový velitel divise a při tom se zeptá, kdo z vojáků má nějaké bolesti nebo přání. Kdyby se snad nikdo nepřihlásil, promluví jménem pluku plnomocník Roček.

Pluk byl tedy 22. října seřazen ve velkém čtyřúhelníku na louce u nádraží. Na výzvu velitele divise nevystoupil nikdo. Roček řekl jen několik slov pološeptem. A tak začal Švec sám odpovídat na jejich požadavky, vyslovené ve včerejší schůzi rotních delegátů. Slíbil jim, že ještě dnes se začne starat, aby 4. pluk byl vystřídán, ale prohlásil, že na provedení rozkazu o vyvažonování musí trvat. Nakonec se ptal, zdali rozkaz splní. Odpověď byla rozdělena; asi polovička řekla: Ne. Pak mluvil velitel pluku a někteří vojáci; několikrát odpovídal plukovník Švec.

Jeden voják četl řeč předem připravenou, v níž prohlašoval, že vojákům musí být oznámeny operační plány a že je k nim třeba jejich souhlasu.⁶³) Také řečníci z řad vojska doporučovali rozkaz vyplnit; ale při tom říkali, ať si útvar dělá, co uzná za dobré, že oni budou také dělat to, co ostatní. Nakonec se Švec otázal: Věříte mně? (podle jiného záznamu se ptal: Důvěřujete v nás?) Několik hlasů se ozvalo: Ne. Na výzvu, aby vystoupili a řekli, proč nedůvěřují, pravil střelec S.: „Není mezi námi nikoho, kdo by nevěřil ve Švece, ale je ztracena víra ve vojenském vedení vůbec.“⁶²)

Pak začala přicházet hlášení, že příkaz bude splněn; velitelé praporů a služeb přicházeli k veliteli pluku a služebně mu hlásili, že jejich oddíl rozkaz vyplní — toto hlášení se dělo se souhlasem vojáků, ale nebylo, myslím, výsledkem nějakého jejich hlasování. Ovšem vojáci mezi sebou velmi živě debatovali. Stál jsem blízko 1. praporu a slyšel jsem, jak říkali: „My nemůžeme sami říci ani tak ani tak; až co druhé prapory, až co 1. pluk.“ —

Konečně měl velitel pluku souhlasná hlášení od všech částí pluku a mohl veliteli divise služebně hlásit, že jeho pluk daný rozkaz splní (jen 6 vojáků 11. roty odepřelo poslušnost). A ještě toho dne se začal rozkaz provádět.⁶²)

Plukovník Švec tedy dosáhl splnění rozkazu a jednání ve 4. pluku zachovalo vnější vojenské formy. Ale ve skutečnosti to byl přece jen míting; nerozhodoval rozkaz velitelův, nýbrž vlastní rozhodnutí vojenského

stavu, na něž velký vliv měly podstatné ústupky (omezení úkolu, závazný slib výměny). Švec byl tím hluboce dotčen, tím více, že to bylo po prvé, co jako velitel divise se potkával s plukem své divise. Spoléhal však na svůj 1. pluk, jenž měl v těch dnech také přijet do Aksakova a Belebeje.

Avšak u 1. pluku se již také vedla organizovaná agitace: volení důvěrníci rot a praporů měli spojení mezi sebou a jednali také s delegáty 4. pluku o společném postupu. Týž den, kdy plukovník Švec dopoledne jednal se 4. plukem, přijela k večeru do Aksakova deputace 1. praporu 1. pluku, chtěla mluvit s velitelem pluku. Ten však — na rozdíl od velitele 4. pluku — odmítl je přijmout, že bude jednat s celým plukem a ne s nějakými deputacemi.⁶⁴) Odkázal je na plnomocníka Odbočky v 1. pluku a na mne. Přišli ke mně. Vedl je střelec 2. roty Jan Vodička, bývalý člen výkonného výboru Penzenské skupiny, jenž velmi rozčileným tónem mi přednesl (zpaměti) resoluci, schválenou na schůzi jejich praporu; v ní se 1. protestovalo proti soustavnému protekcionářství u Národní rady (myslili tím její Odbočku v Rusku), 2. se žádalo, aby Československý denník byl reprezentativním orgánem našeho hnutí a nemohl býti nazýván jekatěrinskými houpačkami, nepřinášel výmysly, ba snad i lži, 3. se žádalo, aby byl ihned svolán sněm československého vojska⁶⁵). Chtěl jsem doklady; neměli jich, ačkoli Vodička vyhrožoval materiálem, který sbírá pro sjezd. Pak zase nastaly nekonečné výklady o věcech naprosto jiných, než bylo v

resoluci: o smyslu našeho boje v Rusku, o ruském týlu, o tom, že bojujeme za buržuie atd. Některé jejich názorů byly skoro bolševické. Ale odvolávali se též na — citovaný již — dopis, jež svým kamarádům do 1. roty 1. pluku poslal kapitán z voje nského odboru Odbočky, dopis ostře zahrocený proti různým mluvčím z řad delegátů. Rozešli jsme se jako přátelé; měl jsem dojem, že se mi podařilo je přesvědčit. ⁶⁵⁾

Avšak tato deputace, když se příštího dne vrátila ke svému praporu, vyřizovala, že velitel pluku nechce s vojáky mluvit⁶⁴⁾; a patrně také podala zprávu o jednání plukovníka Švece se 4. plukem. A bylo na mitingu konaném odpoledne znova usneseno, že se má nejdříve sebrat celý pluk a pak že se bude rozhodovat, zdali se vystoupí z vlaků čili nic. Delegáti 1. praporu jednali v tom smyslu též u 3. praporu a patrně i u 2. praporu svého pluku⁶⁴⁾. Večer 23. října přijel 1. prapor do Aksakva. Poslal jsem pro Vodičku — domluvili jsme se s drem Langrem, že s ním promluvíme ještě jednou — ale nenašli ho. Prapor odejel pozdě večer do Belebeje; prohlašovali, že nevystoupí, dokud se neshromáždí celý pluk a dokud s nimi velitel divise nepromluví tak, jako se čtvrtým.

Ale toho dne (ve středu 23. října) stihla plukovníka Švece nová těžká rána. Zadní voj na samarské dráze tvořil tehdy náš 9. pluk, jenž měl štáb v Buguruslanu a 1. prapor (s ženijní rotou 1. divise a malým oddílem polské jízdy) ještě dále na západ na stanici Pochvistněvo. V Buguruslanu byly také vlaky dělostřelectva. Časně ráno 23.

října, ještě za tmy, bolševici napadli stanici Buguruslan, z níž naše vlaky ustoupily na východ. Velitel 9. pluku hlásil Švecovi⁶⁶⁾: „Skupina rudých v počtu 1000 lidí obsadila Buguruslan. Pochvistněvo odříznuto. Posunují kupředu 2. prapor na Buguruslan ke spojení s Pochvistněvem. Prosím o posilu.“ Útok praporu na Buguruslan neměl úspěchu. Plukovník Švec i generál Vojcechovskij uložili veliteli 9. pluku za první povinnost, aby získal spojení se svým 1. praporem; k večeru byly tam vyslány na pomoc dva prapory 11. pluku⁶⁶⁾. Ale ve 20 hodin hlásil velitel 9. pluku: „Styku s 1. praporem nelze dosáhnout a boj za spojení s ním nemá smyslu, protože podle zpráv, které mám od uprchlíků, je prapor zničen.“ (V ruském originále telegramu stojí: „...“, takkak po imějuščimsa svěděníjam ot uběžavšich on likvidirovan.“) Dále oznamoval velitel 9. pluku, že ustupuje k Abdulinu a že vystřídání zbytků jeho pluku je naprosto nutné.⁶⁶⁾ O hodinu později hlásil, že jedna naše baterie z jeho skupiny se rozhodla samovolně odejet do Aksakova.⁶⁷⁾

Sotva tedy Švec převzal velitelství divise, stihla ji taková strašná ztráta, jaké po celou dobu našich bojů s bolševiky nebylo. A přece v tom rajoně nějakého velkého nebezpečí nebylo. Naše vojsko tam vůbec vyšlo ze styku s postupujícími oddíly sovětskými. Znamená to, že naše rotý a pluky již nejsou schopny boje? Že je budou bolševici brát a zařezávat jako ovce?

Řeknu zde hned, že ty naše odříznuté útvary nebyly ztraceny. Když jejich velitel

zjistil, že je Buguruslan obsazen nepřitelem a že by stanice dobýt nemohl, rozhodl se opustit vlaky, zapálit je a nastoupit pochod pěšky. Velkou oklikou na jih obešli Buguruslan, dvakrát odrazili nepřátelské útoky a po několikadenním pochodu, konaném za sněhové vánice a tuhého mrazu, došli ke svému. Ale to již plukovník Švec byl mrtev.

První prapor 1. pluku tedy pozdě v noci dojel do Belebeje. Byla strašná zima a naprostá tma. Rozkaz, aby se ihned vystoupilo, vzbudil odpor i u vojáků, kteří nepodléhali náladě a agitaci: „Proč právě v půlnoci v té psí pohodě?! Nemohlo to počkat do rána? Vždyť nehoří. Kdo si to vzpomněl? To je ale nápad!...“ Některé skupiny přece vystoupily z vagonů; ale když viděli, že druzí v nich zůstávají, tedy také zalezli zpět.⁶⁸⁾ Plukovníku Švecovi na telefonický dotaz bylo hlášeno, že prapor nevystoupil. Poručil, aby rozkaz byl ihned splněn. Výsledek byl stejný. „Ještě dvakrát vylezli jsme pak postrojení z vozů — čteme o jedné partě⁶⁸⁾ — ale dvakrát jsme se zase vrátili a s klením vylézali po namrzlém stupátku do vychládlé teploty.“ Velká většina vojáků však vůbec z vozů nevystoupila; chtěli patrně splnit své odpolední usnesení.⁶⁹⁾

Dopoledne 24. října jel plukovník Švec na lokomotivě do Belebeje. Jel jsem s ním.⁷⁰⁾ Dal si u nádraží nastoupit 1. prapor. Nastup rot trval poněkud déle než obvykle, ale děl se v pořádku a po vojensku. Druhá rota vyslala jen deputaci, ostatní zůstali v teplotách. Plukovník Švec se pozdravil s vojáky a pak rozpráhnuv ruce zavolal: „Bra-

tri, pojďte ke mně!“ Patrně chtěl, aby ho vojáci lépe slyšeli. Ale způsobil tím, že se pevná kostra rot uvolnila — z vojenského útvaru se stal dav.⁷¹⁾ Tu teprve Vodička vyzval vojáky 2. rot, aby šli na schůzi; přicházeli v hloučcích. Ale nebyla to ani schůze, nýbrž jen široký půlkruh vojáků, nikým neřízených.

Plukovník Švec mluvil s největším přemáháním; napřed stručně: Dostal jsem rozkaz, musím jej vyplnit a žádám, abyste i vy jej vyplnili. Čekám, že mne nezklamete. Kdyby mne první pluk zklamal, nemohl bych toho přežít. — Z řad vojáků se ozývaly výkřiky: Proč a za koho? Nějaký voják promluvil útočnou řeč, hlavně proti Odbočce Čs. národní rady; pak mluvil Vodička: Nikdo se jich neptal, když byli z Ufy posláni zpět k Volze; byl rozpuštěn výkonný výbor povolžské skupiny a jeho Věstníku bylo zakázáno psát; byli klamáni sliby; nemá smyslu zde dále bojovat; vzetí Simbirska a Kazaně byla chyba. Odpověděl jsem na tyto útoky a pokusil se některé věci vysvětlit. Jeden voják velmi ostře útočil na Bohdana Pavlu (úřadujícího místopředsedu Odbočky) a vyčítal, že Odbočka prý nedovoluje velitelům samostatně jednat. Krásně promluvil vojákům do duše velitel 3. praporu 1. pluku kapitán Kutlvašer (jenž přišel s námi). Málo to pomohlo. Jeden přes druhého vykřikovali vojáci své dotazy, námítky, pochybnosti, útoky. A zase druzí je okřikovali, vybízeli ke klidu a slušnému chování. Někteří chtějí vědět, zdali rozkaz vyšel od našeho velitelství či od ruského. Jiní žádají záruky,

že jich bude použito jen k obraně a ne nějaké ofensivě. Atd. Švec byl strašně rozčilen. Chodil sem a tam před vojáky; občas se zastavil a několika větami odpověděl na některé jejich otázky, ale na jiné musil říci, že přece nemůže na takové schůzi vykládat operační plány. Jednu chvíli již odcházel, zdrcen tím, co se stalo, ale zase se vrátil. Strašná slova se derou z jeho úst: Hoši, vždyť mi dáváte do ruky revolver! A jiné věty podobné.

Bylo vidět, že Vodička se cítí pánem situace — podle toho si před vojáky vyšlapoval. Konečně prohlásil, že oni sami se nemohou rozhodnout, že se smluvili s druhými prapory, a navrhl — jako jakýsi kompromis mezi stanoviskem jejich a rozkazem velitele divise — že pošlou své delegáty k druhým praporům 1. pluku; ať plukovník Švec jede s nimi a totéž ať jim tam vyloží. Švec odmítl: Nejsem žid, abych s vámi tak handloval. Nakonec Vodička vyzval vojáky, aby poslechli rozkazu a z vlaku se vystěhovali. Švec řekl: Když věří více Vodičkovi než mně, ať je tedy ten vede!

Pro plukovníka Švece byly to dojmy strašné. Přicházel do 1. pluku jako domů; proto snad — trochu neprozřetelně — uvolnil vojenskou formaci rot a přispěl k tomu, že se z nich stal opravdový miting.⁷¹⁾ „To jsem nečekal — říkal pak svému lékaři — to mně dalo smrtelnou ránu.“ Šel jsem s ním potom do Belebeje ke 4. pluku; cestou mi asi dvakrát řekl, že se tam jde jen rozloučit, že potom, co se mu tu stalo, nemůže být velitelem, že mu nezbývá než vzít pušku a jít zase

do 8. roty — jen kdyby ta 8. rota byla tím, co kdysi . . . Styděl se před Rusy, zejména před ruskými důstojníky (náčelníkem štábu 1. divise byl ruský kapitán), styděl se patrně i před našimi důstojníky. Ještě více v něm vzrostly obavy, jež předešlého dne vyvolaly katastrofální zprávy ze zadního voje: Když i 1. pluk se odkázal, je všechno ztraceno.

Naprostě nečekané pokoření, jež Švec protrpěl před 1. praporem, ve spojení s jednáním u 4. pluku a s neštěstím v 9. pluku způsobily, že Švec v pochopitelném rozrušení své těžké dojmy zevšeobecnil. Neprávem. Viděli jsme, že i v rotách 1. praporu dosti vojáků, kteří daný rozkaz hned v noci plnili a na mítingu ty druhé okřikovali a napomínali. V druhých praporech 1. pluku byly vnitřní poměry lepší. Jeden vlak 3. pluku přijížděl zrovna z východu na frontu; jen proto nemohl 24. října dojet do Aksakova, že nebylo proň na stanici volných kolejí.⁷²⁾ A v 2. pluku, jenž byl pár dní na trati před Ufou v záloze, se konala pravidelná vojenská cvičení.⁷³⁾ Korneť Svoboda (od eskadrony, jež byla v Belebeji) 24. října takto zobrazuje stav svého oddílu: Naše postavení je skoro nesnesitelné. Mráz více než 8—10°, teplého šatstva není. Koně nemají podkov, částečně chromou. Mám velkou horečku — ale zároveň hlásí, že byla vyslána rozvědka.⁷⁴⁾

Také 4. pluk, jež šel Švec od nádraží do Belebeje navštívit — pluk byl ubytován v barákovém ležení za městem — udělal na něho pěkný dojem. Na zpáteční cestě z Be-

lebeje na nádraží jsme viděli, jak se roty 1. praporu (1. pluku) stěhují z vlaků do města.

Hned potom, co jsme se vrátili do Aksakova, přijel tam vlak 2. praporu 1. pluku. Dr. L. Vira, jenž mě z Jekatěrinburgu provázal, šel navštívit svou bývalou rotu (7. rotu 1. pluku); pak vypravoval, co slyšel od vojáků: mají drobné stížnosti, odůvodněné, nějaké vzpoury není, ani odporu k důstojníkům.⁷⁵⁾ Jejich vlak brzo odejel do Aksakova, kde vojáci vystupovali z vagonů, někteří ještě večer — druzí — se souhlasem velitelů — ráno; jen 6. rota odmítla vyplnit rozkaz.

K večeru dostal plukovník Švec dva velmi smutné telegramy ze západu. Velitel 9. pluku, jenž byl zároveň velitelem celého zadního voje, hlásil: „Moji lidé, jak od 9. tak od 11. pluku, jsou duševně i tělesně naprosto vyčerpáni, neboť již mnohokrát jak na nikolajevském, tak i na syzraňském úseku se musili probíjet a poslední nezdar definitivně zničil jejich schopnost k boji. Proto ještě jednou naléhavě prosím, abymým lidem byl dán odpočinek a mně možnost pluk sformovat, jinak skládám se sebe odpovědnost za následky. Úlohu mně danou, abych vystavil polní stráž, nemohu vyplnit, lidé odpírají poslušnost. Jedenáctý pluk nemá teplého oděvu.“⁷⁶⁾ A velitel 11. pluku hlásil: „Vyklidili jsme Abdulino. Zůstalo tam 5 dobrých lokomotiv. Nebylo pro ně železničářů. Zničit je nebylo čím.“⁷⁶⁾

Tedy hrozné neštěstí z předešlého dne nejen nebylo napraveno, ale stalo se vůbec nenapravitelným, protože zadní voj ustoupil

sto kilometrů od Buguruslanu. Za den! To není spořádaný ústup, to je útek! A nepřítele tam vlastně nebylo. Ani stráž nemůže velitel zadního voje postavit. Všecko se hrouť, všecko je ztraceno.

Když se plukovník Švec vrátil z Belebeje, našel ve štábě výzvu generála Vojcechovského z Ufy, aby ho telegraficky zavolal.⁷⁶⁾

Obsah rozmluvy neznám; ale snadno si jej můžeme představit: zpráva o těžkých poměrech ve skupině, patrně žádost o pomoc. V odpověď asi řekl velitel skupiny, že zatím větších volných sil nemá. A potvrdil mu včerejší zprávu, že odjíždí sám do Aksakova a že tam přijede i vrchní velitel generál Syrový. I tato druhá zpráva sotva Švece povzbudila. Spíše naopak: Jak bude zítra stát před nimi? Jako žák, který nedovedl provést dané úlohy. Myslím, že i moje přítomnost — jako člena Odbočky — podobně Švece utlačovala.

Nastala poslední noc. Švec až do 2 hodin po půlnoci pracoval s náčelníkem štábu. Ještě v půl dvanácté posílal generálu Vojcechovskému tento telegram: „Oznamuji svůj plán: Vrhna na západ od řeky Iku jízdu, aby konala pozorování na frontě Tumbarla—Potapovka—Dymskoje—Tatarskij Kandyz—Kozmoděmjanskoje—Sarajgir a háje zadním vojem kapitána Morávka, složeným ze 3 praporů 11. pluku, praporu 3. pluku a 5. české baterie, rajon Islambachtino—Isjaka—jevo—Talby Bulak, chci ostatní útvary (9., 1. a 4. český pluk) soustředit v rajoně Belebeje k operacím podle situace. Přeskupení zahájeno dnes. Z mravních důvodů zamýšlím

4. pluk z rajonu Belebeje převést do Ufy, k čemu žádám o Váš souhlas.⁷⁶⁾

Po velkém nezdaru v zadním voji velitelství samarské skupiny změnilo původní úmysl, podle něhož se měla nová fronta vytvořit asi na čáře Bugulma—Buguruslan—Buzuluk, a poručilo držet se na řece Iku.⁷⁷⁾ Svým plánem Švec oznamuje, jak chce tento rozkaz na svém úseku vyplnit. Byl již rozhodnut, že ho sám plnit nebude?

V archivu 1. divise je zachován koncept tohoto telegramu. Jsou v něm četné škrty, jež ukazují, že text byl aspoň dvakrát předěláván. Podle původního znění chtěl mít ono přeskupení zakončeno do večera 25. října a 4. pluk zamýšlel poslat na východ 26. října — aby ihned vyhověl naléhavému volání velitele 9. pluku a splnil slib, jež dal 4. pluku. Jestli do konečného textu se tyto časové termíny nedostaly — Švec si patrně uvědomil, že v tamějších dopravních poměrech nelze jich tak přesně určovat — přece měl zřejmě snahu, aby obě operace — stažení 9. pluku s fronty a odeslání 4. pluku do týlu — byly provedeny co nejdříve. A také provedeny byly: 9. pluk byl již 25. října vystřídán v zadním voji a 4. pluk 27. října odjížděl přes Ufu na Sibiř.

Jistě bylo nutno dělat ještě jiné dispoice a připravovat rozkazy na příští den a dny. Při tom opět a opět vyvstávaly dojmy raného „mitingu“, vzpomínky na ztracený prapor 9. pluku, úvahy o překotném, zbytečném ústupu v zadním voji a jiné podobné černé myšlenky. Když s takovou námahou a s takovým ponížením musil přivádět vojáky

k tomu, aby daleko od fronty vystoupili z vagonů a přešli na ubytování do vojenských baráků a soukromých domů, když v zadním voji nelze konat ani strážní služby, má vůbec smysl, že ještě děláme nějaké dispoice, připravujeme nějaké rozkazy?

Ubit strašnými dojmy posledních dnů, zmožen takovou vysilující prací, odchází plukovník Švec asi ve 2 hodiny v noci do svého oddělení v železničním voze. A ještě se neukládá na lůžko. Sedá k psacímu stolku, aby dokončil výzvu, již začal psát patrně v úterý po jednání se 4. plukem.⁷⁸⁾ Tehdy psal:

„Všem bratřím důstojníkům a vojákům I. českosl. stř. divise.

V řadách našich objevila se nákaza, šířící se zlověstnou rychlostí mezi pluky, bataliony, rotami a jednotlivci. Nákaza tato jeví se v podobě zvláštního charakteru a hrozí vyrvali v nás to, co jsme 4 léta tak úzkostlivě chránili — čest, čest vojáka, českého vojáka, chloubu národa. Staly se a stávají se případy, jež navždy zůstanou skvrnou na jméně těch, kteří byli jich příčinou. Světlá památka našich národních hrdinů, jejichž jména s takovou hrdostí a pýchou přijala se na prapory našich pluků v počátku jejich vzniku, je zneuctěna celou řadou zbabělců, přikrývajících se různorodými plášti mnohdy planých výmluv. Chcete snad, bratři, dojít tak daleko, aby jména Husa, Jiříka z Poděbrad a Velikého Prokopa byla navždy zašlapána vašim nerozumným jednáním v prach a bláto?

Chcete, aby padlí vaši soudruzi, jejichž krev volá o pomstu, obrátili se ve vašich

rovech s hnusem nad vaším jednáním? Chcete, aby naši drazí doma, provázející každý náš krok, místo modlitby posílali za námi prokletí? Vzpamatujte se, čeští vojáci, odvráťte od sebe nečisté myšlenky, jež našeptává v unavené vaše hlavy démon nedůvěry v sebe a své síly. Neomlouvejte své jednání tím, že už přiznáním naší svobody jsme u cíle našeho poslání, že svoboda nám přiznaná dává nám právo složití ruce v klín a klidně trávití její plody. Svobody zaslouží a bude svoboden ne ten, kdo jí dobyl, nýbrž kdo dovede si jí uhájiti. A vy?“

Bratr Švec se chvíli zastavuje; pak slůvko vy přepisuje na my — stotožňuje se se svými vojáky. A pokračuje:

„Nám zbývá ještě jedno: vytrvati v boji za svoji čest! Zapřisahám vás, bratři, slavným jménem našich předků Husitů, nedopusťte desorganisaci, zapřisahám —“

Tehdy své výzvy nedokončil. Ty dvě poslední věty (od slov: Nám zbývá . . .) jsou v rukopise přetrženy — škrtl je, myslím, až v noci na 25. října, když znovu sedl k psaní výzvy, a místo nich napsal — pod dojmem událostí u 1. praporu a zpráv ze zadního voje — další větu ostré žaloby:

„Boříte to, co s ohromnými překážkami stavělo se celá čtyři leta, ničíte organisaci, jež byla nejsilnější oporou našim borcům za naše práva v našich českých zemích, a vypovídáte poslušnost všem zákonům pořádku a kázně, ničíte charakter českého vojáka.“

Dopsal na samý konec archové strany; bylo třeba obrátit list a psát dále na druhý.⁷⁸⁾ Bezděky se zastavil a tu mu dolehla na duši

veškerá hrůza věcí, jež se děly s ním a kolem něho. Jeden pluk za druhým odmítá plnit rozkazy. Ve vojsku se konají mítinky — jako loni na ruské frontě. Mluvkové ovládají vojenský dav. Pluky utíkají z fronty — opustili své kamarády, nechali je v ruce nepříteli! Všecko se to hrouť. — A jak to bylo krásné letos na jaře, když se brala Penza a když se pak šlo na východ: Volha, Lipjagy, Samara, Ufa. A potom Simbirsk, Kazaň — tehdy se nám zdálo, že pomůžeme tomu ruskému obru: hledali jsme spojení s Nižním Novgorodem, za nímž svítily věže Moskvy. To vše je ztraceno: v Kazani nás proklínali, v Samare proklínali, budou nás proklínat v celém Rusku. Ubohé Rusko! — A já jsem to říkal: Bude pozdě, přijde katastrofa! Už tedy přišla. Je konec: včera tam zahynul prapor, zahyne celé naše vojsko. Když je ho nejvíce třeba; blíží se konec světové války — nyní se bude teprve o naší svobodě rozhodovat a pak ji bude třeba hájit. — A všecko se počalo hrouť, když on se stal velitelem divise; tento rozvrat, táto zkáza bude navždy spojena s jeho jménem.

Chorobně vzrušená fantasmie pracuje jako v horečce. Hrůza, jež se na něho valí, je tak těžká, že jí nevydrží duše člověka, vyčerpaného pěti měsíci stálých námah a napětí (Kazaň, Samara!) a ubitého vražednými dojmy posledních dnů. Nelze dále žít . . .

Sahá po zbraní. V poslední chvíli mu šlehla hlavou živá vzpomínka na to strašné dopoledne: jaká hanba, jaké ponížení! Před očima mu zřetelně vystoupila postava toho agitátora z 2. roty, jenž si tam tak sebevě-

domě vykračoval — tací lidé to všecko udělali, oni vojáky tak našťvali! Z druhého listu archu, na němž psal svou výzvu, odřízl Švec osmerku a na ni rychle píše svá poslední slova:

„Nemohu přežít hanby, stihnoucí naše vojско vinou mnohých nezřízených fanatiků-demagogů, kteří ubili v sobě i v nás všech ubíjejí to nejvzácnější — čest.“

Tento lístek nenechal ležet na stole, nýbrž vstrčil jej dovnitř. Nahoře zůstal rukopis nedokončené výzvy.⁷⁹⁾

Ráno o půl 6. hodině sluha plukovníka Švece našel ho mrtvého. Přišel jsem do jeho oddělení brzo potom. Švec ležel na zemi, hlavou ke dveřím, tvář zsinale bledá, po pravé straně tratoliště krve; vedle něho opakovací pistole. Židle převržena, záclony spuštěny; na psacím stolíku dohořívala svíčka.

Tvář byla neporušená. Rány nebylo vidět. Divisní lékař 1. divise sepsal pak o lékařském ohledání mrtvolky tento protokol:⁸⁰⁾

„Dne 25. října 1918, byv zavolán do vozu plukovníka Švece, shledal jsem: Při vstupu do kupé leží trup napříč hlavou ke vchodu, s hlavou opřenou o kraj stěny v tratolišti krve. Po levé straně trupu leží revolver syst. Repetierpistole Steyer. Vedle postele leží převrácená židle, na které při provedení výstřelu plukovník seděl.“

Po uložení trupu na postel vidno: Plukovník odět kromě svlečeného kabátu. Vstřel se stopami prachu pod bradou na prst od spojení dolních čelistí. Z úst i nosu vytéká

stružka krve. Projektil prošel dutinou ústní a zůstal pravděpodobně v dutině lebeční. Ztuhlosti mrtvolné není. Smrt nastala asi okolo třetí hodiny v noci. Zjištěna byla věstovými (sluhou) plukovníka o půl 6 ráno.“

Pitva provedena nebyla.

Bylo nápadné, že nikdo neslyšel výstřelu, ačkoli náčelník štábu spal v sousedním oddělení železničního vozu a sluha vedle v kanceláři; vysvětlovalo se to tím, že současně hřmotil asi jedoucí vlak⁸¹⁾.

V sobotu odpoledne jsme vyjeli s tělem plukovníka Švece z Aksakova na východ. V pondělí odpoledne jsme je uložili do hrobu na čelabinském hřbitově. Bylo to 28. října 1918.

Po smrti plukovníka Švece.

Zpráva o dobrovolné smrti velitele divise, jehož vojáci měli rádi a vysoko si cenili, zpráva naprosto nečekaná, působila drtivě. Psal jsem o tom po několika dnech v našich novinách:⁸²⁾ „Od té doby, co jsem v pátek ráno po prvé uviděl v železničním kupé zsinalou tvář bratra Švece, často se mi zdá, že na mne patří vyčítavě jeho oči, jako by chtěly upamatovat na to a na druhé, co se snad mohlo udělat, co se udělalo nedobře — když jsem potom v sobotu v Belebeji procházel mimo řady prvního pluku, připadalo mi, že ti dobří hoši, staří čeští vojáci, také vidí před sebou jeho laskavé oči s vyčítavým pohledem —“

V projevu soustrastí, jež jsem v Aksa-

kovu za odbočku Čs. národní rady poslal zatímnímu veliteli 1. pluku, ukazoval jsem asi na jedno takové opomenutí: „Jednoho nutno litovat: nešťastné shody okolností, kterou nebožtík nedostal se v našem vojsku na to místo, které mu podle jeho kvalit patřilo.“⁸³)

V tu sobotu 26. října ráno přijel do Aksakova generál Syrový, vrchní velitel západní fronty (protibolševické), a generál Vojcechovskij, velitel samarské skupiny. Jeli jsme do Belebeje. Tam generál Syrový vykonal přehlídku naší posádky (1. a 4. pluku) a promluvil k vojákům: začal poděkováním za jejich statečné činy, žádal uchování cti a tedy plnění rozkazů,⁸⁴) poukázal, že výměna našich útvarů ruskými pluky již započala, vzpomenu plukovníka Švece. Šestá rota 1. pluku, jež byla stále ještě ve vagoněch, nepřišla ani na přehlídku.⁸⁵)

V poledne jsme dostali zprávu, že skupina odříznutá v Pochvistněvu se probíjí za Abdulino beze ztrát.

Plán, vypracovaný plukovníkem Švecem v noci na 25. října, se provádí: 1. prapor 3. pluku, jenž 25. října přijel do Aksakova, jede hned dále na západ, aby s 11. plukem převzal zadní voj, 9. pluk je též den v zadním voji vyměněn (a brzo potom odeslán za Ural), 4. pluk 27. října odjíždí na východ také na odpočinek.

Na pohřbu plukovníka Švece jsem měl mluvit za Odbočku. Avšak cestou na hřbitov za rakví se odehrála mezi poručíkem V. z 1. pluku a mnou taková rozmluva:⁸⁶

„V.: Co bude tam dále?

Já: Čtvrtý a devátý pluk odjíždějí, první tam ještě nějakou dobu zůstane.

V.: Tak vy chcete, aby se ještě několik lidí zastřelilo.

Já: Jak to: Vy chcete? To je přece rozkaz vojenského vedení.

V. (ukazuje na rakev): To je následek vašeho vychování.“

Požádal jsem dra V. Svobodu, aby místo mne mluvil nad hrobem.

Telegrafická zpráva, již jsem Odbočce podal o dobrovolné smrti plukovníka Švece, vyvolala v její schůzi 26. října debatu o kritickém stavu našeho vojska na ufské frontě, v níž k návrhu správce vojenského odboru Rud. Medka bylo usneseno, aby se telegraficky navrhlo generálu Syrovému: 1. stáhnout ihned všechny naše útvary aspoň na 2—3 týdny do týlu na určitou basi, odkud by se za nějakou dobu mohlo nastupovati, 2. poslat do předních linií ruské útvary — aby byly jistější, pod českým velením a s hojným přimíšením československých důstojníků (generálu Boldyrevu⁸⁷) přikázat, okamžitě všechny pluky ze Sibíře poslat sem), 3. při tom naléhati, aby všechna spojenecká vojska, která jsou na Dálném východě, v nejbližší době přijela sem na frontu.⁸⁸)

Když jsem se 29. října vrátil do Jekatěrinburgu, podával jsem zprávu o své cestě od příjezdu do Ufy až po pohřeb plukovníka Švece.⁸⁹) Končil jsem takto:

Příčiny nynějšího stavu ve vojsku jsou hlavně dvě: 1. československá povaha, která dovede soustřediti velkou duševní a těles-

nou energii, avšak jen na krátkou dobu, 2. ruské poměry. Na základě toho staly se chyby z našeho vedení, vojenského a snad i politického. Počítalo se vždycky, že naše síly stačí na tutéž přesilu nepřátelskou. Posledními neúspěchy byla podervána důvěra ve vedení vůbec, které nedovedlo přivést sem Spojence, nedovedlo zorganizovat národní armádu (ruskou).

Jak odpomoci tomu? 1. Vrchní velení učinilo kroky, aby všechny části 1. divise byly v nejkratší době postupně dány do týlu. 3. pluk bude zadním vojem. Na frontě budou hlavně ruské útvary. 2. Je třeba na odpočinku zaměstnávat vojáky zejména vojensky. 3. Třeba dát vojsku cíl, ideu. 4. Je třeba přetvořit dočasně celou naši ideologii, přivést naše dobrovolníky k poznání, že jsou občany státu a že mají jako takoví určité povinnosti občanské.⁸⁸⁾

Můj referát doplnil dr. V. Najbrt, plnomocník Odbočky v 1. divisi. Za příčiny označil vojenské neúspěchy, chování národní (ruské) armády, neinformovanost a provokaci. Je podle něho třeba také, 1. aby organizace ruského vojska byla pod naším dohledem, 2. aby bylo trestáno nejen mužstvo, nýbrž i důstojníci, 3. aby pošta fungovala správněji. Doporučoval, aby všichni dobrovolníci, kteří vstoupili do vojska po vyhlášení mobilisace,⁹⁰⁾ byli z útvarů vyřadění a byli pod rakouskou disciplinou, nebo aspoň aby jim byla odňata politická práva;⁹¹⁾ ty, kteří „se odkázali“ (odepřeli poslušnost) v poslední době, doporučoval postavit před

polní soud a trestat snad odnětím politických práv.

V debatě bylo proti některým opačným úsudkům — zjištěno: o tom, že zůstaneme v Rusku, výslovně rozhodl vojenský sjezd (byl připomenut projev sjezdu k Rusům) a schválila to Československá národní rada.⁹²⁾

Téhož dne, kdy se konala tato debata ve schůzi Odbočky, byly roty 1. pluku poslány na novou frontu — na řece Iku. Druhý den měli vítěznou srážku s nepřítelem. Brzo tam přijel na pomoc náš úderný prapor, druhé dva prapory 3. pluku (1. prapor tam již byl od 25. října), 2. a 10. pluk. Po nových těžkých bojích a vysilujících útrapách, jež působila zejména krutá zima,⁹³⁾ odcházel 1. pluk 19. listopadu konečně na odpočinek. Ostatní útvary zůstávaly na tom úseku dále. Ve stálých bojích a službách, proti přesile nepřátel, za nedostatečné pomoci ruské. Válčení tu připomíná pověstnou frontu nikolajevskou, ovšem zhoršenou mrazy, sněhovými vánicemi a — zprávami o vítězství revoluce ve vlasti a o příměří na západní frontě. Nakonec je nutno zas ustupovat: 29. listopadu vyklizena i Belebej (s Aksakovem). Není divu, že v nejednom případě dochází opět k „odkazům“.⁹⁴⁾ Též v 1. pluku — tehdy dostala název „Povstalců“ i nejlojálnější parta z 1. roty,⁹⁵⁾ která v noci na 24. října v Belebeji třikrát vystoupila z vagonu.

Ke konci listopadu a v první polovici prosince opouštějí naše pluky tento zbytek povolžské fronty. Jako poslední odjíždí 24. prosince zákopnický oddíl 2. pluku z Čišem přes Ufu na odpočinek.⁹⁶⁾ Úsek převzaly

ruské útvary, které se tu však dlouho neudržely: 30. prosince padla do rukou bolševiků Ufa.

Důvody, proč naše pluky také po smrti plukovníka Švece dále pomáhaly držet frontu v úseku samarské skupiny, jsou zřejmé. Velitel našeho vojska byl zároveň vrchním velitelem protibolševické fronty, měl za ni odpovědnost a mohl z ní pluk odvolat tehdy, když jej měl čím nahradit. Zatímni všeruská vláda (direktorium), vytvořená v září 1918 na státních poradách v Ufě, teprve zahajovala svou práci; naše vedení naléhalo na její vytvoření, účinně k němu přispělo a slíbilo ji podporovat. Nemohlo jí tedy hned na počátku působit zlé nesnáze na frontě, naopak snažilo se — jako dříve na Volze — udržet pro ni co nejvíce území (z něhož se chtěla podniknouti na jaře vítězná ofensiva na západ).

Omský převrat, jímž bylo 18. listopadu 1918 toto direktorium odstraněno a nastolena diktatura admirála Kolčaka, zbavil nás těchto mravních závazků k ruské vládě a dal možnost odvésti naše vojsko s úseku ufského a později také s Uralu.

Oběť.

Josef Švec na počátku světové války vstoupil dobrovolně do našeho vojska. Poctivě v něm plnil povinnosti příslušníka ruské armády a bojovníka za národní svobodu; u vědomí své větší zdatnosti a schopnosti nezřídka bral na sebe úkoly, které snad

patřily druhým. Když byla Samara vzata — neměl prý nikdo chuti převzít velitelství města: že jsou unaveni. Poručík Švec, jenž s 1. plukem v noci provedl úspěšný útok přes most a dobýval města, pravil: „Běžte si odpočinout, já to vezmu.“⁹⁷⁾

Tak vzal na sebe již před tím odpovědnost za náš boj v Penze. Vedl potom svůj pluk vítězně na východ a zpět k Volze, až do Kazaně. Držel obranu Kazaně. Zachránil pluk ze ztraceného města; tvořil s ním zadní voj ustupující severní skupiny. Prováděl evakuaci Samary a zase velel zadnímu voji na ústupu od Volhy. Vzal na sebe kříž velitelství nad divisí vnitřně rozvrácenou, v době rostoucích neúspěchů.

Den za dnem ležela na něm tíha velitelské odpovědnosti. V Kazani také noc za dnem a zase den za nocí. „Třetího dne každý začíná cítit únavu. Každý dluhuje spánku aspoň jednu noc. Plukovník Švec dluhuje mu již obě, kdy spánek ošálil jen několikaminutovou dřímotou. Čtvrtý den je již těžší, pátý den sotva se držíš na nohou.“⁹⁸⁾ Nebylo mnoho jinak ani po odchodu z Kazaně.

Švec se tak obětoval za naše vojsko. Stálou námahou, stálým napětím, častými útrapami, velkým utrpením každý den vydával kousek ze své vzácné, zdánlivě nevyčerpatelné síly. Po pět dlouhých měsíců. Šetře každého, jen sebe ne. A když v oné černé noci na 25. října se na něho valila strašná hrůza událostí a dojmů, chyběla mu pro něho samého síla, již rozdal v oběť za jiné.

Nejen za naše vojsko a za naši svobodu, ale také za Rusko, za ruský národ.

Nebyla to romantická oběť chvíle, vyplynulá ze snahy zapůsobit silným činem, nýbrž spíše nenápadná oběť sedláka, který se bez konce drže do úmoru — protože to tak musí být.

Takovou oběť — pro naše vojsko, pro náš národ, pro Rusko — přinesli také ti vojáci, které Švec vedl do boje. A nejen vojáci 1. pluku, nýbrž i druhých útvarů naší skupiny povolžské. Též oni namnoze prožívali světovou válku od počátku, často (na rakousko-uherské frontě, v zajetí) za poměrů horších než Švec. Též oni z největší části prodělali naši anabasi: námahu a nejistotu pochodu z Ukrajiny, nekonečné čekání a hrozící hlad před Penzou, slávu bojů od Penzy k Ufě a zpět k Volze, zoufalou obranu Kazaně, tragický ústup, nové boje u Samary a nový ústup; nebo zase zákeřný zmatek zuřivého válčení v úseku nikolajevském atd. Všude stálé napětí, všude nevyspané noci, všude nakonec nezdary, neúspěch, zklamání. Pociť vnitřní nejistoty, bezvýhlednosti, zoufalství.

Nebylo v podstatě jinak u druhých našich pluků, které současně bojovaly na Urale, na Sibiři, na Dálném východě. Také tam těžké boje, namáhavé služby den za dnem bez vystřídání, téměř bez odpočinku. Také tam tíha fronty ležela skoro výhradně na našich útvarech. Také tam se náš vítězný postup na západ — v úseku jekatěrinburském — brzo zastavil. Pluky 2. divise, které v prvních měsících bojovaly ve skupině středo-sibiřské a vladivostocké, dostaly sice ja-

kýsi odpočinek mezi koncem bojů o spojení s východem a mezi odjezdem na Ural; ale okolnost, že se vracely na západ, měla na jejich vojáky vliv nepříznivý — podobně jako v povolžské skupině obrát k Volze. Neobyčejně těžké podmínky bojů na Urale a zlé poměry přírodní působily jako v Povolží.

Nezdary, neúspěch, zklamání, ochablost tělesná i duševní, rostoucí nervosita — pochyby o smyslu boje, nedůvěra k vedení politickému i velitelům, agitace bezděčná i vědomá — nechť k další bojové činnosti, volání po odchodu s fronty a odpočinku, „odkazy“. „Náš 1. a 2. prapor měl v tu dobu vzít vesnici Lebeděvku. Ale marně. Hrdost a sebevědomí, dosavadní dobré vlastnosti dobrovolců, zmizely.“ Tak čteme v kronice pluku ze skupiny jekatěrinburské o poměrech, jaké v něm byly zrovna ve dnech, kdy se odehrávaly smutné události aksakovské.⁹⁹⁾ Nelze ovšem zevšeobecňovat. A v celku byly podmínky, v nichž bojovaly a pracovaly naše oddíly na Urale a na Sibiři, příznivější než na Volze; proto také vnitřní neshody v nich vystupovaly později a v té době se neprojevovaly tak prudce.

Smutné události aksakovské tvořily část oněch „dnů nejtěžší zkoušky“, jež naše vojsko na Rusi prožívalo v pošmurných podzimních týdnech roku 1918.¹⁰⁰⁾ V té době národ ve vlasti převzal vládu svých věcí; vítězná revoluce dosáhla svého cíle. Ale pro její vojáky na Sibiři to neznamenovalo vysvození z nesnesitelných poměrů. Neboť v nástupním rozkaze, jež 14. listopadu 1918 vy-

dal prezident Masaryk jako vrchní velitel branné moci československé republiky, byly jim adresovány tyto věty: „Na vás, bratři v Rusku a na Sibiři, je těžší úloha, neboť se nemůžete vrátiti domů tak brzy, jak byste si přáli. Nicméně touto obětí posílíte posici našeho národa na mírové konferenci.“¹⁰¹⁾

Tuto obět přinášeli naši bratři na Sibiři ještě celý rok 1919 a mnozí přes polovici roku 1920. V těch nekonečných měsících pokračovaly dny těžké a nejtěžší zkoušky z podzimu 1918 s jejich bolestnou vnitřní krisí, již provázela rostoucí nervosa a neurasthenie vojáků, zhušťující se nezřídka v davovou psychosu; časté „odkazy“ přešly v pokus o vojenskou vzpouru; zoufalství se někdy utápělo v lihovinách, zahlušovalo v nezřízeném pohlavním životě, vybíjelo v jiných výstřelcích; případy šílenství a sebevraždy nebyly ojedinělé.¹⁰²⁾

Obět, kterou naši vojáci v Rusku a na Sibiři přinášeli za svůj národ a za ruský lid, vryla těžké stopy do jejich těl i duší; četné choroby, předčasná úmrtí, časté sebevraždy ve vlasti zpravidla tam mají své hluboké kořeny.

*

Bolestná krise, jež na podzim 1918 zachvacovala naše vojsko na Rusi, především jeho povolžskou skupinu, soustředila se a propukla v aksakovské tragedii. Nebyla to jen osobní tragedie velitele, nýbrž také kolektivní drama jeho vojáků a celého našeho vojska v Rusku, drama příliš důvěřivé a oddané lásky, příliš vysokého cíle a příliš vel-

ké oběti; toto smutné a přece silné drama neskončilo v bouřlivých a mrazivých dnech druhé polovici podzimu 1918.

V osobě plukovníka Švece soustředilo se utrpení tisíců a propuklo osudným výstřelem. Dobrý velitel se tak stal symbolem obětí všech československých vojáků v Rusku.

Plukovník Švec byl pochován 28. října 1918, v den, kdy československý národ po 300 letech bral zase správu svých věcí do svých rukou. V poslední den revolučního boje, v první den nové svobody. Touto časovou shodou udělala ho prozřetelnost symbolem všech četných a velkých obětí, které náš národ — před válkou i za války, za hranicemi i doma — přinesl pro obnovu své státní samostatnosti a národní jednoty.

Jiné výklady.

Podal jsem svůj obraz událostí a svůj výklad o příčinách dobrovolné smrti plukovníka Švece. Ašpoň stručně proberu jiné výklady.

V rozkaze 1. pluku ze dne 29. října 1918 se pravilo: „Odešel milý plukovník Švec. Ne z bázně a strachu, ne z žalu nad neúspěchy, ale v oběť dal sebe, chtěje zachránit to, co jest oporou našeho utiskovaného národa — československé vojsko.“¹⁰³⁾ Podobně velitel našeho vojska, mluvě o rok později na panychidě v Irkutsku, řekl: „Správně byl plukovník Švec připodobněn hrdinovi římské báje, Curtiovi, který, aby zachránil svou vlast před nebezpečím zká-

zy, vrhl se do zlověstné propasti.“¹⁰⁴) Takových výroků by se našlo ještě několik. Při jejich posuzování budeme mít na paměti, že jejich účelem bylo působit na cit vojáků.

V rozkaze 1. divisi ze 27. října 1918 bylo řečeno, že Švec „nemohl přežít nevojenské jednání v plucích a zastřelil se“.¹⁰⁵) A „Zpráva o příčinách a okolnostech, předcházejících smrti plukov. Švece“, již na počátku ledna r. 1919 po obširném výslechu svědků sestavila úřední komise, v odstavci o motivech sebevraždy zaznamenává názor osobních přátel Švecových, že Švec se zastřelil, aby ukázal, do čeho se vojáci ženou, že je tím chtěl zakřiknout, vzpamatovat. Navazujíc na slova poslední Švecovy věty (Nemohu přežít . . .), připouští: „Snad to byla skutečně jen bolest, kterou cítil, vida, že vojáci ničí čest vojska . . . Možná, že mělo to i osobní nádech, že vojáci jemu nevěří, snad byl uražen, že ne jeho příkaz, ale teprve prosba Vodičkova a jiných jemu podobných působila na vojáky.“ „Toto všechno však — podle autorů Zprávy — nemohlo být rozhodné pro něho, který na prvé místo kladl naši věc a sám ustupoval do pozadí, pro něho, který neměl osobní ctižádosti ani ješitnosti.“¹⁰⁶)

Nejvíce pro rozšíření názoru o curtiovském motivu Švecovy smrti vykonal Rudolf Medek svým románem Mohutný sen, dramatem Plukovník Švec a stejnojmenným filmem.

Z dřívějších kapitol je zřejmo, že tento výklad nepokládám za správný. Také proto, že se mi neshoduje s povahou Švecovou a že

proň nemluví nic z toho, co dosud víme o jeho posledních dnech a hodinách. Plukovník Ing. Untermüller, jenž se Švecem mluvil v Úfě před odjezdem k Aksakovu, zapamatoval si jeho větu: „Já tam přijdu, mládenci (roty) se mi odkážou, a já buďto někoho zastřelím anebo se zastřelím sám.“ Z ní vyvozuje, že v něm již klíčila myšlenka obětovat se. Avšak ze Švecovy věty nic takového nevyplývá.¹⁰⁷)

Kdo soudí, že plukovník Švec svou dobrovolnou smrtí chtěl vojáky „zakřiknout — vzpamatovat“, nutně je veden k úvaze, zdali se mu to podařilo. „To-li bylo cílem jeho sebevraždy, pak cíle svého dosáhl,“ praví citovaná již úřední Zpráva o příčinách jeho smrti a vykládá: „Je pravda, že i po sebevraždě vyskytli se cynikové, kteří dovedli žertovat, v celku však vojáci byli hluboce dojatai. To dokázali vojáci 1. pluku nejlépe tím, že když 28. října dostali příkaz vystoupiti přímo na frontě, poslechli bez odporu a po tři neděle bojovali těžké boje, než byli velitelstvím odvoláni.“¹⁰⁸)

I Zpráva tedy omezuje obrodný účinek dobrovolné smrti Švecovy na 1. pluk. Jistě byli nečekanou zprávou o ní velmi dojatai také vojáci 4. pluku, jenž byl tehdy soustředěn v Belebeji;¹⁰⁹) než o nich víme, že byli již před tím uklidněni slibem brzkého vystřídání, takže po přehlídce 24. října řekl plukovník Švec jejich velitel: „To 4. pluk proti prvnímu je ještě moloděc“ (chlapík).¹¹⁰) Do bojů v tom úseku pluk poslán nebyl; 27. října odjížděl na odpočinek. O nějakém účinku na vojáky 9. pluku, jenž také patřil

tehdy ke Švecově skupině, nevíme; pluk byl také hned odvolán s fronty a brzo poslán do týlu. V kronice 2. pluku není, tuším, ani smrt plukovníka Švece zaznamenána; důstojník pluku, starodružiník, také rodák z jihozápadní Moravy,¹¹¹⁾ jenž si tehdy pravidelně psal deník, vůbec ji tam nemá zapísanu. V kronice 3. pluku též ani zmínky.

Je třeba mít na paměti, že plukovník Švec mimo 1. pluk (a oddíly 2. pluku, které s ním v Kazani válčily) byl i v 1. divisi mezi vojáky málo znám; a v útvorech 2. divise ho vlastně vůbec neznali.¹¹²⁾ Je dobře si připomenout, že v našich oddílech i kolem nich bylo tehdy tolik naléhavých starostí i bolestí, že také těžká zpráva o dobrovolné smrti velitele naší 1. divise v nich namnoze zanikala.

Ale také v 1. pluku je třeba se podívat na věci podrobněji. Víme již, že 6. rota ani po smrti plukovníka Švece neuposlechla rozkazu o vystěhování z vagonů a že ještě 26. října trvala v tomto svém odporu: nepřišla na přehlídku, když přijel do Belebeje generál Syrový. A nezapomínejme, že mezi 24. říjnem a 29. říjnem (kdy roty 1. pluku odcházely zase na frontu) uplynulo několik dní, že se přece jejich vojákům dostalo trochu odpočinku a klidu; v těch dnech zpráva o přepadení a odříznutí našeho zadního voje (1. praporu 9. pluku) vyvolala „hněvivé předsevzetí pomstít tento drzý nálet“ a pak radostná zvěst o postupu našich k Permi potěšila.¹¹³⁾

Smrt plukovníka Švece — o tom není sporu — působila mocně na vojáky 1. pluku;

vzbudila v nich hlubokou lítost nad tak velkou a nečekanou ztrátou, bolestnou tesknostu a pocit opuštěnosti;¹¹⁴⁾ někde i vědomí viny a snahu ji napravit. Jistě přispěla k tomu, že pluk pak 29. října bez odporu vyplnil rozkaz, aby znovu šel do boje. Ale nebylo by správné zapomínat, že podobný vliv vykonávaly současně také jiné události a okolnosti.

Fr. Syřiště shledává vliv výstražného výkřiku, jakým podle něho byla dobrovolná smrt Švecova, ještě skoro po roce v červnových událostech irkutských, kdy 1. pluk zachránil situaci.¹¹⁵⁾ Zase by ovšem bylo třeba brát v úvahu také jiné okolnosti: že oddíly pluku byly tehdy již delší dobu mimo vlastní strážní službu na magistrále a ubytovány v kasárnách, že celkem nebyly předmětem agitace delegátů 2. sjezdu, že měly stále spojení s naším ústředím v Irkutsku atd., jistě také to, že vystoupení generála Syrového před plukem 10. června bylo zcela jinak připraveno a zařízeno, než jak přicházel k vojákům Švec v Aksakově a Belebeji.¹¹⁶⁾

Připomeňme si ještě: 1. prapor 3. pluku, když dostal rozkaz, aby jel z Úfy k západu na frontu, hned vyjel a již 24. října stál před Aksakovem, kam nemohl ten den dojet jen proto, že proň na stanici neměli volných kolejí. (Druhé dva prapory byly tehdy v těžkých bojích na uralské frontě.) Druhý pluk konal trochu dále na východ pravidelná rota cvičení.¹¹⁷⁾ A v 1. pluku? Druhý prapor (až na 6. rotu) vyplnil rozkaz o vystoupení z vlaku večer 24. a ráno 25. října, ještě před tím, než k nim došla zpráva o smrti plu-

kovníka Švece. Třetí prapor ještě do Aksakova nedorazil. Dvě silné hlídky z 1. roty odešly dopoledne 25. října na rozvědku do okolních vesnic; teprve po návratu slyšeli smutnou zprávu.¹¹⁸⁾ Službu přezvědnu (i strážní) konal jízdní výzvědný oddíl 1. pluku¹¹⁹⁾. Atd. Jsem přesvědčen, že také vojáci 1. pluku by byli 29. října šli znovu na frontu, i kdyby nebyl v noci na 25. října třeskl osudný výstřel, jímž předčasně byl ukončen život jejich dobrého velitele.¹²⁰⁾

Jiný výklad tvrdí také, že Švec svou dobrovolnou smrtí chtěl vykonat vliv, ale ne na vojenskou massu, nýbrž na „ty nahoře“, na naše vrchní velitelství a politické vedení. Nevěřím v záměrnost smrti plukovníka Švece. A mimo to — při svém poměru ke generálu Syrovému, vrchnímu veliteli našeho vojska a fronty — byl by Švec našel jiný způsob, jak projevit, také velmi důrazně, svůj odmítavý názor k dalšímu válčení na tom úseku. Na politické vedení i vrchní velitelství působila ovšem jeho smrt velmi silně, jak je vidět i ze zápisu o schůzích Odbočky, jež jsem obšírně citoval. Pod svým dojmem bolestné zprávy bylo 26. října rozhodnuto, domáhat se, aby všechny naše útvary byly staženy na 2—3 týdny do týlu, aby do předních linií byly poslány útvary ruské, a aby spojenecká vojska z Dálného východu v nejbližší době přijela na naši frontu. Bylo tak usneseno na návrh správce vojenského odboru; nepochybuji, že také generál Syrový v zásadě souhlasil s těmi návrhy. Ale viděli jsme, že do týlu byly poslány jen ty dva pluky (4. a 9.), které určil

plukovník Švec ve svém předsmrtném operačním plánu, že naopak několik našich útvarů (3., 2. a 10. pluk., úderný prapor) bylo posláno znova na frontu. Rozhodovaly poměry politické a vojenské; těch aksakovských výstřel zvrátit nedovedl.

V Brně jsem slyšel dva výklady, jež dobrovolnou smrt plukovníka Švece vysvětlují z psychologie vojenského velitele. Jeden pravil: Je to tragédie subalterního důstojníka, který byl ustanoven na vyšší velitelské místo, kde je nutno se samostatně rozhodovat.¹²¹⁾ K tomu jsem připomenul, že Švec již vlastně od Penzy, zejména pak v Kazani a Samaře, zastával vyšší, namnoze zcela samostatná velitelství a že také v Aksakovu dovedl proti vyššímu rozkazu omezit úkol, jež pro svou skupinu dostal. Ale viděli jsme již, že těžké dojmy posledních dnů Švecových byly zřejmě zesilovány tím, že se tu jako nový velitel divise po prvé setkával s jejími pluky, že tehdy přejímal její velení pod svým jménem a na svou odpovědnost. — Druhý výklad říká: Je to sebevražda velitele, který vidí, že daného úkolu nemůže splnit; že poměrů, do kterých byl postaven, nedovede svládnout; v ruské armádě, zejména za revoluce, nebyl to zjev řídký.¹²²⁾ Nepokládám tento motiv za dostatečný; ale z mého vypravování je patrné, že na duši hrdého vojáka, který do té doby všechny svěřované úkoly skvěle provedl, stále tíživěji doléhal neodbytný dojem, že tu naprosto zklamal.

Vyskytl se prý také takový výklad: „že se Švec zastřelil pod vědomím těžké odpověd-

nosti za nezdár kazaňské akce a marné vykrváčení 1. pluku, ba, že vlastně již dávno se cítil vinným za uvedení Stěpanova do našeho vojska a za všechny chyby z toho vzešlé.“ Tak jej cituje dr. O. Biebl,¹²³⁾ jenž jej naprosto odmítá. Připouští, že Švec svou „odpovědnost za Stěpanova nesl těžko, ale jen do schůze důstojníků 1. pluku se Stěpanovem po jeho návratu z Úfy“, pak „byl i Švec s touto trapnou záležitostí vyrovnán.“¹²⁴⁾ Dále praví, že Švec byl proti tažení na Kazaň a předvídal smutné konce.

Napsal jsem již dříve, že Švec asi proti tažení na Kazaň nebyl, spíše naopak (myslím, že tu nemáme důvodu nevěřit zápisům Vlad. Lebeděva). A pokud vím, plukovník Švec nelitoval toho, že se táhlo na Kazaň, nýbrž horšil se, že naše skupina v Kazani nedostala pomoci, které potřebovala. Z dopisu, psaného dru Langrovi hned po odchodu z Kazaně, je přece zřejmé vidět jeho přesvědčení, že bylo možno Kazaň uhájit. Velice se tam horší také na naše vedení, že neposlalo do Kazaně doplnění. A Stěpanov, ten už v Aksakovu byl zapomenut. A tedy, třebaže důvody dra Biebla nepokládám za správné, přece plně s ním souhlasím, že výklad jím připomenutý není správný.

Přímým podnětem k tragickému rozhodnutí Švecovu byl přímý (telegrafický) rozhovor mezi Švecem a Čelabinskem — napsal Rud. Vlasák,¹²⁵⁾ jenž byl tehdy patrně v telegrafním oddílu 1. divise. V této rozmluvě se prý plukovník Švec ptal, co je se Spojenci, a uslyšel patrně, že jejich vojen-

ské pomoci v nejbližší době nelze čekat. Prý se rozkřikl: „Ne! To dělat nebudu. — Lhát, golubčíky, nebudu. To s tím radši se vším seknu, vezmu vintovku a půjdu k rotě.“ A pak řekl: „Teď je to nejlepší. My čekáme na Spojence, a oni jedou prý dva ešelony invalidů!“ A ještě: „Teď, zrovna teď!“ V poznámkách, které k tomuto vypravování připojili důstojníci tehdy Švecovi blízcí¹²⁶⁾, bylo dobře ukázáno, že mnohé podrobnosti, jež autor podává s velkou přesností a úplností, nejsou pravdivé a možné; ukážu jen na jednu. Vlasák vypravuje: „Není pravda, že teprve ráno byl Švec nalezen. Rána třeskla (asi ve 3 hodiny v noci), a za chvíli bylo takové pobouření, že se to nedá ani vyličit.“ Ve skutečnosti je naprosto jisto, že smrt Švecova byla zjištěna až k ránu. Ve vypravování Vlasákovu nemáme před sebou spolehlivě podanou vzpomínku, nýbrž beletristický obrázek, vypracovaný zkušeným vyprávěčem.¹²⁷⁾ Ostatně z mého výkladu je vidět, že Švec byl asi správně informován o spojenecké pomoci a že na ni pro nejbližší dny nepočítal.

A konečně bylo napsáno: „Já — jako muž, který poslední jsem s plukovníkem Švecem před jeho smrtí mluvil, jako muž, který z prvních do vagonu zastřeleného vnikl, já, jehož ruce tělesnou schránku Švecovu do parádní uniformy oblékaly, do rakve kladly a krev prolitou s podlahy utíraly — prohlašuji, že se plukovník Švec zastřelil proto, že dal bratrům čestné slovo, že budou do tří dnů vyměněni spojeneckými vojsky, ačkoliv si byl vědom, že svému slibu dostáti

nemůže. Byl však bratry usvědčen z vědomého klamání. Až do nedávné doby byl sám klamán — tentokrát ale klamal on. Jako sázku vložil do hry svou čest, hru prohrál a z této prohry své cti vyvodil nutné důsledky: zastřelil se. Jako velitel beze cti nemohl a nechtěl žítí.“

Tento bezohledný závěr opírá Adolf Mareš o své vzpomínky: „Den před tragedií aksakovskou přijel z východu — snad prý z Charbinu nebo z Vladivostoku — kurýr nebo nákupčík. Přivezl překvapující zvěst, že na celé magistrále od Charbinu až do Ufy žádných spojeneckých oddílů není. To vyvolalo mezi zklamanými bratry vření, a když přišel rozkaz k nástupu, nikdo nenastoupil. Plukem šel tenkrát jeden hlas, že se totiž za nos tahatí nedáme. Švec dal si nastoupit částí v Aksakově stojící. Ačkoliv musel určitě od kurýra vědět, že v týlu žádných Spojenců není, přece dával bratřím slovo, že budeme do 3 dnů Spojenci vyměněni. Čestného slova tohoto bratři však nepřijali. Všechna láska, kterou k svému vůdci měli, zmizela. Bratři viděli, že slibuje záměnu, a to spojeneckými vojsky, kterých v týlu nebylo. Proto bylo Švecovi vmeteno přímo v tvář, že se mu nevěří! Dost možná, kdyby byl přišel, a řekl upřímně, že jsme v koncích, byl by snad docílil více. S důvěryhodným vůdcem jde mužstvo třeba i do jisté záhuby. Běda však, přesvědčí-li se, že je klamáno! Tu je konec, a ten nastal i v případě aksakovském. Švec odešel bledý jako stěna od nevěřícího jemu mužstva. U samého jeho vagonu zastavil jej jeden bratr a

řekl mu: „Bratře plukovníku, jak to myslíš s tou směnou? Musíš přece vědět tak jako my od kurýra, že žádných Spojenců v týlu není!“ Švec nato vykřikl: „Vím to, dobře to vím, ale co jsem měl dělat?“ Pak dodal: „To je konec!“ A byl to skutečně konec, živého jej již nikdo neviděl. Tím bratrem, který poslední s ním u vozu mluvil, byl jsem já!“

Toto vypravování bylo na jaře 1929 otištěno v několika novinách¹²⁸) a vzbudilo dojem. Bez poznámky je převzal jako vážné svědectví Bohumil Příkryl do své knihy „Sibiřské drama“.¹²⁹) A po dvou letech K. Svoboda v knize „S vichřicí do dvou světadílů“¹³⁰) takřka jen na hořejší vzpomínce založil výklad o Švecově „osudné lži vůči vojákům.“ Proto jsem toto vypravování ocitoval obšírně a podrobím je malému rozboru. Napřed však nechám mluvit autora ještě jednou; napsal jsem mu, že jeho vzpomínka je v některých bodech nejasná, a žádal jsem o doplňující podrobnosti — v odpovědi¹³¹) předem podotýká: „Mohu Ti sdělit jen pouhá fakta, neboť jsem zjistil, že moje paměť mě úplně opustila ve věci časového pořadu aksakovských událostí. Vzpomínaje, vidím bratra Švece jako živého před sebou, když jsem s ním mluvil, stejně tak jej vidím, jak stojí před postrojenými rotami, ale kdybys mi na místě vyplatil milion, ne a ne si vzpomenout, bylo-li to ráno nebo večer! Podobných „děr“ je v mé paměti víc, avšak skoro všechny týkají se času a doby, kdy ta neb ona událost se odehrála.“

A pokračuje: „Tedy fakta. V době aksakovské tragedie byl jsem přidělen jako

skladník plukovnímu okolodku, který byl v tu dobu ve vlaku štábu 1. pluku. Vlak, v němž měl bratr Švec svůj osobní vůz, byl hned na vedlejší koleji. — Bratra Švece jsem slyšel mluvit k rotám na nádraží v Aksakově na louce, jež byla proti nádraží. Já sám jsem se postrojky nezúčastnil (jako nestrojový), stál jsem ale za bratrem Švecem, který byl ke mně obrácen zády. Nebyl jsem však na zemi, nýbrž stál jsem ve dveřích tepušky ještě s dvěma bratry. Sám jsem jeho řeči jen částečně rozuměl; bylo mi však to, čemu jsem nerozuměl, tlumočeno oběma zmíněnými bratry; byloť mi nápadno, že se br. Švec tak rozčiluje, zatím co já jej znal, ještě od Zborova, jako člověka neochvějného klidu, a já se tedy ustavičně ptal: „Co to teď povídal?“ A oba bratři mně ochotně vysvětlili ony části řeči, jimž jsem já dobře nerozuměl.... Které to byly části, ke kterým br. Švec mluvil, to nevím, a nevěděl jsem ani tenkrát, poněvadž se v tu dobu vlaky s vojskem neustále střídaly tak, že jsme to již ani nikdo nesledovali, jaká to část právě přijela nebo odejela. Myslím však, že to byla část 1. pluku. — Co se týká mé rozmluvy s br. Švecem: Švec po své řeči, jakož i po odepření důvěry, odešel ke svému vagonu, a při obcházení vlaků jsem mu nadběhl a ptal se ho, jak to myslí se směnou. Tedy nebyl jsem poslední, který s ním mluvil, protože se zastřelil teprve po svém návratu z Belebeje, na což jsem při psaní svého článku v Nár. Osvobození nadobro zapomněl. Soudím však, že jest to v celé záležitosti podřadné.“

Máme tedy před sebou svědectví o událostech, které se staly, když plukovník Švec v Aksakovu jednal se 4. plukem. Nástupu se pisatel vzpomínky zúčastnit nemohl, protože byl od 1. pluku (4. roty). Stál opodál na trati ve vagoně. Pluk byl seřazen ve čtverhran, v němž na straně k dráze byl, tuším, 1. prapor; Švec byl skoro ve středu, obrácen k trati zády. Nepamatuji si, jak daleko stál pluk od kolejí — bylo to, myslím, dosti blízko, slyšet asi ve vagoně na kraji bylo možno, ale všemu rozumět sotva. Autor vzpomínky sám patrně nerozuměl skoro ničemu, protože je silně nahluclý — a špatně slyšel již tehdy (řekli mi v Prostějově, že jeho vada je následkem zasypaní v bitvě u Zborova). Má tedy jeho svědectví o průběhu onoho „mitingu“ cenu velmi pochybnou, když je v neshodě se současnými zprávami, jež jsem v celku shrnul v kapitole Aksakovo. Ještě bych připojil několik vět ze Zprávy o příčinách: „Br.... (při jednání se 4. plukem) vyzýval podle výpovědi svědka Veletovského vojáky, aby poslechli, protože jim plukovník Švec slíbje směnu, a že prozatím nemají příčiny jemu nevěřiti. Teprve až se uvidí, že slibu jako čestný voják nedodržel, že mají možnost se rozhodnouti.“¹³²) Ten bratr Veletovský toto vypravoval na Sibíři asi dva měsíce po oněch událostech, když tedy ještě je mohl mít v dobré paměti.

Ale plukovník Švec ve 4. pluku výměnu spojeneckým vojskem nesliboval, protože věděl, že jí v nejbližších dnech dáti nemůže. Měl na mysli (a snad se o tom před plu-

kem zmínil), že jej vystřídá oddíl našeho 3. pluku. Viděli jsme, že v předsmrtném rozkaze počítal s odesláním 4. pluku na odpočinek bez příchodu Spojenců.

Není snad ani třeba se zastavovat u představy, že by velitel divise měl své zprávy o situaci v týlu čerpat u nahodile projíždějících kurýrů nebo vojáků poslaných nakupovat. Ostatně ten voják, který rozšiřoval v Aksakovu zprávy, že na celé magistrále od Charbina do Ufy žádných spojeneckých oddílů není, nemluvil pravdu (a přijel-li opravdu tehdy z Dálného východu, tedy lhal). Neboť Japonci již měli svými oddíly obsazeny stanice v Zabajkálí — viděl jsem je tam, když jsem nedlouho před tím projížděl z Vladivostoku na západ, a jistě jsem to řekl Švecovi a vojákům. A po sibiřské dráze na západ se pohyboval vlak s anglickým námořním dělem; bylo v Čelabinsku, když jsem tudy projížděl na frontu, a 19. října ukládal generál Vojcechovskij veliteli 1. československé divise, aby oznámil svým útvarům, že do Ufy přijel první vlak anglické artillerie.¹³³) Švec by tedy měl plné právo onomu kurýru nevěřit, protože měl ze spolehlivých pramenů jiné zprávy.

Ale — opakuji — Švec v Aksakově nesliboval výměnu spojeneckým vojskem, nebyl vojáky usvědčen z nepravdy, odešel od 4. pluku, když od jeho velitele dostal hlášení, že pluk splní rozkaz. Autor vzpomínky nejen špatně slyšel, nýbrž i špatně rozuměl. Z podobného přeslechnutí a neporozumění vznikl obsah jeho rozmluvy s plukovníkem Švecem, jak se mu vytvořil v paměti. Je

možné, že v ní byla řeč o Spojencích a že se Švec o jejich příchodu vyslovil pochybovačně nebo odmítavě, je možné, že řekl větu: „To je konec!“ (podobná slova bylo od něho v těch dnech slyšet častěji), je pravděpodobné, že v rozrušení z toho, co se dělo u 4. pluku, ani příliš neposlouchal, co mu ten voják povídá, a že on zase při své nahluchlosti nezaslechl Švecovu odpověď dosti jasně. Ale není možné, aby rozmluva byla měla ten smysl, jaký jí autor vzpomínky dává; aby potvrzovala, že plukovník Švec vědomě vojáky obelhal, že byl od nich z toho usvědčen, že tím prohrál své čestné slovo atd.

Ostatně jednání se 4. plukem v Aksakově bylo v úterý 22. října dopoledne, a zastřelil se plukovník Švec teprve v noci na 25. října.¹³⁴)

Toto svědectví je tedy naprosto bezcenné. Ale to je vidět skoro na první pohled. Přesto bylo, jak jsem již řekl, převzato do dvou knih jako vážný dokument. Karel Svoboda otiskl celý jeho (starší) výklad¹³⁵) a připojil svůj závěr¹³⁶: „Nešťastný rozkaz — utvořiti novou frontu — přinutil plukovníka Švece k osudné lži vůči vojákům. Švecova lež byla příliš průhledná....“ A kousek dále: „Ale přece lze těžko pochopiti, proč Švec bral vše tak vážně. Pravděpodobně nečekal, že mu jeho bývalý pluk dokáže lež“... (Docela nesprávně se domnívá, že citovaná vzpomínka se týká 1. pluku.)

Autor knihy, bývalý důstojník 4. pluku, proto tak ochotně převzal ono zmatené vypravování a naplno vyslovil jeho bezohled-

ný závěr, protože v něm našel shodu se svou vlastní vzpomínkou; neboť sám vypravuje¹³⁷): „Švec byl též u našeho 4. pluku v Belebeji, který několik dní před tím opustil vagony a ubytoval se podle Švecova rozkazu v městečku. V krátké řeči vysvětloval nám celkovou situaci a nutnost utvoření nové fronty, pak žádal, abychom poslechli jeho rozkazu, při čemž se svým čestným slovem zavázal, že budeme do tří dnů na frontě vystřídáni Spojeneckým vojskem (!)“ Tato věta je u něho podtržena a její význam ještě zdůrazněn vykřičníkem v závorce. Avšak celý ten výklad není správný. Neboť 1. Švecova řeč ke 4. pluku nebyla v Belebeji, nýbrž v Aksakově, 2. nebyla několik dní potom, co pluk opustil vagony a ubytoval se podle rozkazu Švecova v městečku, nýbrž před tím; 3. její příčinou právě bylo, že 4. pluk nechtěl ani se vystěhovat z vagonů; 4. Švec nesliboval vojákům, že budou vystřídáni spojeneckým vojskem, nýbrž řekl asi, že má možnost je směnit naším 3. plukem atd.¹³⁸) — Tedy zase naprostý vzpomínkový zmatek.

Ještě zmateněji vypravuje voják 4. pluku:¹³⁹): „Na schůzi, které se zúčastnil celý 4. pluk a též většina 1. pluku, a kde byl přítomen též br. pluk. Švec, bylo rozhodnuto jeti dále na východ. Slíbil nám a dal čestné slovo, že nás do čtyř dnů vymění... Na toto Švecovo prohlášení odejely ihned všechny vlaky do Belebeje, kde jsme se ubytovali prozatím v městečku... Pak přišel osudný den, kdy měly býti pluky vyměněny a čestné slovo dodrženo. Místo výměny však při-

šel rozkaz nastupovati proti krasnoarmějcům, a druhého dne ráno byl nalezen bratr Švec ve svém vagoně mrtev.“

Nebylo v Aksakově společné schůze 4. a 1. pluku, kde by se za přítomnosti plukovníka Švece bylo stalo takové rozhodnutí. Švec byl u 4. pluku v Aksakově 22. října a zastřelil se v noci na 25. října — čtyři dny (i kdyby byl o nich mluvil) tedy ještě neprošly! Nějakého rozkazu, aby se šlo proti bolševikům, tam 4. pluk za života Švecova (ani po jeho smrti) nedostal.

Všecka tři svědectví, jež jsem pro tento výklad našel, jsou tedy bezcenná. Úsudek z nich vyvozovaný, že se Švec dopustil v Aksakově vůči vojákům lži, že prohrál svou čest, je naprosto neodůvodněný.

Vina.

V posledních svých slovech mluví plukovník Švec o hanbě, jež naše vojsko stihla „vinou mnoha nezřízených fanatiků—dema-gogů, kteří ubili v sobě i v nás všech ubíjející to nejcennější — čest.“ Měl tu na mysli ty jednotlivce, kteří vyslovovali a organizovali náladu vojáků v rotách, praporech i dále. „Jejich vina — praví se v úřední zprávě o příčinách¹⁴⁰) — není v tom, že by byli vnesli do vojska něco, co v něm nebylo, nýbrž v tom, že posilovali degenerační ná-lady vojenské massy. Nebyli tvůrci této ná-lady, nýbrž spíše jejími ukazateli: protože však vystupovali jako veřejní činitelé lehko-myslně a neodpovědně, jsou odpovědni za

to, co vojáci dělali... Nebýt jich, byli by snad vojáci stejně jako dříve i při své psychose dali si říci, a nebylo by došlo k tomu, co se řeklo plukovníku Švecovi...“

Tuto zprávu sestavovala po výsledku svědků komise, vytvořená dva měsíce po o něch událostech podle ministra pokynu rozkazem velitele našeho vojska, jíž byl v čelo postaven náčelník právního odboru v sibiřském oddělení československého ministerstva vojenství. Její závěr proto vyzněl trochu jako obžalovací spis. Dnes, kdy nás od nešťastného podzimu 1918 dělí řádek roků, nechceme soudit a odsuzovat, nýbrž hledíme pochopit a vysvětlit.

A tedy především řekneme snad, že ti jednotlivci, kteří názory a touhy našich vojáků tehdy tlumočili, byli sami částí toho davu, prožívali i protrpěli s ním dobré i zlé, podléhali jeho nedůvěře, skleslosti, zoufalství, byli též obětí obecné psychosy. V našich plucích bylo dosti vojáků, kteří vynikali nad ostatní školským vzděláním (učitelé, studenti) nebo politickou praxí (drobní veřejní pracovníci) a důstojníky se nestali. Ti se docela přirozeně v těžkých dobách stávali důvěrníky a tlumočníky společných názorů, nálad a tužeb. Nejen cítili solidaritu s ostatním bratrstvem, nýbrž měli patrně vědomí osobní odpovědnosti za jeho osudy; tušili — jako plukovník Švec — že se blíží katastrofa, že může být pozdě, a svým způsobem se snažili pomáhat, zachraňovat. Jistě mezi důvěrníky davu byli tehdy také jednotlivci, kteří jednali z osobních zájmů nebo důvodů; vyřizovali sou-

kromé účty s veliteli, kryli svou nestatečnost atd. Jiní se prostě dali strhnout a nésti proudem, který jim dodával většího významu. Někteří lidé jsou „štváci“ již svou povahou.

Když se tedy pozorněji rozhlédneme a necháme z hromadné představy agitátorů vystupovat živé osoby, sotva se odvážíme vyslovit o nich nějaký jednotný soud. Lehkomyslnost a neodpovědnost, kterou jim vytýká Zpráva o příčinách, bylo by zase nutno především připsat na účet tehdejších poměrů a davové duševní choroby. V některých případech nešlo jen o chorobu davovou: jeden z vojáků, kteří v těch dnech za své druhy mluvili k Švecovi, byl hned potom (myslím, již 25. října) odvezen do nemocnice jako duševně chorý — nervy nevydržely toho napjetí. Vůbec lékařské vyšetření vojáků a jejich tehdejších důvěrníků bylo by snad dalo pozoruhodné výsledky. Významného agitátora z té doby prohlížel později na Sibíři lékař a z některých příznaků degenerace konstatoval: mravní schopnosti nedorozvity, přičetnost ponížena.¹⁴¹) (O jeho účasti v podzimních událostech roku 1918 ten lékař tehdy nevěděl.) Je to zjev obvyklý: v dobách chorobně vzrušených nezřídka se uplatňují lidé s duševními úchyly.

I když takto dovedeme pochopit postavení a jednání těch, kteří v podzimních měsících roku 1918 byli tlumočníky vojenské massy, přece jen musíme konstatovat, že přispěli k zhoršení poměrů v plucích, a že by se snad věci byly vyvíjely trochu jinak,

kdyby naopak své duševní převahy a svého vlivu na vojáky byli využili k podpoře velitelství, v Aksakově a Belebeji k podpoře plukovníka Švece. Na to se odpovídá: bojovat v Rusku dále nemělo smyslu, tvořit novou frontu v Povolží znamenalo chtít přinášet zbytečně nové oběti, zájem našeho vojska požadoval, aby bylo odvedeno s fronty na východ atd., a protože vedení toho nechtělo pochopit a uznat, bylo třeba je k tomu donucovat tím, že se odpor ve vojsku organizoval a vedl jednotně. Ani nyní se zpravidla nechápe, že tehdy postavení našeho vojska v Rusku bylo jiné, než na počátku bojů s bolševiky.

Ještě bych řekl, že vědomých agitátorů bolševických v našem vojsku tehdy nebylo. Jistě jím nebyl Jan Vodička, střelec 2. roty 1. pluku — pokládáný za živý vzor Martyšky, demagogického agitátora, jenž v Medkově dramatu všechny vojáky v rozhodné chvíli zcela ovládá. Povím stručně, co jsem se o Vodičkově dověděl. Povoláním byl řeznický tovaryš, politicky prý (před válkou) národní socialista. Na naši frontu v Rusku přišel na jaře 1916 — tedy mezi prvními dobrovolníky ze zajatců. Dobrý voják, smělý a udatný na rozvědkách, s jistými schopnostmi velitelskými; pokazil ho pocit osobní křivdy (nedostal zaslouženého vyznamenání, nebyl poslán do důstojnické školy). Vyznamenal se u Zborova. V Penze v květnu 1918 mluvil rozhodně pro boj s bolševiky a byl — místo dřívějšího důvěrníka¹⁴²⁾ — zvolen do výkonného výboru penzenské skupiny.¹⁴³⁾ Po jeho likvidaci byl poslán zase do

roty (jiní členové výkonného výboru ponechání k další práci ve vedení nebo štábu). Přišel do Kazaně; prodělal s rotou odchod z ní, obranu a evakuaci Samary, ústup od Volhy. Když nálada proti dalšímu boji na povolžské frontě a pro brzký odjezd se počala organisovat, tu Vodička jako bývalý člen politického vedení se stával střediskem; vyjednával se zástupci druhých rot a praporů i s důvěrníky ze 4. pluku (a snad i z jiných útvarů). Na konci mítingu v 1. praporu 1. pluku vyzval vojáky, aby uposlechli rozkazu a vystěhovali se z vagonů do města. Zprávou o smrti plukovníka Švece byl zdrčen. Šel 29. října s plukem na frontu a zúčastnil se bojů.¹⁴⁴⁾

Hned asi po smrti plukovníka Švece byl vydán rozkaz, aby Vodička — pro agitaci v říjnových dnech — byl zatčen a dopraven k soudu. Dr. L. Musílek přejímal velitelství 1. praporu 1. pluku 2. listopadu. Tehdy Vodička ještě zatčen nebyl. Rozkaz k jeho zatčení byl tam již týden, a přesto se toho nikdo neodvažoval. Když nový velitel praporu chtěl rozkaz provést, 2. rota nechtěla Vodičku vydat. Teprve po dlouhém a trapném jednání s velitelem praporu a pluku¹⁴⁵⁾ došlo k jakési dohodě: Vodička půjde k soudu dobrovolně a rota mu dá jako ochranu dva vojáky, které si sám vybere. Jeden z nich vypravuje¹⁴⁶⁾: „V Ufě slíbil nám předseda soudu, že Vodička nebude arestován a bude se stravovat u roty, nesmí však opustit rayon, a že za tři dny pošle na frontu věc vyšetřit. Na frontě byli jsme měsíc, a nikdo nepřišel. Při projíždění Ufou chtěli jsme

vzítí Vodičku násilím, protože nebyl dodržen slib, ale Vodička odmítl. Sotva jsme opustili Ufu, Vodička byl arestován.“ Třebaže by bylo nutno toto vypravování prověřit — na příklad údaj o délce pobytu na frontě řeky Iku je trochu přehnaný — je z něho přece zřejmo, jak se na Vodičku dívali vojáci jeho roty po Aksakovu.¹⁴⁷⁾

Po likvidaci výkonného výboru Penzenské skupiny zažil Vodička znovu ostrý pocit osobní křivdy, která mu byla způsobena tím, že byl zase poslán jako prostý voják do roty, ač skoro dva měsíce byl členem politického vedení. Když se v říjnu stával středem zájmu, měl asi dojem, že mu zase připadne taková vedoucí a odpovědná úloha jako na počátku bojů s bolševiky. To rozhodně lichotilo jeho sebevědomí; nacházel tu zadostiučinění za nedávné pokoření. Z jeho vystupování před vojáky v přítomnosti velitele divise bylo cítit: Teď jsem tu pá-nem já!

Vodička byl — právě pro tu svou nedávnou politickou minulost — do značné míry středem agitace v rayoně Aksakova—Belebeje. Na něho jistě padá velký kus odpovědnosti za to, že 2. rota 24. října nenastoupila, když bylo hlášeno, že přijde nový velitel divise — to bylo příliš bezohledné!

Naším soudem 1. divise byl pak Vodička odsouzen do vězení. Po návratu do vlasti dostal amnestii. Stal se komunistou; byl obviněn ze špionáže pro sověty a odsouzen do vězení. V Aksakově ještě komunistou nebyl. Jeho případ by stál za podrobné vy-

šetření a vypsání; je to také svérázný zjev z bohaté galerie našeho revolučního vojska.

Někdy se vina svaluje na vojáky, že tehdy hlasitě a důrazně projevovali své názory a touhy, bouřili se, odpírali poslušnost, připravili plukovníku Švecovi smrtelné ponížení — dohnali ho k smrti. Vyložil jsem duševní — z části i fyzický — vývoj našich vojáků na Volze od května do října 1918: ze stavu vnitřní jistoty a sebevědomí, jež Božena Seidlová, přešedši k nám v červnu přes bolševickou frontu, charakterisovala ruským pořekadlem „moře po kolena“, k oné ochablosti tělesné a skleslosti morální, jež nacházela projev ve výkřiku: „Do bot!“ Snad by ještě bylo možno zdůraznit, že v našem revolučním vojsku byl poměr mezi prostými vojáky a důstojníky naprosto jiný než v pravidelné armádě kteréhokoli státu. Dále by bylo třeba připomenout, že v našich oddílech se špačkovalo a hubařilo často, což ovšem nemívало nepřiznivého vlivu na plnění povinností v boji nebo službě, že se nezřídka plýtvalo silnými výrazy, ve kterých se však již otřelo mnoho z původního významu.¹⁴⁸⁾

Mohli bychom se podrobněji podívat na tehdejší stavy pluků. Tak třeba velitel 11. pluku hlásil 25. října, že má v pluku 710 bodáků (v 1. praporu 180, v druhém 280, v třetím 250).¹⁴⁹⁾ Měli bychom projít zprávy o zdravotním stavu vojáků v jednotlivých útvarech, jak je velitelé hlásili třeba koncem září 1918.¹⁴⁹⁾ A bylo by dobře se zastavit u zvláštních poměrů, za jakých se tvořily a vyvíjely jednotlivé pluky. Mnoho by

nám tu řekla historie 4. pluku, kde zejména právem želeli nenahraditelné ztráty, již pluk utrpěl smrtí svého zatímního velitele, poručíka Jana Gayera (na začátku Anabase podlehl zranění z bitvy u Lipjag). A 9. pluk byl svým původem náhradní pluk 1. divise, jenž za bojů se stal polním plukem; viděli jsme, že jeho velitel 24. října naléhavě prosil velitele divise, aby mu byla dána možnost pluk sformovat.¹⁵⁰) Na poměry v útvaru jistě mělo vliv, jací byli jeho důstojníci; příznačný obrázek o 6. rotě 1. pluku zaznamenal Arn. Cechmajstr.¹⁵¹)

V odsuzování vojáků se někdy zřejmě přehání. Tak bylo napsáno: „Nenašel se (v Aksakově) nikdo, kdo by byl řekl Švecovi: Bratře plukovníku, jsou ještě vojáci, kteří ti věří a mají čest v těle!“¹⁵²) Víme, že se tehdy našli vojáci (v Aksakově u 4. pluku i v Belebeji u 1. praporu 1. pluku), kteří se podobně vyslovili. Nebo bylo řečeno: Posvátný zákon legií: všichni za jednoho, jeden za všechny, „byl v Aksakovu porušen odepřením vystoupití na záchranu obklíčených bratří.“¹⁵²) Švec však tehdy nedával vojákům rozkazu, aby vystoupili na záchranu obklíčených bratří. Jeho rozkaz byl vystoupit z vagonů a přestěhovat se do městečka. Když 22. října jednal se 4. plukem, ještě takového rozkazu třeba nebylo, protože odříznutí 1. praporu 9. pluku se stalo až příštího dne. Po zprávě o něm plukovník Švec v dohodě s velitelem samarské skupiny poslal na pomoc dva prapory 11. pluku, jež byly v zadním voji, a též o nich dostal zprávu, že tam hned odejely. Ale téhož dne večer

se dověděl od velitele zadního voje, že odříznutá skupina je likvidována (zničena) a že jakýkoli boj na její záchranu nemá smyslu — neměl tedy důvodu, aby byl v 1. praporu nařizovat táhnout obklíčeným na pomoc.

Rozhodně by bylo dobře srovnat, jak ruské poměry působily na vojenské útvary jiných národů. Víme na příklad o srbském praporu v Kazani, že po smrti svého chrabrého velitele majora Blagočiće úplně selhal. Francouzští vojáci v jižním Rusku se bouřili, japonské pluky na Sibiři musily být vyměňovány atd.

V dramatu a filmu Rudolfa Medka proti vojenské masce, která se dala svést demagogem a svého velitele zradila, jsou postaveni důstojníci; ti zůstali věrni své povinnosti (a svému slibu z Penzy). Ve skutečnosti nebylo tehdy mezi vojáky a jejich veliteli takové propasti v názorech a přáních. Také ti důstojníci, kteří veleli četám, rotám, praporům a plukům, prodělali s vojáky obranu Kazaně, nikolajevskou frontu, ústup od Simbirska a Samary atd., též oni ztráceli (nebo ztratili) naději na vydatnou pomoc ruskou a dělali vtipy ze zpráv o slibovaných spojeneckých oddílech, též oni pozbývali víry ve smysl našich bojů v Rusku. Vyčerpanost, pokleslost, naléhavá potřeba odpočinku a klidu, pochopitelná touha po nic — to všechno bylo též u důstojníků, jak jsme ostatně viděli na samém plukovníku Švecovi. Když přišel 4. pluku telefonický rozkaz k ústupu od Volhy, tehdejší zatímní velitel pluku prý skákal po kanceláři po

jedné noze jako divý a zpíval: Statně dál — za Urál...“¹⁵³)

A také důstojníci dávali svému smýšlení průchod. „Na stanici Prijutovo byla (kolem 20. října) porada důstojníků a poddůstojníků (1. pluku), neboť nálada našeho vojska sika stále klesala... Příštího dne odejel kapitán Brunner ke štábu pluku“¹⁵⁴) (zřejmě s názory na návrhy, formulovanými na té poradě). Víme ostatně, jak se díval na situaci sám plukovník Švec a jak své názory velmi rozhodně projevil v dopise veliteli divise.

V několika vzpomínkách jsem našel zmínky, že také důstojníkům se v Belebeji z vagonů nechtělo.¹⁵⁵) A rozmluva, již jsem měl v Čelabinsku za rakví plukovníka Švece,¹⁵⁶) též ukazuje, jak k dalšímu bojování v tom úseku neměli důstojníci v podstatě jiný poměr než vojáci.

Na konci zprávy ve schůzi Odbočky 29. října jsem svůj názor o tom vyslovil — snad trochu silně — větou: Stížností na důstojníky ve vojsku není.¹⁵⁷)

Ovšem důstojníci přece jen sfáli trochu mimo tu vojenskou massu a tedy nebyli tolik vystaveni její davové chorobě. Také z toho důvodu — nejen pro své funkce — měli v oněch osudných dnech větší povinnosti než prostí vojáci. A tu o některých by se dalo říci, že svého divisionáře v jeho těžkém postavení dost úsilně nepodporovali že neprosazovali dost energicky splnění rozkazu, jež od něho pro svůj oddíl dostali.¹⁵⁸) — A byli prostě důstojníci slabí,¹⁵⁹) málo schopní.

Naše revoluční vojsko v Rusku bylo v podstatě velmi mladé. Třebaže jeho počátky sahají do roku 1914, přece jen ve svém velkém celku vyrostlo v létě a na podzim r. 1917. Rostlo narychlo, v revolučních zmatcích, vlastně bez opory o ruskou armádu. Bylo v podstatě improvisováno. Zrovna tak byl v celku improvisován, narychlo vytvořen důstojnický sbor. V bojích s bolševiky byli pak naši důstojníci postaveni před úkoly, na které z největší části ani odborným vzděláním ani životní zkušeností nebyli připraveni. Většinou se v nich velmi dobře osvědčili. Ale vyskytlo se ovšem mezi našimi důstojníky hodně lidí prostředních, kteří na tu velkou dobu a na svou těžkou úlohu naprosto nestačili.

I mezi důstojníky byli někteří jednotlivci, které bychom mohli nazvat demagogy: také se chtěli svézti na vlně obecné nespokojenosti, stoupnout v oblibě u vojáků. Na druhé straně bylo mezi nimi dosti mužů, kteří prodělali utrpení blízké Švecovu.

Ve schůzi Odbočky 29. října bylo také usneseno: Generálu Syrovému budiž sděleno, aby důstojníci, kteří nekonají svou povinnost na frontě, byli ihned v každém případě svými nadřízenými oznamováni.¹⁶⁰) — Meritorně toto usnesení jen zdůrazňuje samozřejmou zásadu. Ale z toho, že se na ni důrazně ukazuje, je vidět, jaký asi byl obsah debaty, o níž je v zápise bohužel velmi málo.

Někteří vidí hlavního viníka smutných událostí říjnových a tedy nepřimo také smrti plukovníka Švece v našem tehdejší poli-

tickém vedení na Rusi: vedlo špatnou politiku, neučinilo včas opatření proti vzrůstajícím silám nepřátelským, nedovedlo přivést spojenecké oddíly na Volhu a Ural, nezorganizovalo včas a v dostatečném množství ruské vojsko a vůbec nedovedlo uspořádat ruské věci, klamalo vojáky neodůvodněnými sliby a výmysly, neodvedlo je včas s fronty na odpočinek, tím vším způsobilo, že naši vojáci v Povolží (a později také jinde) dospěli k úplnému vyčerpání svých sil a k těžké duševní depresi.¹⁶¹⁾

Politické vedení od počátku bojů s bolševiky do počátku srpna 1918 měl ve skutečnosti sjezd československého vojska, jehož delegáti (volení vojáky v dubnu 1918) zasedali — napřed v Čelabinsku, potom v Omsku — od polovice května do 4. srpna. Jménem sjezdu vedl tehdy naši politiku jím volený výkonný výbor československého vojska. V té době byla naše fronta ze směru k východu obrácena na západ (tehdy již jela výprava na Kazaň!), v té době byly převzaty jisté mravní závazky vůči Rusům i vůči zástupcům spojeneckých států. Sjezdem zvolená Odbočka Československé národní rady dostala též úkol je plnit. A v době, kdy se v Omsku konaly poslední porady našeho vojenského sjezdu, vydal profesor Masaryk rozkaz, že naše vojsko zatím musí zůstat v Rusku a tam postupovat společně se Spojenci.¹⁶²⁾

Odbočka se snažila plnit úkol, jež jí odevzdal sjezd, i rozkaz, poslaný našemu vojsku jeho nejvyšším velitelem. Snahou Spojenců tehdy bylo udržet frontu na vý-

chodě Ruska; především ovšem toho potřebovaly nové vlády v Povolží a na Sibíři.

Pokračujíc v jednání, započatém ještě za doby sjezdu, usilovala Odbočka též o sjednocení všeruského úsilí ke společnému boji; vyvinula tu jistý mravní nátlak na některé činitele.¹⁶³⁾ Uvítala — myslím, v souhlase s vojskem — vytvoření jednotné zatímní vlády protibolševické; morální závazek pomoci byl tím obnoven a skoro posílen.

Odbočka pokládala posláni našeho vojska v Rusku za přechodné. Věřila, že je brzo vystřídají ruské útvary; byla přesvědčena, že na východní frontu přijdou sbory spojenecké. Pro ně měla být linie Volhy udržena. Šlo konečně též o čest našeho vojska: ohromné úspěchy z prvních měsíců zavazovaly, ale také vzbudily důvěru, že budou vykonány ještě další velké činy.

Výkonnost a odolnost vojska byla tu přeceněna, jeho síly přepjaty. Snad nebyla někdy Odbočka včas a dostatečně informována; snad nevy cítila a v celém dosahu nepochopila přelom v náladě vojska a počátky vnitřní krise. To by bylo třeba probrat zápisy o jejích schůzích, korespondenci se štábem vojska atd. Ale snadno si představíme, že také v našem ústředí bývala podobná situace, jakou třeba měl před sebou plukovník Švec v Kazani před jejím opuštěním. Ruští činitelé nemohli pochopit, že by československé vojsko nedovedlo ještě dále nějakou posici držet; když do Ufy, kde se konaly státní porady o vytvoření společné vlády, přišla zpráva o pádu Kazaně, bylo tam prý dost rozšířeno mínění, že jsme Ka-

zaň vyklidili předčasně, skoro zbytečně, jen aby tím byl vykonán nátlak na porady. A tedy, jako plukovník Švec v Kazani, též Odbočka se snažila pomáhat do posledních možností.

Odbočka byla přesvědčena, že spojenecké vojenské útvary přitáhnou na frontu do východního Ruska. Nejen ti její členové, kteří byli odtrženi od světa bolševickými frontami, nýbrž i dr. Girsu ve Vladivostoku. Když jsem tam v polovici září 1918 přijel, vyslovil vůči mně přesvědčení, že Spojenci přijdou na ruskou frontu ještě v tuto zimu.¹⁶⁴) To ovšem znamenalo čekat; neboť ukázalo se také, že mezi Spojenci není jednoty v názorech o jejich vojenském zasažení v Rusku. Úvodník v Československém deníku ¹⁶⁵), napsaný po mém návratu z Vladivostoku, znovu vyslovuje důvěru, že účast spojeneckých vojsk na našem bojišti nabude nutných rozměrů, ale v nadpise se táže: „Kdy přijedou...?“ Viděli jsme, že po smrti plukovníka Švece se Odbočka usnáší „naléhat, aby všechna spojenecká vojska, která jsou na Dálném východě, v nejbližší době přijela sem na frontu“.

Snad byli členové Odbočky vůči zprávám o spojenecké pomoci příliš důvěřiví. Ale na počátku se jim ve vojsku věřilo všeobecně. A později to byla skoro jediná opora v těžkých poměrech — přání posilovalo myšlenku. Snad měla Odbočka důrazněji naléhat na vyslání vojenské pomoci spojenecké. Nebylo by to nic pomohlo — bez úspěchu zůstalo současné usilování profesora Masaryka v Americe.

Odbočka měla prý rázněji zasahovat do ruských věcí, zejména měla vynutit rychlejší tvoření ruské armády, snad jsme přímo měli vzít do svých rukou její formování a výcvik.¹⁶⁶) Ti, kteří chtěli v Rusku provádět intervenci, byli by musili konat i to. Avšak my jsme jí provádět nechtěli. My jsme prostě chtěli na přechodnou dobu pomoci Rusům, aby se sami svobodně zorganizovali a připravili k obraně i k dalšímu boji za osvobození. Ostatně — byli bychom na to stačili? Tuto otázku si položil i plukovník Švec (po Kazani) a odpovídal na ni: „Kdybychom se mohli věnovat čistě jen uspořádání vnitřních poměrů ruských, pak ano, ale budeme-li musít při tom bojovat, pak to bude hotový absurd.“¹⁶⁷) A naše vojsko musilo stále bojovat.

Jiným způsobem vinu Odbočky za vývoj poměrů vyslovil hned na pohřbu plukovníka Švece důstojník 1. pluku, jenž ukazuje na jeho rakev, pravil, že to je následek jejího vychování.¹⁶⁸) V hlášení ze 7. listopadu 1918 tato slova vykládal tak: „Vylila se v nich bezděčně ta hořkost nad demokratizováním naší armády, kterážto demokratizace přivedla ji v takový stav, že je potřebí tak těžkých obětí k nápravě, jako smrt bratra plukovníka Švece.“¹⁶⁹)

Tento názor byl patrně dosti rozšířen mezi důstojníky. Srovnáme-li s ním, jak se s druhé strany často a ostře útočilo na Odbočku, že omezuje a potlačuje demokracii v našem vojsku, jen se nám posílí představa, jak nesnadné bylo postavení tohoto vedoucího orgánu. K meritů věci snad stačí říci, že ta

demokratisace našeho vojska zčásti měla kořeny v naší povaze a v podstatě dobrovolnického vojska, zčásti vyplynula z ruské revoluce. Její formy byly stanoveny sjezdem československého vojska v Čelabinsku. Viděli jsme, že volené orgány v plucích se v té době v Aksakovu snažily velitele podporovat, ale také byly bezmocné proti davové náladě, jež si vyzdvihla jiné tlumočníky a organisátory. Ostatně k hromadným projevům davové nespokojenosti docházelo také ve vojsku jiných národů (v Rusku i mimo Rusko), kde komitétů a delegátů nebylo.

Zase si připomeneme, že jak delegáty sjezdu, tak členy jím zvolených ústředí (výkonného výboru a pak Odbočky) byli z velké části lidé mladí, bez politické praxe a zkušenosti. Těm připadl úkol řídit politiku našeho vojska v době neobyčejně nsnadné a složité, v poměrech cizích, rozvířených světovou válkou a revolucí. Nelze se diviti, že se někdy snad ukázali příliš důvěřiví, že někdy přijímali snad úkoly příliš těžké. Činnost jejich trpěla také tím, že se v nich snadno uplatňovaly sympatie k různým politickým směrům ruským (již na sjezdu se vytvořila pravice, levice a střed).

Naprosto nechci tvrdit, že Odbočka jako vedoucí politický orgán byla nějak dokonalá. Jen jsem hleděl ukázat, že také její činnost byla ve svých základních liniích určována tehdejšími poměry v Rusku a v ostatním světě, zejména na západním bojišti.

Vedle politického vedení byl velitel československého armádního sboru, jenž byl zá-

roveň vrchním velitelem protibolševické fronty; jeho štáb tedy soustřeďoval a řídil vojenské operace na Volze, Urale, Sibiři atd. Tím velitelem byl zprvu ruský generál Vlad. Šokorov, od počátku září pak československý důstojník, generál Jan Syrový. V jejich štábu byli důstojníci ruští i českoslovenští. Tito naši důstojníci byli také mladí, bez odborného vzdělání a dostatečné zkušenosti (jako členové politického vedení). Ostatně v prvních týdnech, pokud naše vojsko bylo roztrženo na několik skupin, od sebe frontami oddělených, nebylo jednotné vedení bojů vůbec ani možné; také po spojení operovaly jednotlivé skupiny namnoze samostatně — to vyplývalo z poměrů zeměpisných, politických, někdy též osobních.

Při kritice vojenského vedení byla právem vyslovena výtka, že výpravou na Kazan bylo naše bojiště na Volze příliš roztaženo do šířky — viděli jsme však, že ji podnikl ruský důstojník proti výslovnému rozkazu vyššího velitelství (našeho). Ale také tento chybný krok, který platně přispěl ke vzniku a vzrůstu krise v útvarech Povolžské skupiny, dovedeme pochopit z psychologie té doby, kdy se opravdu mnohým i v našem vojsku zdálo, že by jim moře sahalo tak asi po kolena. (Mezi členy Odbočky byly patrně silné námitky proti tomu, jak byly vedeny operace na povolžské frontě, jejíž první velitel byl v polovici října odvolán. Ve schůzi 29. října bylo na konci debaty o poměrech v samarské skupině usneseno, aby otázka, má-li generál Čeček

býti postaven před odborný vojenský soud, odevzdala se právnímu odboru Odbočky k dobrozdání.¹⁷⁰⁾ Nepříznivý názor členů Odbočky vyplynul, myslím, hodně z mínění, že generál Čeček — proti direktivám ze štábu vrchního velitele — nařídil výpravu na Kazaň; toto mínění, jak dnes víme, nebylo správné.)

Staly se jistě také chyby v osobních věcech: při obsazování velitelských a vůbec odpovědných míst. Tak osudným omylem bylo, že po spojení skupiny Penzenské se Sibiří byl zase do 1. pluku za velitele poslán kapitán Stěpanov, že velitelem pluku nezůstal Švec — patrně by nebylo výpravy na Kazaň a mnohého z pozdějších událostí.

Veškerá práce našeho velitelství byla ohromně znesnadňována tím, že mělo k dispozici příliš málo vojska, které bylo skoro všecko na frontě v boji, takže nebylo vlastně záloh. Tento nedostatek byl doslovně katastrofální, jak se výstražně ukázalo v rajoně Ufy v druhé polovici srpna. Zbytky bolševiků, sehnané s trati a vypuzené z měst, seskupily se v uralském předhoří na jih od Ufy; bylo jich na 7000 s jízdou, kulometry a děly; měli dobré vedení. Tato nepřátelská armáda se tedy vytvořila a operovala v týlu našich pluků držících frontu na Volze. Ke konci srpna obsadila několik stanic na trati východně Ufy, čím přerušila železniční (a telegrafní) spojení naší Povolžské skupiny se Sibiří. Z našeho vojska byl tam prapor 2. pluku a některé menší oddíly. Na štěstí nepřítel, neznaje situace, omezil se na poškození trati i stanic a opustil ji, aby pokračo-

val v pochodu na sever, kde se spojil se sovětským vojskem, stojícím proti naší frontě severouralské. Naše velitelství nemělo pohotových sil, kterými by bylo překazilo tvoření oné skupiny a ji rozbilo.

Jinou takovou překážkou byly spory mezi vládou samarskou a sibiřskou, které způsobily, že nebylo možno posílat útvary sibiřské (ruské) armády na Volhu, kde jich bylo tolik třeba.

Tím přecházíme k dalšímu činiteli, na kterého se svaluje velká část viny: protibolševičtí Rusové se nedovedli sjednotit pro společný cíl, měli na paměti především své stranické a třídní zájmy; nenašli v sobě dost ochoty k práci a obětem, spoléhali stále jen na cizí pomoc (naši nebo spojeneckou); a především nedovedli vytvořit dosti silného a spolehlivého vojska. My jsme v první době svého boje s bolševiky přecenili ty protibolševické Rusy. Dali jsme se strhnout slavnostním vítáním osvoboditelů, vynášením zásluh našeho vojska a velkými větami všeobecných slibů. Ale potom se — ve zmenšeném a zhoršeném vydání — opakovalo, co jsme prožili v roce 1917. Profesor Masaryk, když v dubnu 1918 na cestě z Ruska do Ameriky psal v Japonsku pro presidenta Wilsona memorandum o ruských věcech, pravil v něm, že ostatní strany nejsou lepší ani schopnější než bolševici, že ani od kadetů a socialistů revolucionářů nečeká nějaký úspěch — je kletbou carismu, že nenaučil lid pracovat, administrovat.¹⁷¹⁾ Naše středoevropské představy o politické demokracii byly velké většině obyvatelstva na

území osvobozeném od bolševiků nové, často cizí.

Naprosté zklamání velkých nadějí, které naši vojáci kladli v obrodné a osvobozenké hnutí v ruském národě, mnoho přispělo k vzrůstu bolestné krise v našem vojsku i těžce doléhalo na plukovníka Švece, jenž svým několikaletým pobytem v Rusku před válkou a zase několika lety společného boje na frontě přiblížil se ruskému národu více než druzí dobrovolníci našeho vojska. Ale nebylo by spravedlivé, kdybychom pro to zapomínali, že mnozí Rusové tehdy našemu vojsku obětavě a účinně pomáhali, že mnozí nadšeně a dovedně plnili, co pokládali za svou občanskou a národní povinnost, že vedle našich vojáků krváceli a umírali pro společnou věc. Vzpomeňme — za mnohé — výborného dělostřeleckého poručíka Cholavina, jenž padl v našem vojsku při dobývání Buzuluku.¹⁷²⁾

Velmi často se vina svaluje na Spojence. Slyšel jsem jednoho našeho vojáka vypravovat, že generál Syrový, když dostal zprávu o smrti plukovníka Švece, obrátil se k přítomnému důstojníku spojenecké armády s hněvivým výkřikem: „Tím jste vinni vy!“ I když snad toto vypravování nepodává přesně obsah onoho výjevu, přece, myslím, vystihuje dobře názor, jaký tehdy měli mnozí. Dělal se velké sliby, které se pak nedržely. Vojsko, které již bylo na východě Sibíře, nebylo posláno k Uralu a k Volze, protože se vlády spojenecké nemohly dohodnout: hlídaly se, aby jedna nedostala

větší kousek kůže z toho medvěda než druhá.

Svémi boji proti bolševikům zasáhlo naše vojsko mocně do velké mezinárodní politiky. Novým vývojem věcí na Sibíři byly mocně dotčeny zájmy několika velmocí, především Japonska a Spojených států amerických. Za našich bojů dozrávala světová válka k poslednímu olbřímímu zápasu na francouzské frontě, kde se pak o ní rozhodlo. Tím pozbývala významu všechna vedlejší bojiště. Těmito okolnostmi byl tvořen a měněn poměr jednotlivých států k naší frontě v Rusku. To víme a chápeme dnes. Avšak tehdy chování Spojenců bylo jedním z hlavních činitelů v naší vnitřní krizi.

Jistě bychom našli některé jednotlivce mezi spojeneckými zástupci na Sibíři a v Povolží, kteří slibovali nebo žádali více, než měli. Ale též oni to činili namnoze v důvěře, že vývoj věcí půjde tím směrem. Jindy zase byly jejich výklady změněny a zvráceny novými informacemi a instrukcemi. Sibíř je daleko od Paříže, kde tehdy bylo vojenské středisko světa; spojení bývalo velmi špatné. Zprávy ze Sibíře tam docházely pozdě a nespolehlivě, často se jim dobře nerozumělo, instrukce nezřídka přicházely opožděně. Ruskými a světovými poměry trpěli také spojenečtí diplomati, důstojníci a vojáci na Sibíři.¹⁷³⁾

A konečně někdy jsme v jejich slovech nacházeli více, než v nich bylo. Tak na příklad asi v polovici června 1918 rozeslal commandant Quinet, přidělený k našemu

vojsku, telegram asi toho obsahu: Dostal jsem zvláštní zprávu od francouzského vyslance. Spojenci děkují Čechoslovákům za jejich akci. Spojenci přicházejí do Ruska-Sibiře.¹⁷⁴⁾ V zápiscích vojáků nabyt takové podoby: „Právě došel telegram od francouzské vlády, v níž děkuje za naše zakročení a slibuje pomoc i ostatních Spojenců.“¹⁷⁵⁾ Nebo: „Byl nám čten telegram od Spojenců, v němž nám děkují a žádají nás, abychom vytrvali, že nám pomohou.“¹⁷⁶⁾

A konečně bylo ukázáno také na jistou vinu samého plukovníka Švece. Důstojník 1. pluku píše:¹⁷⁷⁾ „Švec dopustil se tehdy velké chyby. Najednou z neznámé příčiny dal povel, aby se prapor rozestoupil kolem něho, a začal debatovati s vojáky.“ Jiný důstojník téhož pluku soudí podobně:¹⁷⁸⁾ „Švec se pustil do řešení krise sám. Vybral si však způsob nejtěžší a nejošemetnější, který má býti nejkrajnějším prostředkem. Položil na váhu sebe... Švecův krok byl však osudný... Švec u 1. praporu mluví na schůzi, již sám učinil tím, že dal povel, aby křídla praporu se zahrnula dovnitř. Tím se z praporu stal dav, neodpovědný, pro nějž platí jiné zákony. Švec se dal do debaty o věci, o níž obvykle debatovat nelze — o rozkaze. Byl v nevýhodě, nemohl vyhrát. Nebyl dobrým řečníkem, mohl poukazovat jen na rozkaz a na vojenskou čest.“ Dále praví: „Švecův krok měl ohromné riziko. Takový způsob (řešení) vyžaduje ohromné obratnosti, soustředěnosti, dobrých výpočtů a také štěstí.“ A srovnává, jak za podobné situace v červnu 1919 bylo připraveno a za-

řízeno zakročení generála Syrového v 1. pluku v Irkutsku.

Švec do té doby býval dlouho velitelem menších oddílů, řekněme, praporu, kde měl přímý styk s vojáky, kteří ho osobně znali, kteří dali na jeho slovo. Podobně chtěl působit na vojáky v Aksakovu. Avšak tam to byl cizí pluk, jehož vojáci neměli k němu toho blízkého vztahu, ba ani ho příliš neznali. Myslím, že dojmy ze 4. pluku jím otráslly a vytvořily v něm pocit nejistoty, jenž vedl jeho jednání před 1. praporem. Tam ostatně měl před sebou vojáky svého pluku, kde jeho slovo vždy mělo váhu — u nich nebude třeba uplatňovat autoritu velitele divise; prostě jim v bratrském kruhu věci vyloží, jako vykládal vojákům úkoly před rozvědkou nebo v bojích u Kazaně. Do Belebeje nejel k 1. praporu velitel divise, nýbrž starý voják 1. pluku, a spíše ještě nešťastný člověk, unavený, vyčerpaný, sklíčený bolestnými událostmi posledních dnů, který hledal podpory. Proto pozval vojáky z rot, aby přistoupili blíže k němu.

Bohužel byl to prapor, který přímého vztahu k Švecovi měl nejméně. Švec sice začal svou službu v 2. rotě České družiny, ale tehdejší 2. rota měla s ní osobním složením velmi málo společného; od léta 1916 byl velitelem 8. roty (tedy v 2. praporu) a od srpna 1917 velel 3. praporu.

Závěr.

Ve dvou kapitolách, jež jsem připojil ke svému výkladu o příčinách a podstatě aksa-

kovské tragedie, pokusil jsem se zaujmout stanovisko k názorům a výkladům, které byly vyvolány zejména Medkovým dramatem Plukovník Švec. Diskuse, jež v souvislosti s ním vznikla, byla v podstatě dvojího rázu; jednak se snažila vzpomínkami účastníků oněch událostí přispět k přesnějšímu zjištění, jak to tehdy bylo, a pokoušela se vykládat, proč se to vlastně dělo, jednak řešila otázku viny.

Příspěvky obojího druhu zpravidla trpí tím, že jejich autoři neznají dosti dobře časového sledu a příčinného vývoje událostí, všelijak je pletou a docházejí k velmi podivným závěrům. Zaznamenal jsem některé doklady; ale podstatné nesprávnosti shledávám i ve vzpomínkách některých důstojníků 1. pluku. Bylo oznámeno, že bude vydán sborník vzpomínek našich důstojníků, kteří byli v oněch událostech účastníky; je nutno litovat, že dosud po více než dvou letech k němu nedošlo. Daleko více vzpomínek uveřejnili prostí vojáci (a poddůstojníci); třebaže často jsou v nich údaje nesprávné nebo zmatené, nezřídka se najde podrobnost cenná a prospěšná.

Diskuse o otázce viny přešla brzo v hádání o to, zdali bylo vinno „vedení“ či „delegáti“. Způsob, jak otázku traktoval B. Příkryl v knize „Sibiřské drama“, je trapný; odpovědi z pravice nebyly lepší. Došlo docela k tomu, že diskutující legionáři v otevřených listech se posměšně oslovovali: „Milý Bohoušku!“ a „Milý Rudolfku!“ Pokus o veřejnou diskusi na schůzi svolané v Praze selhal; k tomu ještě brožura o této

schůzi vydaná nepodala správný obsah diskuse.¹⁷⁹⁾ Obraz novinářských projevů o aksakovské tragedii, jež sebral J. O. Novotný,¹⁸⁰⁾ dopadl zcela jednostranně a stránicky.

Tato vzrušená diskuse¹⁸¹⁾ velmi často přecházela z historie na pole současné politiky. A do posuzování tehdejších událostí nezřídka vnášela dnešní hlediska. Události aksakovské zpravidla byly těsně spojovány s dalším vývojem našich věcí na Sibiři — myslím, těsněji, než je přípustno, chceme-li se držet historické skutečnosti. Vnitřní krise a boje v našem vojsku na Sibiři souvisí s událostmi z podzimu 1918, ale podstatně se od nich liší.

Konec konců v této diskusi šlo o to, jak hodnotit naše boje s bolševiky; jedni v nich vidí vrchol naší revoluce, druzí jich litují jako těžké chyby. Řeknu též o tom stručně svůj názor.

Československé vojsko na Rusi dostalo se na jaře 1918 do obranného boje proti sovětům. V něm se dovedlo ubránit a v poměrech velmi nesnadných vítězilo.

Tento boj brzo dostával druhý cíl: pomáhat ruskému lidu k svržení bolševické tyranie, k zrušení potupného míru breslítevského, k vytvoření demokratické vlády. Za tímto vysokým cílem se naše vojsko pustilo s odvahou a nadšením mládí, majíc plnou důvěru ve své síly a pohrdajíc překážkami. Pro tento smělý cíl, jenž mu splýval s vlastním cílem našeho revolučního zápasu, napjalo naše vojsko své síly a schopnosti do krajních mezí, snad až za ně.

Avšak poměry byly mocnější než sny a touhy, námahy a oběti našich vojáků. Cíl se nepřibližoval, nýbrž mizel v návratné dáli. Přichází přirozená únava a skleslost, tím hlubší a těžší, čím vyšší byl cíl a čím větší bylo napjetí sil.

Jestli nového cíle nebylo dosaženo, tedy přece boje našeho vojska v Rusku měly velký význam pro náš vlastní revoluční zápas: urychlily a zabezpečovaly jeho vítězství.

Švec v čele svých vojáků začal obranný boj v Penze, vedl přední voj penzenské skupiny ve vítězném postupu na východ ke spojení s bratry na Sibíři, zahajoval v čele 1. pluku obrat k Volze — za tím druhým cílem — dovršil jej obranou Kazaně, vypil kalich hořkosti na ústupu od Volhy, klesl v Aksakovu jako oběť námah, napjetí, utrpení. Plukovník Švec je dokonalým představitelem této velké doby v dějinách našeho vojska na Rusi: krásných vlastností, jež naše vojsko tehdy rozvinulo — odvahy, statečnosti, důmyslu, nezištnosti — skvělých úspěchů, kterých dobylo, těžkých obětí, které přineslo, a cenných zásluh, které získalo.

Poznámky.

¹⁾ V dopise sl. M. B. do Třebíče, psaném 31. srpna 1914. Otiskl jsem jej v 5. vydání Deníku plukovníka Švece (v dalším cit. Deník) na str. 325.

²⁾ Vypravoval Rudolf Medek v Penzenské epopeji (III. kapitola v Československém denníku č. 136 z 29. července 1918).

³⁾ Podle vypravování dra J. Lenfelda.

⁴⁾ Byli to praporčík dr. R. Pítra a desátník Fr. Turek. Jejich zakročení připomenul Arn. Cechmajstr v článku „Penza-Nikolajevský front-Aksakovo Belebaj“ v Legionářské Stráži (v dalším cit. L. S.), r. IX. č. 11 z 15. března 1929.

⁵⁾ V Archivu legií.

⁶⁾ O tom vypravuje Ik. v článku „Stěpanov v Bugulmč.“ (Legie, r. IV. č. 13 z 28. března 1929.)

⁷⁾ Současný záznam poručíka Švece v poznámkovém bloku.

⁸⁾ Iz archiva V. I. Lebeděva. 10. Pered pochodem na Kazaň. Volja Rossii, r. 7. (1928), sv. VIII.-IX. str. 121 a n.

⁹⁾ MUDr. O. Biebl v článku „Mluvme si pravdu!“ (Legie, r. IV. č. 7 ze 14. února 1929.) praví, odvolává se na své bezprostřední pozorování, že Švec byl proti tažení na Kazaň a předvídal smutné konce. — Vypravování Švecova krajana V. Doválela (rukopisné) má však údaje jiné.

¹⁰⁾ Současný záznam poručíka Švece v poznámkovém bloku.

¹¹⁾ Uvěřejnil jsem je v článku „Plukovník Švec v Kazani“ ve Vojenských Rozhledech, r. X. č. 4. (duben 1929), str. 297 a n.

¹²⁾ Iz archiva V. I. Lebeděva. 13. V obchod Romanovského mosta. Na cit. m. str. 175 a n.

¹³⁾ V cit. článku „Plukovník Švec v Kazani“.

- 14) Po návratu do vlasti jej vydal v knize „Železný vlk“.
- 15) Deník, str. 363 a n.
- 16) Podle vypravování V. Doválela z Třebíče (10. rota 1. pluku).
- 17) Z rukopisné práce dra L. Musílka.
- 18) Major generálního štábu Methoděj Pleský: Dějiny 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého (1917-1920), str. 269.
- 19) V cit. čl. Arn. Cechmajstra v L. S., r. IX. č. 13 března 1929.
- 20) Cit. Dějiny 4. pluku, str. 265.
- 21) Pamětní kniha 1. střeleckého pluku Jana Husi, str. 60.
- 22) Z písemné zprávy dra Fr. Vlasáka pro Odbočku Čs. národní rady z 12. ledna 1919. (Podle opisu zapůjčeného autorem zprávy.)
- 23) Přeloženo z opisu provolání, jež pro mne porídil jeho autor dr. Fr. Vlasák (nyní advokát v Pelhřimově).
- 24) Podle vypravování Jos. Šilhana z Třebíče (6. rota 1. pluku).
- 25) Podle vypravování V. Doválela z Třebíče.
- 26) Podle vypravování legionáře (Vlad. Masopusta?) v Přelouči.
- 27) Plk. gštáb. Josef Janáček „K historii Aksakova“ (Legie, r. IV., č. 20. ze 16. května 1929.)
- 28) V Archivu legií.
- 29) Deník, str. 372 a n.
- 30) Také plukovník Švec v dopise dru Langrovi napsal o kazaňských důstojnících: „Nemusím Ti oznamovat, že jsou to většinou monarchisté.“ (Deník, str. 369.)
- 31) MUDr. Vladimír Haering: Zdravotnictví v čsl. vojsku na Rusi (Praha 1924), str. 44—45.
- 32) Zpráva o příčinách a okolnostech předcházejících smrti plukovníka Švece. (V dalším cit. Zpráva o příčinách.) Otiskl Fr. Syřiště v článku „Aksakovská tragédie ve světle úředního šetření.“ Naše revoluce, r. III. (1925—26), str. 292 a n. Též separ. s názvem „Tragédie plukovníka Švece“ (O příčinách jeho smrti a o jeho deníku.) Praha 1926. (V dalším cituji Syřiště.) Cit. místo na str. 307 (v N. R., 16 v separ.).
- 33) Zaznamenal Jan Jelínek ve vzpomínce „U Simbirsku.“ (Sborník „Cestami odboje“, díl IV., str. 303.)

- 34) Zaznamenal Josef Neugebauer ve vzpomínce „S mírovou delegací.“ (Tamtéž, str. 261.)
- 35) Alexandr Kolesnikov: Vzpomínky ruského dobrovolníka. L. S. r. IX., č. 23. ze 7. června 1929.
- 36) General-lejtenant K. V. Sacharov: Bělaja Sibir. (Mjunchen 1923.) Str. 11.
- 37) Jaroslav Fingl ve vzpomínce „Poslední dny Kazaně.“ (Sborník „Cestami odboje“, díl IV., strana 343.)
- 38) Karel Fibich: „Povstalci“, díl III., str. 250.
- 39) Ze zprávy dr. V. Najbrta ve schůzi Odbočky Čs. národní rady 29. října 1918. (Zápisy o schůzích v Archivu legií.)
- 40) M. Pleského: Dějiny 4. pluku, str. 273.
- 41) A. Cechmajstr v cit. článku. L. S., r. IX., č. 14. z 15. dubna 1929.
- 42) Rotný časopis „Světla“, r. II., č. 48. (vyšlo v Nurlatu 25. září 1918.)
- 43) Tamtéž v dvojčísle 49—50. (vyšlo v Kinělu 8. října 1918.)
- 44) Tamtéž č. 52. (vyšlo v Krotovce 13. října 1918.)
- 45) Karel Petřů „V ruské legii.“ (Dokumenty naší národní revoluce, r. I., str. 225.)
- 46) Některé doklady v mé studii „28. říjen v ruských legiích.“ (Naše Revoluce, r. VI., str. 121. a n.) Viz též Zprávu o příčinách, str. 307 (16).
- 47) V článku „Vůdcové a ukazatelé.“ (Československý denník, č. 255 ze 14. prosince 1918.)
- 48) Jan Vodička.
- 49) V čísle 168. ze 4. září 1918.
- 50) Zpráva o příčinách. Str. 307 (16).
- 51) Podle vypravování Vlad. Masopusta (1. pluk).
- 52) Podle vypravování generála S. Vojcechovského (v Brně).
- 53) Rozkaz v Archivu legií.
- 54) Zpráva o příčinách, str. 315 (24).
- 55) V Archivu legií.
- 56) Jakub Kyněra: „U 4. pluku v Aksakovu.“ S. L., r. IX., č. 17. ze 26. dubna 1929.
- 57) K. Seidler (1. pl. 2. r.) prý v listopadu 1918 slyšel od předsedy polního soudu 1. divise v Ufě, že plukovník Švec před převzetím velitelství 1. divise byl u Národní rady (Odbočky) a štábu korpusu. (Legionářský Týden Národního Osvobození, ročník

VI., č. 52. [15.] z 21. února 1929.) Tato vzpomínka vznikla z nějakého nedorozumění.

⁵⁸⁾ Psal jsem tehdy deník, z něhož v dalším vypravování hodně čerpám.

⁵⁹⁾ Podle zápisu o schůzi Odbočky 16. října 1918.

⁶⁰⁾ Ten dojem jsem si zapsal do deníku. O této rozmluvě se zmínil jeden její účastník, Václav Kaplický (z oné deputace) v diskusi, konané 25. března 1929 v Praze okresním výborem jednot Čs. obce legionářské. Viz brožuru „Aksakovská tragédie“ (Praha 1929), str. 38.—39.

⁶¹⁾ Pluk. Ing. Untermüller, „V Ufě“. L. S., r. IX., č. 18. z 3. května 1929.

⁶²⁾ Podle mého deníku a referátu na schůzi Odbočky 29. října 1918. (Zápisy v Archivu legií.)

⁶³⁾ Zpráva o příčinách, str. 317 (26).

⁶⁴⁾ Zpráva o příčinách, str. 318 (27).

⁶⁵⁾ Podle zápisu v mém deníku.

⁶⁶⁾ Dokumenty v Archivu legií.

⁶⁷⁾ Zápis o tomto telegrafickém hlášení v Archivu legií je špatně čitelný.

⁶⁸⁾ Karel Fibich: Povstalci, díl III., str. 313-314.

⁶⁹⁾ Zajímavé podrobnosti ve vzpomínce V. Křenka „V Belebeji“. (L. S., r. IX., č. 12. z 22. března 1922.) Křenek byl tehdy velitelem stanice v Belebeji.

⁷⁰⁾ Jednání plukovníka Švece s 1. praporem podávám podle mého deníku, referátu ve schůzi Odbočky, Zprávy o příčinách a citované knihy Fibichovy (díl III., str. 316. a n.).

⁷¹⁾ Podle rukopisného vypravování majora K. Teringla.

⁷²⁾ Doklad v Archivu legií.

⁷³⁾ Jaroslav Fingl: Několik poznámek. L. S., r. IX., č. 43. z 25. října 1929.

⁷⁴⁾ V Archivu legií.

⁷⁵⁾ Podle zápisu v mém deníku.

⁷⁶⁾ V Archivu legií.

⁷⁷⁾ Z mého deníku.

⁷⁸⁾ U Syřiště, na str. 293 (2), 304-5 (13). Text výzvy tamtéž na straně 304—305 (13—14).

⁷⁹⁾ U Syřiště, na str. 293(2) a 306(15).

⁸⁰⁾ Otištěn u Syřiště, na str. 305-6 (14-15).

⁸¹⁾ Podle zápisu v mém deníku.

⁸²⁾ Úvodní článek „Plukovník Josef Švec“ v Československém denníku, č. 216 z 30. října 1918.

⁸³⁾ Dopis v Archivu legií.

⁸⁴⁾ Podle zápisu v mém deníku.

⁸⁵⁾ Karel Fibich: Povstalci, díl III., str. 313-14.

⁸⁶⁾ Zapsáno v mém dopise téhož data.

⁸⁷⁾ Člen zatímní všeruské vlády (direktoria), vrch. velitel jejího vojska.

⁸⁸⁾ Ze zápisů o schůzích Odbočky (v Archivu legií.)

⁸⁹⁾ Podstatné údaje z ní jsou převzaty v kapitole Aksakovo.

⁹⁰⁾ Zajatci ze zemí československých byli mobilisováni k pracovním úkonům pro naše vojsko.

⁹¹⁾ Politická práva vojáků v našem vojsku na Rusi byla stanovena čs. vojenským sjezdem v Omsku. Viz brožuru „Řády a resoluce 1. sjezdu československého vojska.“ (Jekatěrinburg 1918.)

⁹²⁾ Byl patrně připomenut rozkaz profesora Masaryka armádnímu sboru československých dobrovolníků v Rusku, v němž se také pravilo: „Vlivem okolností musíte zůstat v Rusku a postupovati společně se Spojenci.“ Tak byla ta věta vytištěna v Československém denníku, č. 192 z 2. října 1918. V Papouškově sborníku „Masaryk a revoluční armáda“ (Praha 1922) je text trochu jiný: „Následkem vývinu okolností prozatím zůstanete ještě v Rusku a budete bojovati v dohodě se Spojenci.“ (Str. 215.)

⁹³⁾ O nich K. Fibich v cit. knize, str. 324 a n.

⁹⁴⁾ Úderný prapor. Kronika....., str. 196. Kronika 3. střel. pluku, str. 404. Dějiny pěšího pluku 10., str. 152.

⁹⁵⁾ Karel Fibich: Povstalci, r. III., str. 339 a n.

⁹⁶⁾ Kronika 2. čs. střel. pluku, str. 190.

⁹⁷⁾ Podle vypravování Fr. Fanty z Třebíče (11. r., 1. pluk).

⁹⁸⁾ Frant. Lanžer: Za cizí město. Str. 44-45. (Železný vlk, str. 155.)

⁹⁹⁾ V. Ivičič: Tatraci. Dějiny 7. střeleckého pluku Tatranského od jeho založení do návratu do vlasti. (V Praze 1924.) Str. 118.

¹⁰⁰⁾ Viz mou studii „28. říjen v ruských legiích“. Naše Revoluce. R. VI., sv. 1.—2., str. 121. a n.

¹⁰¹⁾ V cit. Papouškově sborníku na str. 226. V Československém denníku byl rozkaz otištěn teprve 11.

prosínce 1918 (v čís. 252) — v době příjezdu generála Štefánika.

¹⁰²⁾ Podle vypravování J. Tomana „Náš blázinec“ ve sborníku lounských legionářů „Na všech frontách“ (Brno 1931) prošlo našim blázcem v Tomsku 86 nemocných. (Str. 162.)

¹⁰³⁾ Byl očištěn v Československých Besedách (příloze Československého denníku), r. I., č. 8., str. 1-2.

¹⁰⁴⁾ Cituje Syřiště, str. 302(11).

¹⁰⁵⁾ Cituje Syřiště, str. 296(5).

¹⁰⁶⁾ U Syřiště na str. 320-321 (29-30).

¹⁰⁷⁾ Vzpomínku jsem obšírně ocitoval v kapitole Aksakovo.

¹⁰⁸⁾ U Syřiště, na str. 321(30).

¹⁰⁹⁾ Jednu takovou vzpomínku jsem zachytil na konci článku „V Aksakově před desíti lety“. L. S., r. IX., č. 1. z 1. ledna 1929.

¹¹⁰⁾ Podle Zprávy o příčinách. U Syřiště, na str. 320 (29).

¹¹¹⁾ Plukovník Jar. Horváth.

¹¹²⁾ Podplukovník Josef Zimerman, rodák z Třebíče, jenž tehdy sloužil v našem 7. pluku jako důstojník, mi potvrdil, že u nich zpráva o smrti plukovníka Švece nevyvolala žádného ohlasu — pluk sám trpěl také vnitřní krizí.

¹¹³⁾ K. Fibich: Povstalci, III., 323-324.

¹¹⁴⁾ Tamtéž na str. 321.

¹¹⁵⁾ V citovaném článku na str. 303(12).

¹¹⁶⁾ Zdůrazňuje major K. Teringl, bývalý důstojník 1. pluku (v rukopise).

¹¹⁷⁾ Zaznamenal Jar. Fingl (Viz pozn. 73.) a připojil: „Dokud vojsko ještě dělá „vopičky“, nemůže se mluvit o vzpouře.“

¹¹⁸⁾ Fibich, na str. 320.

¹¹⁹⁾ Vzpomíná F. P. (voják jízdního výzvědného oddílu 1. pluku) v L. S., r. IX., č. 14. z 5. dubna 1929. Též u Fibicha na str. 320.

¹²⁰⁾ „Kdyby byl jen jeden den sebevraždu odložil, tak k ní již jistě nikdy nedošlo. Chlapci se uklidnili, a za několik dní by z nich byl měl zase takovou radost jako vždy jindy.“ Napsal starodružiník Adam Kříž (tehdy byl u jízdního výzvědného oddílu 1. pluku) ve vzpomínkovém článku „V Kazani.“ L. S., r. IX., č. 35. z 30. srpna 1929.

¹²¹⁾ Dr. L. Vira (bývalý voják 7. roty 1. pluku)

v přednášce na členské schůzi jednoty Čs. obce legionářské v Brně.

¹²²⁾ Generál M. Číla (starodružiník) v rozmluvě.

¹²³⁾ V článku „Mluvme si pravdu!“ Legie, r. IV., č. 7. ze 14. února 1929.

¹²⁴⁾ Viz poznámku 6.

¹²⁵⁾ V Aksakovu. L. S., r. IX., č. 15. z 12. dubna 1929.

¹²⁶⁾ Generál Voženílek v Legii, r. IV., č. 19. (z 9. května 1929), plk. Josef Janáček v Legii, r. IV., č. 20. (ze 16. května 1929), pplk. Osvald v Legii, r. IV., č. 22. (z 30. května 1929).

¹²⁷⁾ R. Vlasák je autorem několika románů, mnoha povídek, divadelních kusů a pod.

¹²⁸⁾ Na příklad v Národním osvobození r. VI., č. 93. ze 4. dubna 1929. Při psaní této knížky jsem je otiskl v L. S., r. XI., č. 47. z 20. listopadu 1931.

¹²⁹⁾ V Praze 1929. Na str. 30-32.

¹³⁰⁾ Vyškov 1931. Na str. 191-2.

¹³¹⁾ Otiskl jsem ji v L. S., r. XI., č. 48. ze 27. listopadu 1931.

¹³²⁾ U Syřiště, na str. 317(26).

¹³³⁾ Rozkaz v Archivu legii.

¹³⁴⁾ Tyto poznámky v Marešovu výkladu jsem již otiskl v L. S., r. XI., č. 49. ze 4. prosince 1931. Potvrdil je K. Vráblík (voják 4. pluku) v článku „Vzpomínka na Aksakovo“. L. S. r. XI., č. 50 (11. prosince 1931).

¹³⁵⁾ Z Národního osvobození (spíše, myslím, z citované knihy B. Přikryla).

¹³⁶⁾ Na str. 192. a 193.

¹³⁷⁾ Na str. 189.

¹³⁸⁾ Viz L. S., r. XI., č. 46. ze 13. listopadu 1931 (úvodník „Lhal plukovník Švec?“).

¹³⁹⁾ Jindřich Purkyt „O Aksakovské tragedii.“ Paměti kladenských legionářů. C. 1. Kladno, v prosinci 1930, str. 6.

¹⁴⁰⁾ U Syřiště, na str. 321(30).

¹⁴¹⁾ Z pochopitelných důvodů neuvádím jmen.

¹⁴²⁾ Frant. Turka, který byl proti boji s bolševiky.

¹⁴³⁾ Podle vypravování ppluk. Halhubra, majora K. Teringla, dra. L. Musílka a j.

¹⁴⁴⁾ Karel Seidler ve vzpomínkovém článku „V Belebeji“. (L. S., r. IX., č. 24. ze 14. června 1929) vypravuje, jak v prvním boji, kde oddíl byl pře-

¹⁷⁹⁾ Jde o brožuru „Aksakovská tragédie,“ vydanou roku 1929 nakladatelstvím „Pokrok“ v Praze.

¹⁸⁰⁾ J. O. Novotný: O „Plukovníka Švece.“ Dokument doby. S doslovem Rudolfa Medka. Praha 1929.

¹⁸¹⁾ Částečný přehled této diskuse jsem podal v Naší Revoluci, r. VI., str. 361. a n.

PRAMENY A LITERATURA.

Hlášení, rozkazy, zápisy o schůzích Odbočky Čs. národní rady a j. dokumenty v Archivu legií.

Můj deník a j. materiály.

Zpráva politického plnomocníka JUDra. Františka Vlasáka o činnosti v Samaře a Ufě v měsíci srpnu a(ž) prosinci 1918.

Československý denník. R. I.—III. (1918—1920).

Československé Besedy. Příloha Československého denníku. R. I. (Jekatěrinburg 1918), č. 8.

Fr. Langer: Za cizí město. Irkutsk 1919. (Znovu vydáno v knize „Železný vlk. Příběhy z naší Anabase.“ Praha 1920.)

Deník plukovníka Švece. V. ilustrované vydání (úplné) s některými jeho drobnými pracemi. K tisku připravil dr. Josef Kudela. Připojeny poznámky a slovníček. Praha 1929.

Josef Kudela: Plukovník Švec v Kazani. Vojenské Rozhledy, r. X., č. 4. (duben 1929), str. 297 a n.

František Syřiště: Aksakovská tragédie ve světle úředního šetření. Naše Revoluce, r. III. (1925-6), sv. 3.—4., str. 212 a n. — (Separ v brožuře) Tragédie plukovníka Švece. (O příčinách jeho smrti a o jeho deníku.) Praha 1926.

Major Karel Teringl: Plukovník Švec. (Rukopis.)

Dr. L. Musílek: Plukovník Jiří Švec, jeho obětování se pro osvobození národa. (Rukopis.)

Vzpomínky vytištěné v Legionářské Stráži, Národním Osvobození, Legii a j.

Cestami osvobození. (Jak žily a kudy táhly čs. legie.) Díl IV. Anabase. Praha 1928. K tomu srovnej můj článek „Sborník legionářských vzpomínek“ v Naší Revoluci, r. VI., str. 282 a n.

Aksakovská tragédie. Diskuse, pořádaná okresním výborem jednot Československé obce legionářské Vel-

ké Prahy, konaná dne 25. března 1929 na Slovanském ostrově v Praze, již se zúčastnili dr. Viktor Svoboda, dr. Frant. Langer, V. Kaplický, dr. L. Musílek, J. Mičoch, S. Svítíl, V. Cháb a inž. B. Příklad. Praha 1929.

Iz archiva V. J. Lebedeva. Volja Rosii. R. 7. (1928), sv. VIII.—IX., str. 50. a n.

*

Dr. Frant. Vl. Šteidler: Československé hnutí na Rusi. II. vyd. Praha 1922.

Dr. František Šteidler: Naše vystoupení v Rusku roku 1918. Praha 1923.

Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi (1914—1920). Díl V. Od Volhy na Urál, magistrála, návrat do vlasti. Praha 1929.

Josef Kudela: Plukovník Švec, Sokol, legionář 5 vyd. Brno 1929.

Josef Kudela: 28. říjen v ruských legiích. Naše Revoluce. R. VI., str. 121. a n.

Pamětní kniha 1. střeleckého pluku Jana Husi. Redakcí Frant. Langra. Praha 1920.

Kronika 2. československého pěšího pluku Jiřího z Poděbrad 1916—1920. Praha 1926.

Kronika 3. střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova 1916—1920. 1927.

Major generálního štábu Methoděj Pleský: Dějiny 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého 1917—1920. 1927.

Pěší pluk č. 9 Karla Havlíčka Borovského v ruských legiích. Stručné vyličení činnosti pluku v bojích za svobodu vlasti v letech 1915—1920. Sestavil major Václav Nouzák. Most 1924.

Dějiny pěšího pluku 10. Jana Sladkého Koziny. Napsal škpt. Ferdinand Pražský. Brno 1927.

Úderný prapor. Kronika 1. úderného praporu „Sibiřských legií“. Sestavil štrtm. Vejnar Jindřich.

Rudolf Medek: Mohutný sen. Román z války. — Praha 1926.

Rudolf Medek: Plukovník Švec. Drama o třech dějstvích. Praha 1928.

Bohumil Příklad: Sibiřská drama. Praha 1929.

J. O. Novotný: O „Plukovníka Švece.“ Dokument doby. S doslovem Rudolfa Medka. V Praze 1929.

Václav Stratil: Co potřebujeme znát o ruských legiích, chceme-li pochopit plukovníka Švece. Olomouc 1930.

K. Šmejkal: Sociologie vojáka. S předmluvou prof. dr. E. Chalupného. Praha 1931.

OBSAH:

Úvodní poznámka	6
Hrdina tragédie	9
Od Penzy do Ufy	12
Zpět na Volhu	16
Kazaň	21
Samara	34
Krise	44
Aksakovo	59
Po smrti plukovníka Švece	81
Oběť	86
Jiné výklady	91
Vina	107
Závěr	129
Poznámky	133
Drameny a literatura	143

JOSEF KUDELA:

AKSAKOVSKÁ TRAGÉDIE
(PLUKOVNÍK ŠVEC)

»DRUHÉ VYDÁNÍ«

VYŠLO V ÚNORU 1932

JAKO 27. SVAZEK

V KNIHOVNĚ ČSL. RE-
VOLUCE, JIŽ ŘÍDÍ

Dr. JOSEF KUDELA

A V Y D Á V Á

NAKLADATELSTVI MOR.

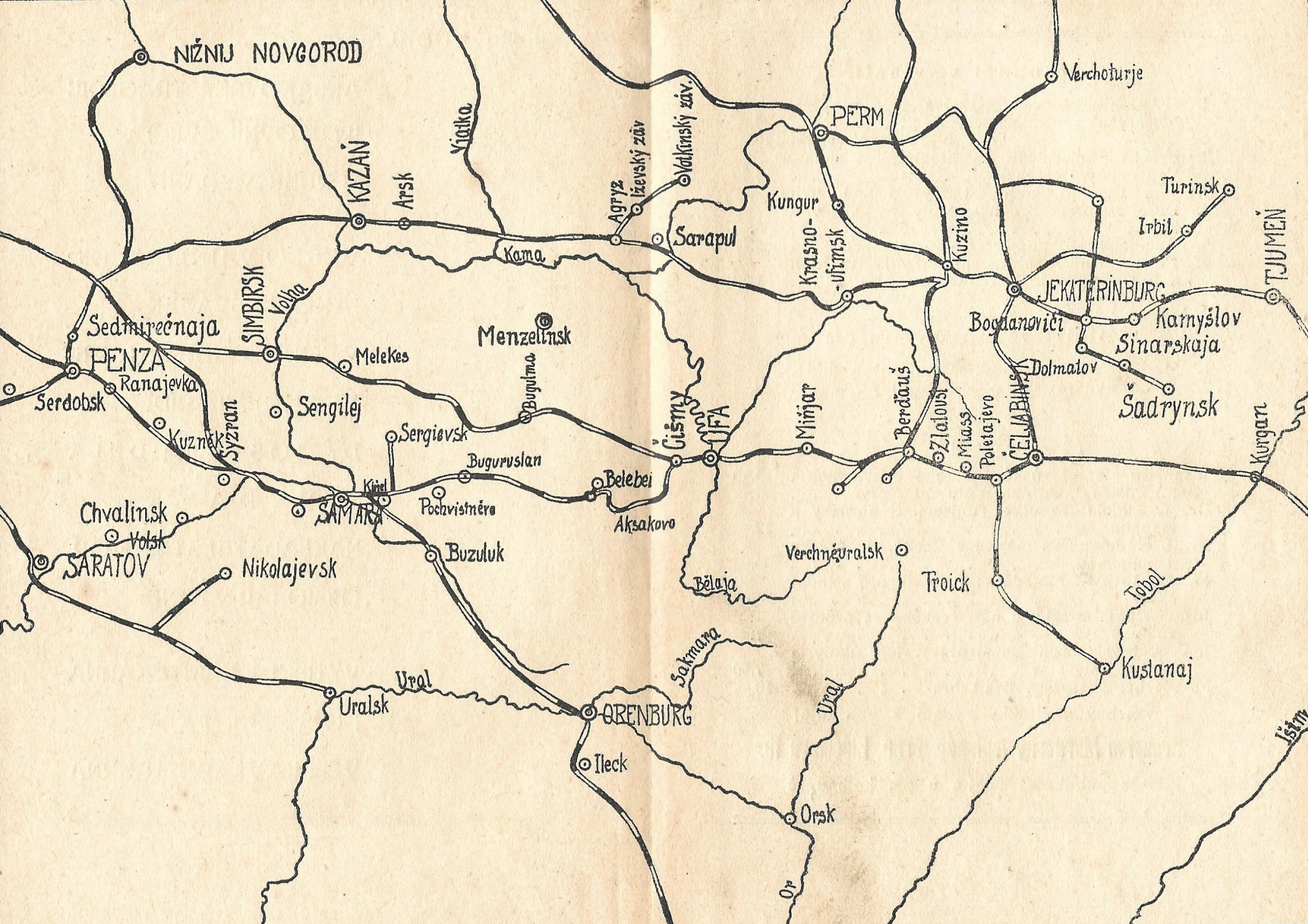
LEGIONÁŘ V BRNĚ

VYTISKLA KNIHTISKÁRNA

J O S . Š I M K A

VE SLAVKOVĚ U BRNA

NIZHNIJ NOVGOROD

KAZAN

PERM

Verchoturje

Arsk

Viatka

Agryz
Iževský záv.

Valkinský záv.

Kungur

Sarapul

Krasno-
-ušimsk

Kuzino

Turinsk

Irbil

TJUMEN

Sedmirečnaja

SIMBIRSK

Volga

PENZA

Melekes

Menzelinsk

Serdobsk

Ranajevka

Kuzněk

Syzran

Sengilej

Sergievsk

Bugulma

Buguruslan

Belebei

Čišmy

UFA

Mirjar

Berdäuš

Zlatoual

Miass

Poletajevro

Bogdanoviči

JEKATERINBURG

Kamyšlov

Sinarskaja

Šadrynsk

Chvalinsk

Volsk

SARATOV

Nikolajevsk

SAMARA

Pochvistnéro

Buzuluk

Aksakovo

Verchněvralsk

Bělaja

Troick

Tobol

Ural

Uralsk

ORENBURG

Ileck

Sakmara

Ural

Orsk

Kustanaj

Kurgan

Išim